శ్రీ వై. భ. గ్రంథమాలా
సప్తమప్రసూనమ్

మోక్షోపాయప్రదీపికా

శ్రీ వాసుదేవాపరనామధేయైః
రఘుపతిభట్టాచార్యైః ప్రణీతా

శ్రీ వైఖానస భగవచ్ఛాస్త్ర గ్రంథమాల

కార్యస్థానము : నల్లూరు

1948

కాపీరైట్ రిజిష్టర్డు]

[మూల్యమ్ రు. ......

AXIMUM RETAIL PRICE
CLUSIVE OF ALL TAXES

కీ॥ శే॥ శ్రీమదిత్యాది శ్రీమాన్

తమిరిశ పానకాలాచార్యులుగారు

పెదరావూరు

వీరి జ్ఞాపకార్థము కుమారులు

ఆయుష్మాన్ శ్రీనివాసాచార్యులుగారు

మా గ్రంథమాలకు రు 116 లొసంగిరి.

శ్రీ రఘునన్దన పరబ్రహ్మణే నమః

ముద్రాపక ప్రశంసా

శ్లో॥ శ్రీమత్తమిరిశాభిఖ్యవంశవార్ధికలానిధిః
అధీతవేదవేదాన్తశాస్త్రసారస్సుధీవరః ॥
శ్రీమద్వైఖనసప్రోక్తకల్పసూత్రప్రవర్తకః
ఆత్రేయగోత్రసమ్భూతః శ్రీమల్లక్ష్మణదేశికః ॥
విరాజతే మహాభాగస్తత్పుత్రః కీర్తిమాఞ్ఛుచిః
శ్రౌతస్మార్తక్రియానిష్ఠః పారమాత్మికమన్త్రవిత్ ॥
దివ్యాగమరహస్యజ్ఞః సమూర్తార్చనతత్పరః
నిర్ధూతకిల్బిషః పుణ్యరాశిర్భాగవతోత్తమః ॥
పానకాలాచార్యవర్యః కరుణావరుణాలయః
మాన్త్రికః పరమోదారః పఞ్చకాలపరాయణః ॥

శ్లో॥ తదాత్మజః శ్రీపతిపాదపద్మయో
రచఞ్చలాత్మా సుగుణైకభూషణః
మహామతిర్భాగ్యవతాం నృణాం వరః
సమీహితార్థార్పణకల్పభూరుహః ॥

శ్లో॥ సాహిత్యే చాంగ్లభాషాయామసమప్రతిభోదయః
శ్రీనివాస ఇతి ఖ్యాతః సుహృద్గణసమావృతః ॥
సాంప్రతం చైతదాచార్యవర్యః స్వజనకస్మృతిమ్
ప్రోద్భవాయైవ సర్వేషాం మోక్షోపాయప్రదీపికా ॥
ముద్రణాయ దదౌ రూప్యశతం హర్షాన్తరాత్మనా
ఏతదాచార్యవర్యాయ సకుటుమ్బాయ ధీమతే ॥
దీర్ఘమాయుష్యమారోగ్యం యశోవృద్ధిం చ శాశ్వతీమ్
నానావిధశుభాంశ్చైవ పుత్రాన్పౌత్రాన్సుహృద్వర్యాన్ ॥
బన్ధూంశ్చ ధనధాన్యాని గవాం సముదయం మహత్
దదాతు జగదాధారః శ్రీశేషాచలనాయకః ॥

శ్రీమద్వైఖనసమహామునయే నమః

స సుధీమణులారా!

క్షోపాయప్రదీపిక యను గ్రంథము శ్రీవైఖానససంప్ర
లును, కాశ్యపగోత్రజులు నగు శ్రీ శ్రీ వాసుదేవాపర
పతిభట్టాచార్య స్వామివారిచే సమకూర్పఁబడి త్రిశిరః
స ముద్రాక్షరశాలయందు ఆ 1905వ సంవత్సరమున
ద్రింపఁబడియున్నది. ప్రస్తుత మీగ్రంథమును తెలుఁగు
చినచో నాంధ్రదేశవాసుల కందఱకును సులభముగాఁ
సంఘసోదరులు పలుమారులు ప్రోత్సహించుటచే శ్రీ
చ్ఛాత్ర గ్రంథమాలయందు సప్తమప్రసూనముగా
. మఱియు నీగ్రంథము ముద్రణమునకు తెనాలి
రావూరుగ్రామ వాస్తవ్యులును, కీర్తిశేషులు నగు శ్రీ
మార్ తమిరిశ పానకాలాచార్యులవారి జ్ఞాపకార్థమై
ది॥ శ్రీనివాసాచార్యులు రు 116—0—0 నూటపదు
నొసంగి గ్రంథమాలాభివృద్ధికి మార్గదర్శకులైరి. వీరికి
రోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధుల నొసంగి రక్షించుటకై శ్రియః
మన్నాఁడను.

నీగ్రంథమును గ్రంథలిపినుండి ముద్రణమున కనుకూ

శ్రీ శ్రీనివాసపరబ్రహ్మణే నమః

మోక్షోపాయప్రదీపికాయామ్

అసాధుసాధుపదపత్రికా

పుటే	పఙ్క్తౌ	అసాధు	సాధు
1	14	బృహితం	బృంహితం
3	19	కృతవాన్సర్భవైష్ణవః	కృతవాన్పద్మసంభవః
4	3	మమేతరమ్	మమేరితమ్
8	2	ప్రాపుశ్చ	ప్రాప్తుశ్చ
8	11	శ్చస్స	శ్చస
12	17	తార్క్ష్యం	తార్క్ష్యం
14	6	వురుష	పురుష
14	18	జానశ	జ్ఞానశ
16	20	వ్యూహేశ	వ్యూహైశ
18	8	సంచిత్యభ	సంచింత్యభ
20	12	తత్త్వ	తత్త్వ—

...పిలోనికి మార్చివ్రాసి అక్షరస్ఖాలిత్యములు లేకుండ
...ంథమాలకొసంగిన శ్రీవైఖానసభగవచ్ఛాస్త్ర గ్రంథ
...ందమునకుఁ బ్రణామశతంబుల నర్పించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు
శ్రీ. వై. భ. గ్రంథమాలాధిపతి
భిషగ్రాజ, దీవి వేఙ్కట నృసింహాచార్యులు

25	19	యోగఉ	యోగః, ఉ
30	20	ణస్వయం	ణస్స్వయం
31	4	ధసత్వ	ధనత్వ
33	1	సమక్య	సమ్యక్
34	16	జజ్ఞంజీ	జజ్ఞంజీ
36	12	ముక్షణా	ముక్షుణా
39	4	శతెరా	శతైరా
40	20	త।తత	త్రతత
42	10	క్రిడః	క్రీడః
43	17	సారిణ్ణ తా	సారిష్ఠ తా
46	23	ఓంజ్కార	ఓంకార
47	1	రోతిషే	ర్జ్యోతిషే

అసాధు	సాధు
తసి ద్దే	తస్మి ద్దే
ణావ్వుత్ప	ణావ్యుత్ప
దాయుపా	దాయపా
పరపద	పరమపద
ప్యాపశ్య	ప్యావశ్య
లక్ష్యాఆ	లక్ష్మ్యాఆ
సార జ్ఞశ్రీ	సార్వజ్ఞశ్రీ
మన త్రంబ	మన స్తంబ
ర్శైశ్యైశ్చా	ర్వైశ్యైశ్చా
మన్వధ్యే	మన్యధ్యే
నాత్యాగ	నాంత్యాగ
మన్యధ్యే	మన్యధ్యే
మైనేవదం	యేనైవదం
తత	తతః
ణామపగ	ణాముపగ
జోడహం	జోడహరి
వ్యాపాః	వ్యాపాః

శ్రియై నమః

శ్రీ శ్రీనివాసాయ నమః

శ్రీమతే విఖనసే నమః

మోక్షోపాయప్రదీపికా

గురూపసదనప్రకరణమ్

శ్రీలక్ష్మీవల్లభారమ్భాం విఖనోమునిమధ్యమామ్
అస్మదాచార్యపర్యన్తాం వన్దే గురుపరమ్పరామ్ ॥
శ్రౌతస్మార్తాదికం కర్మ నిఖిలం యేన సూత్రితమ్
తస్మై సమస్తవేదార్థవిదే విఖనసే నమః॥

అథ నిఖిలహేయప్రత్యనీకకల్యాణగుణాకరః, స్వాశ్రితవాత్సల్యైక

త్యనరాత్	త్యన్తరాత్
షాదింతం	ష్ప్రాదింతం
పార్థనయా	ప్రార్థనయా
మసురు	మస్కురు
రత్యాది	రిత్యాది
శ్యకార్యమ్	శ్యంకార్యమ్
ముముఃక్షుభి	ముముక్షుభి

హరిః ఓం తత్సత్

O. P. Press, Tenali Copies 500 for P. I. G. 78/48
asa Bhagavachastra Grandhamala, Nallur.

శ్రీవైఖానసానామ్. తథాహి, "యస్య మే శ్రియం దాతు మమితాం గర్భ ఏవ కరే చక్రం ధారయామి స చక్రవర్తీ భవతి" ఇతి శ్రుతిః. ఏత దేవోపబృహితం భగవచ్ఛాస్త్రే భగవతా మరీచినా,

గర్భే మాస్యష్టమే విష్ణుబలిం కుర్యా ద్యథావిధి
నారాయణః స్వయం గర్భే ముద్రాం ధారయతే నిజామ్ ॥

తత్రైవ భగవద్వచనమ్ :

అహమేవ గురు స్తేషాం గర్భవైష్ణవజన్మనామ్

తథాహి, మరీచినా ఆనన్దసంహితాయాం భగవాన్,

...కారరూపేణ లోకేఽస్మిం శ్చతురానన!
...కరిష్యామి భూమ్యా లక్ష్మ్యా సమన్వితః ॥
...ర్థం సృష్ట్యాదౌ సృజ త్వం మునిసత్తమమ్
... స్తదా బ్రహ్మ సృష్టికార్యసముద్యతః ॥ ఇత్యారభ్య
... చతుర్వక్త్రో భగవ న్తం ప్రమణ్య చ
దేవదేవేశ! సృష్టిస్థిత్యన్తకారణ! ॥
... ర్మయా కర్తుం న శక్యా భక్తవత్సల!
...వచనం శ్రుత్వా దేవదేవో హరిస్స్వయమ్ ॥
...త్వాఽసృజ ద్విష్ణుః స్వారాధనపరం మునిమ్
...త్వమీమాంసాఖననం కృతవా న్విభుః ॥
...తో హి భగవా న్నజాతో మునిపుఙ్గవః
...ణసౌన్దర్యతేజోవా న్దివ్యవిగ్రహః ॥
...మయః సాక్షా న్మునివేషధరోఽవ్యయః
...ః శఙ్ఖచక్రవరదాభయచిహ్నితః ॥

నామ్నా విఖనసం చక్రే తం వద న్నర్థయోగతః
వైఖానసం చ బ్రహ్మాణ ముపానీయ హరిస్స్వయమ్ ॥
విఖనోమునయే పూర్వం సావిత్రీ ముపదిష్టవాన్
ద్వయఞ్చ మూలమన్త్రాదీ న్సాక్షా న్మోక్షప్రదా ఞ్ఛుభాన్ ॥
అధ్యాపయ న్మని శ్రేష్ఠం సర్వశాస్త్రం తథావిధమ్
యావత్సమ్మిలితావస్థా వేదానాం వ్యసనా త్పురా ॥
తాం తు వైఖానసీం శాఖా మాదా వధ్యాపయ న్మనిమ్
అథోవాచ విధిం విష్ణు ర్భగవా న్భక్తవత్సలః ॥
బ్రహ్మం స్త్వాగ్రజం విద్ధి విఖనోమునిపుఙ్గవమ్
అప్రాకృతశరీరత్వా న్మదాజ్ఞాపరిపాలనాత్ ॥
మదారససుతత్వా చ్చ సదా మత్కృతకర్మణః
మదంశసమ్భవత్వా చ్చ త్వయా పూజ్యో మునీశ్వరః ॥ ఇతి.

అథ శ్రీనివాసో విఖనసే వైదికమన్త్రై స్స్వారాధనప్రతిపాదకం శ్రీ
వైఖానసశాస్త్ర ముపదిష్టవాన్, తథా మూలమన్త్రాదికం ద్వయం చ.

సమాసీనో హ్యూర్ధ్వపుణ్డ్రపవిత్రకః
ాఽభరణకుణ్డలాఽఙ్గదభూషితః ॥
ోపవీతాభ్యాం త్రిదణ్డేన విరాజితః
ాభయహ స్తే తు సుసన్ధార్య సమాహితః ॥

ద్యథాకల్పం వైకుణస్మరణా త్తదా
వై పుత్రనామాఽసీ ద్విష్ణో ర్విశ్వకుటుమ్బినః ॥

్వా సర్వభూతాత్మా ప్రణతం ప్రాఞ్జలిం స్థితమ్
ే త్యుపాసీయ నామధేయం చకార హ ॥

సీతోపనిషది "వైఖానసఋషేః పూర్వం విష్ణో ర్వాణీ సముద్భవే" దితి. బ్రహ్మాణ్డపురాణే "ద్వయఞ్చ మూలమ న్త్రం చ ప్రదదౌ భగవాం స్తయో''రితి. తయోః విఖనో బ్రహ్మణో రిత్యర్థః. తత్రైవ,

తేనైవ ధ్యానయోగేన పరిశుద్ధాన్తరాత్మని
విశేషఖననం తత్ర కృతవా న్గర్భవైష్ణవః ॥

విశేషఖననా త్తస్య శుద్ధస త్త్వవిచి న్తనాత్
ప్రాదురాసీ న్మునిశ్రేష్ఠః శఙ్ఖచక్రధరోఽవ్యయః ॥
నారాయణ స్తు తం దృష్ట్వా ప్రాహ వాక్యం మునీశ్వరమ్॥ఇతి.

విఖనసే విష్ణుః ప్రోక్తవాన్ స్వయ మచ్యుతః
ప్రోక్తం విఖనసా భృగుణా చ మహేతరిమ్। ఇతి.

నసం సూత్రం తన్మూలకం శ్రీశాస్త్రం చ విఖనసే
త్యవగన్తవ్యమ్. తేన భృగ్వత్రిమరీచికాశ్యపేభ్య ఇతి
ప్రోక్తే నిరుక్తాధికారే.

విఖనసా ప్రోక్తం సార్ధకోటిప్రమాణకమ్
ఖా చ్చ సంగృహ్య తత్సర్వం సముదాహృతమ్ ॥
ఽత్రిణా చైవ మయా చైవ మరీచినా
ప్రమాణేన సంక్షిప్య ప్రోచ్యతేఽధునా ॥ ఇతి.

దయో విఖనోగురుణోపదిష్టం శ్రీశాస్త్రం సంగృహ్య
జ్ఞాతమ్. ఏవంచ,

పభోగ్యత్వా త్పరవ్యూహాత్మనో హరేః
సన్నికృష్టైకలక్ష్యత్వా ద్విభవాత్మనః
గసంసిద్ధే శ్చ నత్వా ద నరాత్మనః

భవతి, "అగ్ని ర్వై దేవానా మవమో విష్ణుః పరమ స్తద న్తరేణ సర్వా అన్యా దేవతా ఇతి బ్రాహ్మణ" మితి, "నారాయణపరం బ్రహ్మోఽప్నోతి" ఇతి, "నారాయణపరంబ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః పర" ఇతి చ భగవతో లక్ష్మీకా న్తస్య పరత్వం ప్రకాశ్య "శ్రీమన్నారాయణ మర్చయేత్", "తద్విష్ణోః పరమం పదం గచ్ఛతి" ఇత్యాదినా పరమపదప్రాప్త్యుపాయ శ్చ యత్రి దర్శితః.

తచ్ఛిష్యాః భృగ్వాదయః, య్యైః స్వగురుణా శ్రీవిఖనసా సూత్రే విస్తరేణోక్తం తదుపదేశలబ్ధం శ్రీశాస్త్రం సంక్షిప్య ప్రపఞ్చితమ్. తేషాం పారంపర్యేణ శిష్యభూతా స్సర్వే శ్రీవైఖానససూత్రిణః. తే తు యథాక్రమం ప్రదర్శ్యన్తే.

చతుర్ణా మపి భృగ్వాదీనాం శిష్యః శ్రీనారాయణాచార్యః. తచ్ఛిష్యః కేశవాచార్యః. అనేన వేదా న్తవ్యాససూత్రవృత్తిః, పఞ్చఖణ్డ వివరణరూపార్చనానవనీతఞ్చ ప్రణీతే. అన న్తరం శ్రీనృసింహాచార్య రాఘవాచార్య,రామాచార్య,గోవిన్దాచార్య, కృష్ణాచార్య, రఙ్గాచార్య, వేఙ్కటాచార్య,వరదాచార్యాః.వరదాచార్యశిష్యః వాజపేయాచార్యః. అనేన భగవచ్ఛాస్త్రిసజ్ఞిహరూపదర్పణం శ్రీవైఖానససూత్రిభాష్యం చ
కృతమ్. తచ్ఛిష్యః ...

న్యైవ సర్వేషా మధికారో నిరఙ్కుశః॥

సమస్తచేతనోజ్జీవనహేతుభూతాఽర్చారాధనవిధిప్రతి
శాస్త్రోపదేష్టా శ్రీమన్నారాయణ ఏవ పరమాచార్యః.
భూతశ్రీమన్నారాయణోపదిష్టం సఙ్గృహ్య సూత్రం
నాః, య దష్టాదశానా మాపస్తమ్బబోధాయనాది
మగ్ర్యం, యత్ర గర్భే విహితేన విష్ణుబలికర్మణా గర్భ
తి, యన్మూలకం భగవదారాధనశాస్త్రం "యస్య
గీయతే భగవాన్హరిః" ఇత్యుక్తప్రకారేణ నారాయణ
ద్వో ముని రితి విష్ణో రారాధనం సర్వదేవతార్చనం

మానుషికఖిలబుజ్మన్త్రాణాం భాష్యాదికం ప్రణీతమ్. తత్రైవాఽష్టమ
ప్రశ్నారమ్భే ప్రపత్తిప్రకార శ్చ దర్శితః. తతః శ్రీభట్టాచార్య,నృసింహా
చార్యౌ. నృసింహాచార్యశిష్యః శ్రీసున్దరరాజాచార్యః. అనేన శ్రీవైఖానస
సూత్రస్య ప్రయోగవృత్త్యాదికం కృతమ్. అనన్తరం కృష్ణాచార్య,
అనన్తాచార్యౌ. అనన్తాచార్యశిష్యః వసన్తయాజ్యాచార్యః. అనేన
శ్రీవైఖానససూత్రస్య వ్యాఖ్యాప్రభృతిః కృతా. తచ్ఛిష్యః శ్రీగోవిన్దా
చార్యః. తతః నరహరిభట్టాచార్యః. తచ్ఛిష్యః. శ్రీనివాసాధ్వరీ వేదాన్త
దేశికః, య శ్శ్రీనివాసస్య వివర్త ఇతి వక్తవ్యః, యం ప్రాహు స్సర్వ
తన్త్రస్వతన్త్రం కవికులతిలక ఇచ్చ, యేన ప్రణీతానాం గ్రన్థానా మియత్తా
నాధిగమ్యతే, యేన శారీరకసూత్రస్య లక్ష్మీవిశిష్టాద్వైతాఖ్యం భాష్యం

దీరితా శ్రీవైఖానసమహిమమఞ్జరీ విదుషాం హృదయ
ద్యదా ద్భగవా ననితరసాధారణీం వేదాన్తదేశికాభిధాం,
ణ విదితవేదాన్తతత్త్వార్థా స్సర్వేఽపి వైఖానసాః, యస్య
విన్దా, యస్మి న్వ్యాఖ్యాతరి వైఖానససూత్రతాత్పర్యం
మః,యత్కృతం పారమార్థికోపనిషద్భాష్యం విశదయతి
ణపారమ్యం, దర్శయతి చ శ్రీవైఖానసానాం తత్పద
హాస్యమన్త్రార్థాన్.

రాయణాచార్య, వసన్తయాజ్యాచార్య, అనన్తనారా
అనేన అనన్తనారాయణాచార్యేణ బ్రహ్మసూత్రస్య
ణీ త్యనువృత్తి స్సఙ్గ్రహితా.

లాచార్యః. తచ్ఛిష్యః శ్రీనివాసాచార్యః. యేనోద్ధృతా
సుబ్రహ్మవిద్యా నామ సుధా సర్వోపనిషదుదన్వతః,
శ్రీరామాయణవ్యాఖ్యా కల్పలతాయతే తదర్థార్థినాం,
సాచక్రవర్తీ తి ప్రసిద్ధః, యేనబాలేన సమర్ప్యమాణాం
నైజ్యశేషః ప్రహ్వీభవ ఇగ్రాహ. అపిచ యేన స
త! సర్వ మిదం హవి ర్భోక్తవ్య'' మితి నిర్బన్ధితో

పర్యన్తాః పరమాచార్యా స్సర్వై ర్వైఖానసై ర్నిత్యానుసన్ధేయాః
ఏవం స్వస్వాచార్యపూర్వాః శ్రీమన్నారాయణపర్యన్తాః పరమాచార్యా
నిత్యానుసన్ధేయాః. తథాచ శ్రుతిః. "ఆచార్యవాన్ పురుషో వేద" ఇతి.

మరీచిః జ్ఞానకాణ్డే "ఏవం సంసారసముద్రోత్తరణోపాయం జ్ఞాన
యోగంచ బ్రహ్మణా పురా మమ ప్రణీతం తదేవ యుష్మాకం మయా
చోక్తం జ్ఞానోపదేశం గురుశిష్యమార్గేణ జ్ఞాత్వా పరమాత్మానం సదా
పశ్యేత్'' ఇత్యుక్తమ్ (అత్ర బ్రహ్మణా విఖనసేత్యర్థః)

ఈశ్వరస్య చ సౌహార్దం యదృచ్ఛా సుకృతం తథా
విష్ణోః కటాక్ష మద్వేష మాభిముఖ్యం చ సాత్త్వికైః ॥
సంభాషణం ష డేతాని హ్యాచార్యప్రాప్తిహేతవః
జాయమానం హి పురుషం యం పశ్యే న్మధుసూదనః ॥
సాత్త్విక స్స తు విజ్ఞేయ స్సవై మోక్షార్థచిన్తకః

ఇత్యాదినా ఈశ్వరసౌహార్దాదీనా మాచార్యప్రాప్తిహేతుత్వ మభి
ధాయ జాయమానకటాక్షస్య పురుషస్య భగవత్ప్రాప్తివిరోధిరజస్తమో
నిరసనముఖేన సాత్త్వికతాసిద్ధిపూర్వక మాచార్యప్రాప్తి ర్భవతి.

…్వయం బుభుజే. తతః "వత్స! త్వయాఽపి భుజ్యతా"
… స్తథా బుభుజే. తతఃప్రభృత్యేవ శ్రీవైఖానసానాం
… వృషభగిరినాథస్య సన్నిధౌ హవిర్దానసమయేఽన్తః
…స్తచ్ఛేషాస్వాదన ఇచ్ఛావిచ్ఛేదే నాఽద్యాపి సన్దృశ్యతే.

…టాచార్య, గోవిన్దాచార్య, శ్రీనివాసాచార్య, వేఙ్కట
…శ్రీరఙ్గాచార్య, రాఘవాచార్య, అనన్తాచార్య, రఙ్గనాథా
…నాథాచార్యశిష్యః వరదాచార్యః. యేన వైఖానస
…స్త్రానుసృతా వ్యాఖ్యా కృతా. తతః క్రమాత్
…చార్యః, శ్రీనివాసాచార్యః, రామాచార్యః, గోవిన్దా
…చార్యః, రఙ్గనాథాచార్యః ఇత్యాదయ స్స్వస్యాచార్య

ఆచార్యవత్తయా ముక్త స్తస్మా దాచార్యవా న్భవేత్॥ ఇతి.

బ్రహ్మవిద్యోపనిషది,

గురుభక్తిం సదా కుర్యా చ్ఛ్రేయసే భూయసే నరః
గురు రేవ హరి స్సాక్షా న్నాన్య ఇత్యబ్రవీ చ్ఛ్రుతిః॥

గురో స్సకాశా న్మహావిశ్వాసపూర్వకం మన్త్రార్థగ్రహణే సతి ప్రకృత్యాత్మభ్రా న్తిశరీరస్వతన్త్రాత్మభ్రా న్తినిరసనద్వారా దృష్టాఽదృష్టోభయప్రాప్తిపూర్వకపరమపురుషార్థప్రాప్తి స్సంభవతి.

ఇతి గురూపసదననిరూపణమ్

అథ అర్థపఞ్చకప్రకరణమ్

...్య బ్రహ్మణో రూపం, ప్రాప్తుశ్చ ప్రత్యగాత్మనః
...పాయం, ఫలం చైవ, తథా ప్రాప్తివిరోధి చ ॥

...చ్యతే. ప్రాప్యః పరమాత్మా తస్య స్వరూపం, ప్రత్య...
...్య స్వరూపం, తత్ప్రాప్తే రుపాయ స్సాధనం, ఫలం
...జనం, తత్ప్రాప్తివిరోధి ఇతి పఞ్చకం తత్ జ్ఞేయ...

...పం నామ "విష్ణు స్సర్వేషా మధిపతిః పరమ" ఇతి,
...ర్వ స్సర్వేషా" మితి, "సత్య స్సత్యస్థ స్సత్యలోకస్థః"
... భూతే ర్భూతి రాసీత్" ఇత్యాదిభి శ్చ శ్రుతిభిః
...ళశ్చ స్సకళ స్వభావః. "నిష్కళః పరమాత్మనోఽన్యం
...త్యారభ్య, ఏవం నిష్కళ మితి విజ్ఞాయతే "అథ సకళః
...నా జ్వల న్నివైతి" "సువర్ణవర్ణం రక్తాస్య" మిత్యాదిభి
...నైః ప్రతిపాద్యమానం లక్ష్మీవిశిష్టస్య భగవత స్సకలం
... రూపం తు "విష్ణో ర్విభూతి శ్శ్రీ స్సాచ నిత్యా"
...తమ్. విస్తర స్తు వక్ష్యమాణసాధ్యోపాయప్రకరణే

ఏతత్పఞ్చక మపి శ్రీమదష్టాక్షరద్వయచరమశ్లోకార్థవివరణే స్ఫుటం భవిష్యతి. పరమాత్మా శేషీ, చేతన శ్శేషః—స స్వామీ ఏష తస్య స్వమ్—స ఆరాధ్యః. ఏష ఆరాధకః—స శరీరీ ఏష శరీర మితి సర్వదా అనుసన్ధేయమ్.

ఇత్యర్థపఞ్చకనిరూపణమ్.

అథ తత్త్వత్రయప్రకరణమ్

"ద్వా వేతౌ పక్షీ అచరం చరన్తౌ" ఇత్యాది శ్రుత్యా తత్త్వానాం త్రిత్వం ప్రతిపాదితమ్. తత్ర ద్వా వితి పరమాత్మప్రత్యగాత్మానా వుక్తౌ. అచర మితి ప్రకృతి రభిహితా "యశ్చైకం భున క్తి భోక్త్రే" ఇతి. తత్రైవ యచ్ఛబ్దవాచ్య స్యేశ్వరస్య ప్రలయే ప్రకృతిపురుషోపసంహార కత్వ ముక్తమ్. శ్రీశాస్త్రే మరీచిః "మాయా ప్రకృతి ర్మాయీ విష్ణుః ప్రకృతిపురుషా వేతా వనాదీ" ఇత్యాహ. తత్ర ప్రకృతి రచేతనా. శ్రీశాస్త్రే ప్రకృతి ర్ద్వివిధా చేతనాఽచేతనా చేత్యుక్తా. అచేతనా పఞ్చభూతైర్మనోబుద్ధ్యహఙ్కారై శ్చాష్టధా భిన్నా. అన్యా జీవభూతా చేతనేతి.

న స్త్రివిధాః నిత్యాః, ముక్తాః, బద్ధాః ఇతి. నిత్యా
ః. ముక్తా భగవదుపాసనేన మోక్షం గతాః. బద్ధా
జ్ఞా బహవః. తేఽపి నిత్యాః " అనాద్యవిద్యాసఞ్చిత
భోక్తుం బహువిధం దేహం ప్రవిశ్య " ఇత్యాదినా
ాః.

ామ ప్రపత్తిపూర్వకభగవదారాధనమ్.
ు క్తిః.

నామ భగవదాజ్ఞారూపశ్రుతిస్మృత్యతిలఙ్ఘనాది.

అచేతనా ప్రకృతి స్త్రిగుణా. తథా చోచ్యతే శ్రీశాస్త్రే :

అచేతనా పరార్థా చ నిత్యా సతతవిక్రియా
త్రిగుణా కర్మిణాం క్షేత్రం ప్రకృతే రూప మిష్యతే॥ ఇతి

వికారగుణా స్సర్వే ప్రకృత్యుత్పన్నాః ఇత్యర్థః. అచేతనం త్రిగుణరూపం కాలరూపం, శుద్ధసత్త్వరూపం చేతి త్రివిధమ్.

జీవా స్త్రివిధా ఇత్యుక్తమ్. తత్ర నిత్యా నామ " తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ం సదా పశ్యన్తి సూరయః " ఇత్యుక్తా అనన్తాఽదయః. ఏతే సర్వదాఽప్యసఙ్కుచితజ్ఞానధర్మకాః.

పూర్వ మనాద్యవిద్యాసఞ్చితజ్ఞానాః పునః పున
"నరాణాం క్షీణపాపానాం కృష్ణే భక్తిః ప్రజాయతే"
హుజన్మపుణ్యవిశేషేణ క్షీణపాపా భూత్వా, భక్త్యా
రాధ్య "మమ సాధర్మ్య మాగతా" ఇతి గీతాప్రతి
వత్సధర్మాణః,"జగద్వ్యాపారవర్జ" మితిసూత్రప్రతి
ప్త్యాదిమాత్రరహితాః సనకాదయః.

జన్మ కృత్వా భార్యామయపాశనిబద్ధనా భగవన్మా
తత్వాత్ కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్య
త్యాదిశ్రీశాస్త్రోక్తలక్షణాః.

మ "పరం ధామ పరం జ్యోతి స్సర్వజ్ఞ స్సర్వశక్తి
స్య క్తలక్షణః. ఈశ్వరాధారా ప్రకృతిపురుషౌ, అస్య
వా ఽముఖ్యో ముఖ్యాధారా" ఇతి శ్రుతేః.
న్నాః, ముఖ్యః పరమాత్మా ఆధారో యయో స్తౌ
షా విత్యర్థః. "ఈశతే దేశ ఏకః" ఇతిశ్రుత్యుక్త

చేతనత్వం నామ జ్ఞానాశ్రయత్వమ్. ప్రత్యక్త్వం నామ స్వస్మై స్వయంప్రకాశమానత్వమ్. తదా ధర్మభూతజ్ఞాననిరపేక్ష మహ మితి ప్రతిభాసం జ్ఞానఘనమ్.

ఏవంతయో స్సాలక్షణ్యే సతి జీవస్య శేషత్వాదికమీశ్వరస్య శేషిత్వాదికం చ వైలక్షణ్యాయ భవతి. మూలమన్త్రస్య ప్రథమాక్షరేణ ప్రణవేన తథా శేషిశేషత్వ మీశ్వరజీవయోః ప్రతిపాదితమ్. తత్రాఽద్యేనాఽకారేణ భగవాన్ ప్రతిపాద్యతే. స హి శేషీ. అన్త్యో మకారో జీవవాచీ. మధ్యస్థ ఉకారోఽనయో శ్శేషిశేషభావసంబన్ధం బ్రూతే. శ్రీశాస్త్రే భగవా న్మరీచి రాహ "భగవ న్తం ప్రవణయతీతి ప్రణవః. ప్రవణ ఇతి వక్తవ్యే పశ్యకః కశ్యప ఇతివత్ వర్ణవ్యత్యయః. ప్రవణయతి వశీకరో తీత్యర్థః. వశీకరణం నామ శరణాగతిః. ప్రణవోచ్చారణేన భగవా న్వశ్యో భవ తీతి తథోక్తమ్."

ఇతి తత్త్వత్రయనిరూపణమ్.

ము మిా శేషితవ్యరూపమ్.

న్దత్వాఽమలత్వాఽణుత్వాదిస్వరూపనిరూపకధర్మపుర
మానన్దః అమలః అణు రితి జీవస్వరూపం వక్తవ్యమ్.
ర్యైవ శేషభూత ఇత్యర్థః. బోధయతి చ శ్రీమదష్టాక్షర
ప్రణవః. బోధన ప్రకారోఽగ్రే స్ఫుటీభవిష్యతి.
ణత్వేసతి చేతనత్వం, తథా శేషత్వేసతి చేతనలక్షణం
షత్వ మపి జీవస్య స్వరూపనిరూపకమ్. ఏవం విభుత్వే
నన్యాధీనత్వం, నిరుపాధికశేషిత్వం చేశ్వరస్య లక్షణమ్.
స్య చ సాధారణలక్షణం తు చేతనత్వం ప్రత్యక్త్వంచ.

అథ ప్రకృతితత్త్వనిరూపణమ్

అచేతనస్య త్రిగుణ, కాల, శుద్ధసత్త్వద్రవ్యత్వేన భేద స్త్రివిధః. త్రిగుణా స్సత్త్వరజ స్తమాంసి. కాలః కాష్ఠాకలాదిరూపః. జ్ఞానం శుద్ధసత్త్వద్రవ్యమ్. త్రిగుణా ప్రకృతి ర్జడా. కాల శ్చ జడః. శుద్ధసత్త్వద్రవ్యం చ జడ మితి కేచిత్. జడత్వం నామ స్వయంప్రకాశహీనత్వమ్.

అన్యేతు, శుద్ధసత్త్వద్రవ్యం స్వయంప్రకాశం, జ్ఞానాత్మకత్వేన శాస్త్రసిద్ధత్వా దిత్యాహుః. ఈశ్వరజీవయోః జ్ఞానత్వాత్, జ్ఞాతృత్వాచ్చ

...త్వం నామ జ్ఞానాశ్రయత్వమ్. శుద్ధసత్త్వద్రవ్యస్య
...దచేతనకోటౌ నివేశనమ్. ఈశ్వరజ్ఞానస్య స్వయం
...వాద మిత్యాహుః.

...గుణత్రయాశ్రయత్వం స్వరూపభేదకమ్.అత్ర సత్త్వా
...స్య ప్రళయం, వైషమ్యే సృష్టిస్థితీ చ భవన్తి. గుణవైష
...హదాదివికారా భవ న్త్యవికృతవికృతప్రదేశయో

...హఙ్కారమనోభూతగుణేన్ద్రియాత్మకాని చతుర్వింశతి
... స్తేభ్యో వ్యావృత్తయే తాని జ్ఞేయాని. ఏతాని పర
...రణాదిరూపాణీతి శ్రీశాస్త్రేణావగమ్యతే. యథా :

...క్రం య త్తస్య నిజం త త్త్వ త్సుదర్శనమ్
...ం చేతనారూపం సర్వప్రాణి హృది స్థితమ్
...పం దేవస్య పాఞ్చజన్యాఖ్య ముచ్యతే॥ ఇత్యాదినా.

...ణ్ణిమాణిక్యగ్రామవాసినా శ్రీవైఖానసవైనతేయభట్టా
...

అత్ర కేచిత్ తత్త్వాని పురాణోక్తవదస్త్రాభరణాదిరూపా ణ్యాహుః.
శ్రీవిష్ణుపురాణే :

ఆత్మాన మస్య జగతో నిర్లేప మగుణామలమ్
బిభర్తి కౌస్తుభమణిస్వరూపం భగవాన్ హరిః॥
శ్రీవత్ససంస్థానమయ మన న్తేన సమాశ్రితమ్
ప్రధానం బుద్ధి రప్యాస్తే గదారూపేణ మాధవే॥
భూతాది మిన్ద్రియాదిం చ ద్విధాఽహఙ్కార మీశ్వరః
బిభర్తి శఙ్ఖరూపేణ శార్ఙ్గరూపేణ చ స్థితమ్॥
చలస్వరూప మత్యన్తజవే నాఽన్తరితాఽనిలమ్
చక్రస్వరూపం చ మనో ధత్తే విష్ణుః కరే స్థితమ్॥ ఇత్యాది.

ప్రాకృతగుణవిలక్షణం శుద్ధసత్త్వద్రవ్యం స్వసత్తాభాసకం సత్త్వమ్.
గుణసత్త్వా ద్విలక్షణ మిత్యుక్తేః.

అజడం స్వాత్మసంబోధి నిత్యం సర్వావగాహి యత్

జ్ఞానం నామ గుణం ప్రాహుః ప్రథమం గుణచిన్తకాః॥ ఇతిచ.

శ్రీశాస్త్రే తర్కకాణ్డే బ్రహ్మచిన్తాఽధ్యాయే "అపః పృథివ్యాస్సూక్ష్మాస్తు" ఇత్యారభ్య "తతో వ్యోమపదం విష్ణో స్స్థాన మానన్దపూరితమ్। తస్మా త్తత్పఞ్చశక్తిస్థం పఞ్చోపనిషదాత్మకమ్॥ పఞ్చమూర్తి విభేదేన విభిన్నం విశ్వతోముఖమ్। ఆభూతసంప్లవస్థానం స్వరూపం చిద్ఘనం పరమ్॥ విష్ణోరకుణ్ఠవీర్యస్య నానావ్యూహైకహేతుకమ్" ఇత్యాదినా తమసః పరస్తా దనవచ్ఛిన్నం నిత్యం స్థాన మస్తీతి జ్ఞాయతే. ఏతేన మూలప్రకృతే శ్చానన్త్య మవగమ్యతే.

...స్య ప్రవృత్తిభేద స్తు బద్ధజీవానాం భోగాపవర్గయో
...హా శ్చ సమత్వేన విషమత్వేన చ పరిణామపరమ్పరయా
...పేణ వ్యాపారకారిత్వమ్. ఇద మేవ బద్ధానాం రజస్త
...త్త్వయాథార్థ్య మపహ్నుత్య భోగార్థం విపరీతజ్ఞాన
... ఇదం మోక్షార్థం సత్త్వవృద్ధ్యా తత్త్వయాథార్థ్యంచ
...వం పురుషప్రకృతితత్త్వస్వరూపం సంగృహ్యనిరూపితమ్॥

ఇతి ప్రకృతితత్త్వనిరూపణమ్.

అథ ఈశ్వరతత్త్వనిరూపణమ్.

...మ "యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే" ఇత్యాది
...రణతయా ప్రసిద్ధః. "స ఏవ సోమ్యేద మగ్ర ఆసీత్।
...తీయం బ్రహ్మ" ఇతిశ్రుతేః అభిన్ననిమిత్తోపాదాన
..."సత్యం జ్ఞాన మనన్తం బ్రహ్మ" ఇత్యాదిభి స్సత్యత్వ
...విశిష్టః; "ఆనన్దో బ్రహ్మ"ఇతి నిరతిశయానన్దస్వరూపః;

పరత్వం నామ

> వైకుణ్ఠే తు పరే లోకే శ్రియా సార్థం జగత్పతిః
> ఆస్తే విష్ణు రచిన్త్యాత్మా భక్తై ర్భాగవతై స్సహ ॥ ఇతి.

శ్రీశాస్త్రే సర్వేషా మణ్డానా ముపరి సనాతనం నిత్య మచిన్త్యం దేవై రప్యనభిలక్ష్యం నిత్యశుద్ధముక్తస్వభావపురుషై రనుభూయమానం వైష్ణవాణ్డ మిత్యాది. తస్మి న్వ్యోమనిలయే పరమాత్మా స్వసఙ్కల్పేన దేవీభూషణాయుధైస్సహేత్యాదిభి రుక్తప్రకారేణ స్థితః.

వ్యూహో ద్వివిధః దైవికో మానుష శ్చేతి. తత్ర దైవికః శ్రీవైఖానసోక్తవిష్ణ్వాదికః. మానుషస్తు పాఞ్చరాత్రోక్తవాసుదేవాదికః. భారతే యుధిష్ఠిరంప్రతి భగవద్వచనమ్ :

> విష్ణుం చ పురుషం సత్య మచ్యుతం చ యుధిష్ఠిర!
> అనిరుద్ధం చ మాం ప్రాహు ర్వైఖానసవిదో జనాః॥
> అన్యే త్వేవం విజానన్తి మాం రాజన్! పాఞ్చరాత్రికాః
> వాసుదేవం చ రాజేన్ద్ర! సఙ్కర్షణ మథాపివా

…ం బ్రహ్మ" ఇత్యాదిభిః పరం బ్రహ్మ, పరతత్త్వ
…రాత్మాదిశబ్దవాచ్య శ్శ్రీమన్నారాయణ ఏవ.

…స్వరూపనిరూపకధర్మా స్సత్యాదిరూప మేవ. అన్యేతు
…వ్యమఙ్గళవిగ్రహాదయ శ్చ తస్య నిరూపితస్వరూపవిశేష
… జ్ఞానశక్తి బలైశ్వర్యవీర్యతేజాంసి గుణాః పరత్వోపయు
…త్సాల్యాదయ స్సౌలభ్యోపయుక్తాః.

… పురుషః పఞ్చధా పఞ్చాత్మా " ఇతి తస్య పరత్వ
…ర్యామ్యర్చాభేదేన రూపాణి పఞ్చధా భవన్తి.

ప్రద్యుమ్నం చాऽనిరుద్ధం చ చతుర్మూర్తిం ప్రచక్షతే॥ ఇతి.

ద్వివిధానాం వ్యూహానాం మూలభూతో విష్ణుః. అతఏవ, "విష్ణు స్సర్వే షా మధిపతిః"ఇతి. తస్య ప్రథమగ్రహణమ్. వాసాధికారే భృగుః :

వక్ష్యామి పఞ్చమూర్తీనాం భేదం మునివరాః! పృథక్
ధర్మో జ్ఞాన మథైశ్వర్యం వైరాగ్య మితి త త్పృథక్॥
వ్యష్టిరూపేణ సంపన్నా మూర్తయః పురుషాదయః
ఏషాం సమష్టిరూపోऽయం భగ వా నితి చోచ్యతే॥
సర్వవ్యాపకశీలత్వా ద్విష్ణు రి త్యభిధీయతే
ఉషితా పూ రనే నేతి పురుషః పరికీర్తితః॥

జీవనిర్దేశ స్తకారః పరవాచకః
స్సంసర్గశక్తి ర్య స్తస్మా త్సత్య ఉదాహృతః॥
పరవాచీ తు చ్యకారో జీవవాచకః
ప్రకృతి ర్జ్ఞేయ స్తకారః కాల ఉచ్యతే॥
దచ్యుత ఇత్యుక్తః ప్రవక్ష్యామి తథాపరమ్
స్సంసర్గశక్తి రితి పూర్వ ముక్త్వా న్నపున స్తదర్థ
శబ్దేన పరమాత్మప్రకృతిపురుషాః, తేషాం సంబన్ధః, కాల
.
వారోఽనిరుద్ధ స్స్య న్మూర్తయః పఞ్చ కీర్తితాః
చ్చ జగ త్సర్వం యో వా వసతి వై వసేత్॥
తు పర్యాయో వాసుదేవ ఇతి స్మృతః॥ ఇత్యాది
రే లోకే" ఇత్యుక్తరీత్యా శ్రీవైఖానసవ్యూహమూల
ర్తేః పరత్వప్రతిపాదనా చ్చేశ్వరస్య చతుర్వ్యూహత్వ

జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యవీర్యతేజాం స్యశేషతః
భగవచ్ఛబ్దవాచ్యాని వినా హేయై ర్గుణాదిభిః॥ ఇతి.

తథాఽపి, పరత్వ ఏవ షాడ్గుణ్యవత్త్వమ్. నతు వ్యూహే ష్వితి న శక్యమ్. పరత్వే తే గుణా స్సర్వే సమగ్రతయా అనుసన్ధేయాః. వ్యూహేషు తేషాం మధ్యే కశ్చిత్కశ్చి ద్గుణో విశేషేణాఽనుసన్ధేయ ఇతి తదభిప్రాయః.

వైభవాః మత్స్యాద్యవతారాః శ్రీరామకృష్ణాదివిభవరూపాః. ఈశ్వర స్తత్తత్కాలే స్వగుణాన్ తత్తత్కార్యానుగుణ్యేన ప్రకాశయతి, విధత్తే చ స్వైరమ్.

అన్తర్యామిత్వంనామ "అన్తః ప్రవిష శ్శాస్తా జనానామ్" ఇత్యాది శ్రుతే స్సర్వహృదయేషు సూక్ష్మరూపేణ స్థితత్వమ్.

అర్చావతారో నామ బిమ్బాకృత్యాత్మనా బిమ్బే సమాగత్యావతిష్ఠత ఇత్యుక్తప్రకారః.

నిత్యముక్తోపభోగ్యత్వాత్ పరవ్యూహాత్మనో హరేః

...స్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశస శ్రియః
...రాగ్యయో శ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీరణా ॥
...ర్ణత్వాత్ పరస్య ముఖ్యతయా భగవచ్ఛబ్దవాచ్యత్వ
...స్త్రే) తర్కకాణ్డే:
...సంప్లవస్థానం స్వరూపం చిద్ఘనం పరమ్
...ణ్డవీర్యస్య నానావ్యూహైకహేతుకమ్ ॥
...ణసంపూర్ణం లక్ష్మీలక్షణసంయుతమ్
...ష్ఠాన మనన్తాఖ్యం భగవచ్ఛబ్దశబ్దితమ్ ॥ ఇతి,

తత్కాలసన్నికృష్టైకలభ్యత్వా ద్విభవాత్మనః॥
విశుద్ధై ర్యోగసంసిద్ధై శ్చిన్త్యత్వా దన్తరాత్మనః
అర్చాఽఽత్మ న్యేవ సర్వేషా మధికారో నిరఙ్కుశః॥
అర్చావతారవిషయే మయాఽప్యుద్దేశత స్తథా
ఉక్తా గుణా న శక్యన్తే వక్తుం వర్షశతై రపి॥'

గ్రన్థాన్తరే "ద్వ్యఃవర్షసహస్రేషు" ఇత్యారభ్య,
అహం పఞ్చోపనిషదః పరవ్యూహాదిషు స్థితః
ఆవిర్భావేషు సర్వేషు స్వసఙ్కల్పశరీరవాన్॥

...శావతారేషు పాఞ్చభౌతికవిగ్రహః
...హాశిలామృతాన్నశరీరేఽర్చాత్మకః స్మృతః
...చేతనై ర్దేహీ పరమాత్మా భవామ్యహమ్॥ ఇతి.

...స్త్రే) "పురా నారాయణో దేవః కృపయా పరయాఽ
...భ్య,

...సంసారచక్రేఽస్మి న్భ్రామ్యన్తే యే సుదుస్తరే
... మిమాన్ సర్వాన్ యాతనాశతసఙ్కులాన్॥
...త్త్య భగవాన్ స్వచ్ఛన్దోపాత్తవిగ్రహః॥
...నిషదం రూపం ప్రమాణానా మగోచరమ్॥
... హార్దం భక్త్యా దృష్టమాత్రేణ ముక్తిదమ్
...ణసంపూర్ణగుణరాశిసమాశ్రయమ్"॥

...ర్చాయాం సర్వే కల్యాణగుణా అనుసన్ధేయాః.

...చ్ఛాఽవతారత్వే శ్రౌతం ప్రమాణమ్: "యతో వీరః
... యుక్తగ్రావా జాయతే దేవకామః" ఇతి. ఇదం

భగవాన్ విఖనా అపి కల్పసూత్రే "షడఙ్గులా దహీనం తద్రూపం కల్పయిత్వా" ఇత్యుక్తవాన్. శ్రీవిఖనోవచనస్య సర్వప్రమాణమూర్ధన్యత్వం సీతోపనిషదా ప్రతిపాదితమ్. తత్ర హి "వైఖానసఋషేః పూర్వం విష్ణోర్వాణీ సముద్భవేత్" ఇత్యారభ్య "వైఖానస మతః పరమ్" ఇతి. భారతేఽపి "వైఖానసానాం వచన మృషీణాం శ్రూయతే నృప" ఇతి తద్వచనస్యాఽధికం ప్రామాణ్యం గమితమ్. సహి "భగవన్తం శ్రీమన్నారాయణ మర్చయేత్" ఇత్యఽర్చారూపం షాడ్గుణ్యపూర్ణ మిత్యసూసుచత్.

ఏవం తత్త్వత్రయం సిద్ధమ్. "నిత్యైవైషా జగన్మాతా విష్ణోః శ్రీ రనపాయినీ", "మాతరం పద్మమాలినీమ్", "త్వం మాతా సర్వభూతానాం దేవదేవో హరిః పితా, త్వయా చ విష్ణునా చామ్బ! జగ ద్వ్యాప్తం చరాచరమ్॥" ఇతి. సర్వావస్థాస్వపి భగవతా తస్యాః సతత మవినాభావస్సిద్ధః. తతశ్చ లక్ష్మీవిశిష్టమీశ్వరతత్త్వమేకం, ప్రకృతితత్త్వమేకం, పురుషతత్త్వమేక మితి తత్త్వత్రయ మభిధీయతే.

విష్ణు రేవ ప్రథమతత్త్వ మిత్యత్ర కేచి త్సంశేరతే: "బ్రహ్మవిష్ణు...

...ృసింహతాపిన్యాంచ. తత్ర "ఉగ్రం వీర" మిత్యత్ర వీర
...మవశ్యం వక్తవ్యమ్. యుక్తగావా శిలారూపీ జాయతే
...ఽసజ్జతః. "పిశఙ్గరూప స్సుభగో వయోధా శ్శ్నుష్టీ
...దేవకామః" ఇతి. సహస్రనామాధ్యాయే "సువర్ణవర్ణో
శౌనక శ్చాహ:

...ం ప్రతిమాం విష్ణోః ప్రసన్నవదనేక్షణామ్
...ఽఽత్మనః ప్రీతికరీం సువర్ణరజతాదిభిః
...యే త్తాం ప్రణమే త్తాం జపే త్తాం విచి న్తయేత్
...స్తద్దోష స్తు తా మేవ బ్రహ్మరూపిణీమ్"॥ ఇతి.

రుద్రేన్ద్రా స్సంప్రసూయన్తే" ఇతి విష్ణో రపి జన్మశ్రవణా త్తస్య కార
ణత్వం కథ మితి. తన్మతం కిమ్? తే విష్ణుం నారాయణా ద్భిన్నం
మన్యన్తే వా? ఉత తదభిన్నం వా? భిన్న మితి న యుక్తమ్. "నారాయ
ణాయ విద్మహే వాసుదేవాయ ధీమహి। తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్."
ఇతి నారాయణశబ్దవాచ్య ఏవ విష్ణు రితి శ్రుతే ర్విరోధాత్ తదభిన్న
ఇతి వక్తవ్యమ్. అతో నారాయణ ఏవ "అజాయమానో బహుధా విజా
యతే" ఇతి శ్రుత్యా మూర్తిత్రయే విష్ణుసంజ్ఞయాఽవతీర్ణోఽన్తర్యా
తోఽభూదితి. తస్య ప్రసూతి ర్నామ అవతారః. ఇతరేషాం జనన
మేవ. తేషాం స్వేచ్ఛయాఽవతారశ్రవణాభావాత్. తథా చోచ్యతే:

పి దుర్ధర స్తస్మా ద్భావా త్సనాతనాత్
సర్వభూతానాం విష్ణుత్వ ముపజగ్మివాన్ ॥ ఇతి.
రేణ. శ్రీవైఖానసానాం భృగ్వాదీనా మాచార్యేణ
నసా కల్పసూత్రే నారాయణ ఏవ పరదేవ తేతి
ప్రక్రమే “నారాయణపరాయణో నిర్ద్వన్ద్వో మునిః”
“హృదయం త ద్విజానీయా ద్విశ్వస్యాఽయతనం
ర్యారభ్య “తస్యా శ్శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా
శుత్వా పరమో విష్ణు రితి నిశ్చిత్య, ఆచమనవిధౌ
త్వితి హృదయ” మితి హృదయస్పర్శనం వ్యధాత్.
నారాయణాయ నమః” ఇతి ప్రథమం నమస్కారం
“అజ్ఞా న్యన్యా దేవతాః” ఇతి శ్రుతి మనుసృత్య
దేవేభ్యో విదధే వన్దనమ్. తథా తర్పణం చ. తత్తత్క
ప్రాయశ్చిత్తతయా భగవదర్పణసంభవాయ వైష్ణవే
ం విహితవాన్. “అథాఽగ్నౌ నిత్యహోమా న్తే
ం సర్వదేవార్చా చ భవతి. అగ్ని ర్వై దేవానా

భగవద్ధ్యాన ముక్తమ్. తత్రైవ వాఽగ్నిహోత్రవిధానే “చతు ర్గృహీతే నాష్టగృహీతేన వా స్రువం పూరయిత్వా...... ధ్యాయ న్నారాయణం జుహోతి” ఇతిచ. ఏవ మభ్యాసాదిలిఙ్గైశ్చ నారాయ ణైకపరే సూత్రే తస్యైవ పారమ్యం ప్రకటితవాన్. తదుపజ్ఞా కాఽపి పార మాత్మికోపనిషత్. యన్మన్త్రా భగవద్భి ర్భృగ్వాదిభి శ్శ్రీశాస్త్రే ఏకాక్షరాద్యుపనిషన్మన్త్రా వినియుజ్యన్తే. అపౌరుషేయీ సేత్యత్ర న సంశయః. కర్మవిపాకస్థస్మృత్యాచ సర్వపాపక్షయప్రకరణే విహితవిని యోగా ఇత్యవగమ్యతే. తత్ర “విష్ణు స్సర్వేషా” మితిమన్త్రే “అగ్ని ర్వై దేవానా మవమ” ఇతి బ్రాహ్మణోఽర్థః ప్రత్యభిజ్ఞాపితః. “సుసూక్ష్మ” ఇతిమన్త్రే సూక్ష్మం తస్మిన్ సర్వ మితి శ్రుత్యర్థః. “జ్యోతి” ర్వేతిమన్త్రే-“పరో దివో జ్యోతి”రితి,“విశ్వభవం భవాయ ప్రభూత”మితి రుద్రస్య జన్మచోదనా ప్రతిపాదనేన “నారాయణా ద్రుద్రో జాయతే” “లలాటా త్క్రోధజో రుద్రో జాయత” ఇత్యాది శ్రుత్యర్థశ్చ ప్రత్యభి జ్ఞాపితః. యథా నారాయణా దుద్రస్య జననం శ్రూయతే, న తథా రుద్రా ద్విష్ణు జననమ్. కించ యథా నారాయణం ప్రస్తుత్య “స బ్రహ్మా స శివ” ఇతి న తథా రుద్రం ప్రస్తుత్య “స బ్రహ్మా స విష్ణు” రితి. అతో “స హరి” రిత్యపపాఠః. సేన్ద్ర ఇతి పాదపూరణార్థం సులోపే

పరమ స్తదన్తరేణ సర్వా అన్యా దేవతా ఇతి
ఇతి అన్యేషాం దేవానాం ప్రాధాన్యే నాఽఽరాధనం
నాన్తే పురుషసూక్తప్రతిపాద్యం నారాయణం నిర్ణీయ,
సంస్తూయ” ఇత్యారభ్య, “శ్రీమన్నారాయణ
స్తః పరమం పదం గచ్ఛ” తీతి భగవదారాధనస్యాఽ
మవాదీత్. ఉపసంహారే చ “నారాయణం పర
న్ ధారణాం ధారయేత్”, “నారాయణపరం
నారాయణః పరః” ఇతి చాహ. కించ, శ్రౌతసూత్రే
ణే “ధ్యాయ న్నారాయణ ముపోష్య సపత్నీకో
విష్యం క్షీరేణ ప్రాశ్నాతి” ఇతి. ఏతేన సర్వదా

సతి స హరి రితి వర్ణత్రయాధిక్యస్యాఽనుపపత్తేః. “ఈశో యస్మా” దితి మన్త్రే “తవ శ్రియే మరుతో మర్జయన్త రుద్ర యత్తే జనిమ చారు చిత్రమ్॥ పదం యద్విష్ణో రుపమం నిధాయి తేన పాసి గుహ్యం నామ గోనా” మితి శ్రుత్యుక్తః రుద్రేణ భగవత్పాదోదకధారణార్థః ప్రత్యభిజ్ఞాపితః. విస్తర స్తు పారమాత్మికోపనిషద్భాష్యే ద్రష్టవ్యః. ఏవం శ్రుతిస్మృతికల్పసూత్రశిక్షా స్తోత్రేతిహాసాదిభి శ్శ్రియఃపతి స్సర్వకారణ స్సర్వేశ్వరో భక్తవత్సల శ్శ్రీమన్నారాయణ ఏవ ఈశ్వరతత్త్వ మితి జ్ఞాతవ్యమ్.

ఇతి ఈశ్వరతత్త్వనిరూపణమ్

అథ సిద్ధోపాయప్రకరణమ్

...సూత్రిణః ప్రపత్తౌ ముఖ్యాధికారిణః. ప్రపన్నతమా శ్చ ...తేషాం స్వసూత్ర ఏవ భగవతా విఖనసా ప్రపత్త్యభి ...ధికారిత్వమ్. విష్ణుబలికర్మణా వైదికప్రపత్తే స్సంభ ...మత్వమ్. తథాహి, సూత్రోపక్రమే "తపోయోగా ...యణపరాయణో నిర్ద్వన్ద్వో మునిః" ఇతి, "పూర్వా ... వరీయా నితి విజ్ఞాయతే" ఇతిచ తత్సూత్రిణామేవ ...త్రి మునిశబ్దవాచ్యత్వం ప్రపన్నస్యోక్తమ్. అయథాతో ... నారాయణః పరా గతి ర్యస్య స నారాయణపరాయణ ...వాచీ. సా కాష్ఠా సా పరాగతి రితి నారాయణస్య పరమ ..."అకించనోఽనన్యగతి శ్శరణ్య" ఇత్యత్రి అభిజనా అపి

...ష్ణుబలికర్మ విహితమ్. తేన గర్భ ఏవ వైదికీ ప్రపత్తిస్సిద్ధ్యతి. ...రః శ్రీమద్భి శ్శ్రీనివాసమఖివేదాంతదేశికై ర్మఖార్యాదా

గర్భే మాస్యష్టమే విష్ణుబలిం కుర్యా ద్యథావిధి
నారాయణ స్స్వయం గర్భే ముద్రాం ధారయతే నిజామ్॥

ఇతి వచనాత్ చక్రధారణం నిష్పన్నమ్. హోమానన్తర మూర్ధ్వాగ్ని మాలిప్యేతి పుణ్డ్ర స్యోర్ధ్వాగ్రిత్వం సామాన్యేన విహితమ్. తద్ధారణ ప్రకార స్తు ప్రపఞ్చిత శ్శ్రీశాస్త్రే. స్వసూత్రస్య భగవత్పరతయా భగవ న్నామ్నా మేవ కర్తవ్యతా విహితా భవ తీతి నామకరణస్థలేఽవ గమ్యతే. "ద్వాదశాష్టాక్షరాభ్యాం పుష్పాణి దదాతి" ఇత్యనేన మన్త్రో విహితః. ఆషాఢోపాకర్మ ణ్యారాధనం తు స్పష్టమ్. గర్భోపనిషదుక్త విధయా గర్భేఽభివ్యక్తస్య జ్ఞానస్య జననే తిరోహితత్వాత్ "బహూనాం జన్మనా మన్తే జ్ఞానవా న్మాం ప్రపద్యతే" ఇతి భగవద్వచనానుసారేణ భగవత్స్వరూపజ్ఞానపూర్వం పునః ప్రపత్తిః కార్యా. జ్ఞాతుః ప్రపత్తా వధికారః, ప్రపన్న స్యారాధనే విశేషతోఽధికార ఇతి జ్ఞేయమ్. కించ, శ్రుతి రపి భగవదారాధకానాం వైభవం ప్రతిపాదయతి. "యః పూర్వ్యాయ వేధసే నవీయసే సుమజ్జానయే విష్ణవే దదాశతి. యో జాత మస్య మహతో మహి బ్రువాత్సేదు శ్రవోఽభియుజ్యం చిదభ్య

సన్న స్త్రైవాఽఽరాధనేఽధికార ఇతి కృత్వా భగవతా
విష్ణుబలిరూపం ప్రపదనం విహితమ్.అత ఏవ శ్రీశాస్త్రే
ధికారసంపాదకం కిమపి కర్మాఽవిధాయ,
న సూత్రేణ నిషేకాదిక్రియాన్వితః
బ్రహ్మచారీ వా భక్త్యాఽఽరాధన మారభేత్ ॥
ాఽఽరమ్భో విహితః.
ానసానాం స్వసూత్ర ఏవ పఞ్చసంస్కారవత్త్వం ప్రతి
ం చ భవతి.

సత్. త ముత్సోఽతారః పూర్వ్యం యథా విద ఋతస్య గర్భం హవిషా
వివర్తన” ఇతి. “వైఖానసా ఆర్షేయా ఇన్ద్రస్య ప్రియా ఆసన్” ఇత్యాది
శ్రుత్యా తేషా మిన్ద్రశబ్దవాచ్య స్యాఽత్ర నారాయణస్య ప్రియత్వ
ముచ్యతే. ఉపబృంహితం చ,

అశ్వత్థః కపిలా గావ స్తులసీ విఖనా మునిః
చత్వారో మత్ప్రియా రాజన్ స్తేషాం వైఖానసో వరః॥ ఇతి.

ఆనుశాసనికే చ సప్తత్రింశచ్ఛతతమాధ్యాయే పఙ్క్తి-పావనగణనాయాం

వైఖానసాః కులశ్రేష్ఠా నిరతా శ్శార్ఙ్గధారిణః॥ ఇతి గణ్యతే.

రసశబ్దేన విఖనససూత్రిణ ఏవోచ్యన్తే భగవన్నిరతత్వ
ద్ధహారీతస్మృతౌ పఞ్చమాధ్యాయే పరార్థమాలయార్చన
ఖానసానాం దేవలకత్వం నాస్తీత్యుచ్యతే.

స్తు యే విప్రా హరిపూజనతత్పరాః
వలకా జ్ఞేయా హరిపాదాబ్జసంశ్రయాత్॥ ఇతి.

హరిద్రవ్యం గ్రామార్చనపరో భవేత్
ంపూజ్య దేవేశం నాఽసా దేవలక స్మృతః.

వతా మరీచినా ప్రమాణతయా గృహీతేయం శ్రుతిః
పుణ్డ్రైః పరమేశితారం
యణం పూజయతీహ భక్త్యా
ః పౌరుషసూక్తమన్త్రైః
ప్నుయా ద్విష్ణుపదం మహాత్మా॥ ఇతి.

విబుధా బ్రహ్మాద్యా దేవతాగణాః" ఇతి నారదీయే
దత్తం దానం బ్రహ్మవిదే యథా" ఇతి.

ఈయతే అనేనేతి కరణవ్యుత్పత్త్యా రుపాయత్వమ్. ఈయతేఽసా వితి కర్మవ్యుత్పత్త్యోపేయత్వమ్. ఏతేన పున ర్భగవతః ప్రాప్యత్వం ప్రాపకత్వం చాఽభిహితమ్.

పరమపదప్రాప్తా వుపాయో ద్వివిధః, సిద్ధ స్సాధ్య శ్చేతి. సిద్ధోపాయ శ్శ్రియఃపతి రేవ. "యం యజ్ఞై ర్మునయో జుషన్తి" ఇతి మన్త్రస్యాఽయ మర్థః. యం మునయ శ్శ్రీవైఖానసాః. ఏషాం నారాయణైకపరసూత్రవిధిసంస్కృతతయా నారాయణపరత్వస్య నిసర్గసిద్ధత్వాన్మునిసంజ్ఞా యుక్తా. పాద్మే : "వైఖానసై ర్మునిశ్రేష్ఠైః పూజితో వేఙ్కటేశ్వరః" ఇతి యజ్ఞైః యజదేవపూజాయా మితి ధాతోః ఆరాధనై ర్జుషన్తి సేవన్తే. పరమం పవిత్రం "పవిత్రాణాం పవిత్రం యో మఙ్గళానాం చ మఙ్గళ" మితి, "అపవిత్రః పవిత్రో వా" ఇత్యాద్యుక్తరీత్యా పరమపావనం యం ప్రధానాః బ్రహ్మరుద్రాదయో దేవా ఆర్తిషు దైత్యాద్యుపద్రవేషు ప్రణతా భవన్తి. శ్రీగీతాయాం : "చతుర్విధా భజన్తే మాం జనా స్సుకృతినోఽర్జున!

...నసం శాస్త్రం శుద్ధవైదిక మిత్యత్ర నిదర్శనం నైకమ్.
...తే) వైదికై రేవ మన్త్రై స్సర్వేప్రయోగా దృశ్యన్తే.
...త్యయార్థం భగవదారాధకత్వేఽపి దేవలకత్వం నేతి
...మిత్త మారాధనస్య వైదికత్వ మేవ. యథా వైదికవిధి
...దికం కుర్వతాం దక్షిణాప్రతిగ్రహో న దోషాయ భవతి
...న్త్రై రారాధన మాచరతా మపి వైఖానసానాం దేవల
...యే త్యల మప్రస్తుతవిస్తరేణ. ప్రకృత మనుసరామః.
...పరాయణ" ఇతి అయన మిత్యనేన నారాయణః పర
...యస్యేతి నారాయణస్య సిద్ధోపాయత్వ ముక్తమ్.

...ర్తి ఇత్యాదినా ఆర్తానాం భగవత్ప్రాప్తి రుక్తా. యేం జపన్తి శ్రీమదష్టాక్షరజపశీలా స్సూరయో వైఖానసాదయః. తేషాం స్వసూత్ర ఏవ "ద్వాదశాష్టాక్షరాభ్యాం పుష్పాణి దదాతి" ఇతి శ్రీశాస్త్రే "సావిత్రీపూర్వ మష్టాక్షరం ద్వాదశాక్షరంవా జపేత్" ఇతి విశిష్య విధానాత్. యోగినః యోగ ఉపాయః. "యోగ స్సన్నహనోపాయ ధ్యానసఙ్గతియుక్తిషు" ఇత్యభిధానాత్.

సమస్తపురుషార్థానాం సాధకస్య దయానిధేః
శ్రీమతః పూర్వసిద్ధత్వా త్సిద్ధోపాయ మిమం విదుః ॥ ఇతి.

"కృష్ణం ధర్మం సనాతన" మితి. భగవా నేవ సిద్ధ ఉపాయః. విశిష్య శ్రీవైఖానసానామ్. కార్మే:

4

...మద్గతప్రాణా మయి సజ్గతమానసాః
...ణా రాజం స్తస్మాద్వైఖానసా మతా॥ ఇతి.
...తేషాం భగవదేకశరణత్వా, త్తదేకాచార్యకత్వాత్.

...విఖనసే విష్ణుః ప్రోక్తవాన్ స్వయమచ్యుతః
...ప్రోక్తం విఖనసా భృగుణా చ మమేరితమ్॥ ఇతి.

...చనై శ్శ్రీవైఖానసశాస్త్రస్య ప్రథమం ప్రవర్తితత్వా
...ంచ, విఖనసూన్ప్రతీనాం వైఖానసశబ్దవాచ్యత్వం భగవ
... "వ్యాప్తం విఖనసా జగత్" ఇతి, "వైఖానసా స్సామ
...త్యాదివచనాచ్చ, విఖనో వైఖానశ్శబ్దవాచ్యత్వం భగవత

...సుస్తాః ప్రతరన్వస్తస్తాస్తావసేద్యాకమలా సమస్తా"
...యమర్థః. స్వభక్తానాం స్వారాధకానామాశాః కామాన్
...ద్ఛన్ 'ను' అన్వర్థః. సాకల్యేనాన్తః. అన్తర్హృదయే

నను, శ్రీమన్నారాయణరూపోపాయత్వే సతి కిం శరణవరణే నేతి చే దుచ్యతే. "సర్వజ్ఞోఽపి హి విశ్వేశ స్సదా కారుణికోఽపి సన్ సంసార తన్త్రవాహిత్వా ద్రక్షాఽపేక్షాం ప్రతీక్షతే" ఇతివచనాత్ "యో వా భూతే" రిత్యాదిశ్రుతేశ్చ శరణీకరణీయ ఏవే త్యవగమ్యతే॥

ఇతిసిద్ధోపాయ స్వరూప నిరూపణమ్

అథ సాధ్యోపాయస్వరూపప్రకరణమ్

సాధ్యోపాయ స్తు బహుధాఽవగమ్యతే. తథాహి, "బ్రహ్మవి దాప్నోతి పరమ్" ఇతి శ్రుతేః జ్ఞానిన ఏవ ముక్తి రితి ప్రాహుః. అన్యే తు వేదనం నామ ఉపాసనారూపవిశేషజ్ఞానమ్. త దేవధ్యాన భక్త్యాదిశబ్దవాచ్యం, తస్మాదే వోపాసకస్య ముక్తి రితి. అపరే తు "ముముక్షుర్వై శరణ మహం ప్రపద్యే" ఇతి శ్రుత్యా "మా మేకం శరణం వ్రజ" ఇతి భగవద్వచనాచ్చ ప్రపత్తి రేవ ముక్త్యుపాయఇతి. ఇతరే "ముముక్షవో బుభుక్షూ" ఇత్యారభ్య "ఆత్మానం తేజో

...ష్ఠతీతి. అన్యోఽర్థః, పరమాత్మా సాకల్యేనాశా దిశః
...ణ వ్యాప్నువన్ వసతి, యా కమలా లక్ష్మీః- తాః స్త్రాః
... ఇతి. "త్వయా చ విష్ణునా చామ్బ! జగద్వ్యాప్తం
...ఇతి లక్ష్మ్యా భగవతోఽవినాభావాభావాత్.

...త్యస్య వరాం వరిష్ఠాం వాకం దధానా వవృధే సమ
...మంత్ర స్యాఽయ మర్థః. లక్ష్మీః అస్య పరమాత్మనః వక్షః
...వృశీ వరిష్ఠాం వాకం వాచం కుత్స్నం ఛాన్దసమ్. పురుష
...ాణీం దధానేతి, పురుషకారభూతత్వాచ్చ. లక్ష్మీ
...మాత్మా సిద్ధోపాయః ప్రవర్తవ్యః.

మయే పరమాత్మాగ్నౌ జుహ్వతి తేఽపి ముక్తా భవన్తి" ఇతి యోగ
రత్నాదివచనేభ్యః ఆత్మసమర్పణస్యైవ మోక్షోపాయత్వ మితి. ఇత
రే తు "అగ్నయో వై త్రయీ విద్యా దేవయాన" ఇతి శ్రుతేః
"కర్మణైవహి సంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః" ఇతి స్మృతేశ్చ కర్మ
యోగ ఏవాఽపవర్గసాధన మితి.

భగవాన్ శ్రీవిఖనాస్తు ధర్మప్రశ్నే (౮-౭) "నివృత్త్యాచారభేదా
ద్ధి యోగిన స్త్రివిధా భవన్తి" ఇత్యారభ్య-సారఙ్గకార్త్యవిసరగభేదేన
త్రివిధా నుక్త్వా, పున స్తా న్ప్రత్యేక మనేకధా విభజ్య, విసరగపశూ
నాం జన్మాన్తరేషు ముక్తి ర్నాఽస్మిన్జన్మని మోక్ష ఇత్యభిధాయ,

జన్మ న్యేవ మోక్ష స్యోపాయ మాహ. "సగుణే
నివేశ్య పశ్చా న్నిర్గుణం బ్రహ్మశ్రిత్య మోక్షే నిత్యం
" ఇతి.

గవాన్ మరీచిః "భగవన్మాయయా మోహితత్వా
శ్రిత్య భక్త్యా నారాయణ ముపాసీత" ఇత్యా ద్యుక్త్వా
నం చతుర్విధం జపహుతార్చనధ్యానానీతి" ఇత్యాదిక

ధికరణం ప్రభు ర్యజనదానహోమార్చనా
భావనాప్రభృతిభి స్సమారాధితః
తి దేహినా మితి హి సంప్రదాయస్థితి
ృతిగురూక్తిభి ర్నయవతీభి రాభాతి నః

గః "ద్రవ్యయజ్ఞా స్తపోయజ్ఞా యోగయజ్ఞా స్తథాపరే।
యజ్ఞా శ్చ యతయ స్సంశితవ్రతాః" ఇతి భగవద్వచ
దానేన తపసాఽనాశకేన బ్రాహ్మణా వివిదిష న్తి" ఇతి

ఇత్యారభ్య శ్రీభాష్యకారైః పారమాత్మ్యే "యం యజ్ఞై" రితి మన్త్ర వ్యాఖ్యానావసరే సాఙ్గం భరన్యాసస్వరూపం ప్రపఞ్చితమ్.

"యో వా భూతే ర్భ్యాతి రాసీత్" ఇత్యారభ్య "సంజుష స్వ్రిజామి" ఇతి చ శ్రుతేః ప్రపత్తి ర్వైదికధర్మః. అయం త్రివిధః, ఉత్తమా మధ్యమాఽధమా చేతి శ్రీవైఖానసమహిమమఞ్జర్యాం శ్రీమద్దీక్షితై రుచ్యతే. ప్రపన్నస్యాఽఽరాధనేఽధికార ఇతి విచార్య సూత్రే తావ ద్వైఖనసా జాయమానకటాక్షసిద్ధిద్వారా పరమవైదికభూతశ్రీవిష్ణుసంబన్ధిసంస్కార రూపేణ సాఙ్గప్రపదన ముక్తమ్.

సాఙ్గం ప్రపదనం కథ మితి చేదుచ్యతే. ఉపక్రమాదిలిఙ్గషట్కేన దేవతాన్తరప్రతిపాదనాభావాత్ మన్త్రాన్తరసాధనాన్తరప్రయోజనాన్తరాభావాచ్చ ఉపక్రమాదిషు శ్రీమన్నారాయణైకపరత్వాచ్చ షడ్విధతాత్పర్యలిఙ్గోపేత శ్రీమన్నారాయణైకపరత్వా దానుకూల్యమ్. దేవతాన్తర మన్త్రాన్తర సాధనాన్తర ప్రయోజనాన్తరాభావాత్ ప్రాతికూల్య విసర్జనమ్. నారాయణైకపరత్వేన ప్రణీతత్వాత్ రక్షిష్యతీతి విశ్వాసః,

హుతిః ప్రోక్తా సమూర్తా బేరపూజనా" ఇత్యుక్తేః.
రన్యసన మాత్మభరన్యాసః. భావనా ధ్యానమ్. ప్రభృతి
దయో గృహ్యన్తే. "ఓమి త్యగ్రే వ్యాహరేత్" ఇత్యా
ృతత్వ మశ్నుత"ఇతి శ్రుతేః. యథాఽధికరణం యథా
ఖ్యానుగుణ్యే నేత్యర్థః.

త్తి ప్రముఖం తద్వశీకారకారణమ్
ార్థిసాధ్యత్వా త్సాధ్యోపాయం విదు ర్బుధాః
పరమాత్మాఽయం ప్రత్యగాత్మా తథేదృశః
ధానుసన్ధాన మితి యోగః ప్రకీర్తితః॥

విశ్వాససంభవా ద్గోప్తృత్వవరణ మితి విష్ణుబలా సాఙ్గత్వేన న్యాసవిద్యా ప్రతిపాదితా. అతఏవ శ్రీమన్నారాయణైకపరత్వే నారాధనం ప్రతిపాద్యోపసంహారే అర్చిరాదిగమన ముక్త్వా భగవదారాధనాన్తే "తద్విష్ణోః పరమం పదం గచ్ఛ" తీతి విజ్ఞాయత ఇత్యుక్తమ్.

ఆనుకూల్యస్య సంకల్పః ప్రాతికూల్యస్య వర్జనమ్
రక్షిష్య తీతి విశ్వాసో గోప్తృత్వవరణం తథా.
ఆత్మనిక్షేపకార్పణ్యే షడ్విధా శరణాగతిః॥ ఇతి.
అనన్యసాధ్యే స్వాభీష్టే మహావిశ్వాసపూర్వకమ్
తదేకోపాయతా యాచ్ఞా ప్రపత్తి శ్శరణాగతిః॥

ద్వైదిక ముతావైదికమ్. అవైదిక మితి చే త్తదసత్.

పరపర్యాయో న్యాసః పఞ్చాఙ్గ సంయుతః
స్త్యాగ ఇత్యుక్త శ్శరణాగతి రిత్యపి॥

ర్యాయవాచకత్వా న్న్యాసస్య "న్యాస ఇత్యాహు ర్యారభ్య, "బ్రహ్మణే త్వా మహస ఓ మిత్యాత్మానం తా తావత్ పరమవైదికత్వేన శ్రూయమాణత్వాత్. ద్విధమ్, వైదికం తాన్త్రికం చేతి. వేదవిహిత స్యాపి ణవసహిత స్యాష్టాక్షరస్య వైదికత్వేన ప్రణవహీనస్య ద ద్వైవిధ్యం తద్వత్ పరమవైదికేన స్వసూత్రవిహిత యత్వప్రతిపదనం సంభవతి త దేవో త్తమమ్. "ఓం భూః ద్యుక్తత్వా న్నిత్యత్వా త్సంస్కారరూపత్వా దాజ్ఞా దకరణే ప్రాయశ్చిత్తవిధానాచ్చ. శ్రీశాస్త్రే మరీచి త్త్యాదిమార్గరతో జీవ" ఇత్యుక్తత్వాచ్చ. తన్త్రేణ తన్మధ్యమం నిత్యత్వాభావాత్, సంస్కారరూపత్వా

న్నారాయణ మర్చయే దితి భగవదారాధనం విధీయతే. "యథా క్రతు రస్మి న్లోకే పురుషో భవతి. తథేతః ప్రేత్య భవతి" ఇతి శ్రుతి రేవాత్ర ప్రమాణమ్. నను సూత్రే భగవదర్చనస్య పరమపదప్రాప్తి సాధనత్వప్రతిపాదనాత్ కిం భక్తిప్రపత్తిభ్యా మితిచే దుచ్యతే. సూత్రే "భక్త్యా భగవన్తం శ్రీమన్నారాయణ మర్చయే త్తద్విష్ణోః పరమం పదం గచ్ఛతీతి విజ్ఞాయతే" ఇత్యుక్తమ్. ప్రపన్న స్యైవాఽఽరాధనేఽధికార ఇతి విష్ణుబలిరూపప్రపత్తి ర్విహితా. అత స్తేన వినాఽర్చనస్య నోపాయత్వమ్.

నను, తథాసతి "అనన్యసాధ్యే స్వాభీష్టే" ఇతి వచనేనోక్తం ప్రపత్తి లక్షణం భజ్యేత. తత్రహి "తదేకోపాయతా యాచ్ఞా ప్రపత్తి" రితి భగవతః కేవల ముపాయతా యాచ్ఞా ప్రార్థనా స త్యభిధీయతే. "సర్వధర్మా న్పరిత్యజ్య" ఇతి తదితరసర్వోపాయత్యాగశ్చ నిర్దిశ్యతే ఇతిచే దుచ్యతే. తదేకోపాయతాయాచ్ఞామాత్రవచనం తదితరోపాయాశక్తవిషయమ్, నతు శక్తవిషయమ్. తథాసతి శ్రుతిస్మృత్యాదిషు భగవదర్చనవిధానస్య వైయర్థ్యాపత్తేః. "ప్రవః పాన్త మన్ధసో ధియాయ తే। మహేశూరాయ విష్ణవే చార్చత" ఇత్యాది శ్రుతయః

స్వశేషం స్వవశం స్వభరత్వేన నిర్భరమ్
ధియా స్వార్థం స్వస్మి న్న్యస్యతి మాం స్వయమ్॥

వైఖానసానాం నారాయణ ఏవ న్యాసకారీ. "గర్భ
ధారయామి" ఇతిస్మృతేః. "నారాయణ స్వయం
బృంహణా చ్చ.

వచ్ఛేషత్వం నిసర్గసిద్ధమ్. యథేష్టవినియోగార్హత్వం
తే. ఏషాం హి స్వసూత్ర ఏవ నియతతయా శ్రీమ

ప్రసిద్ధాః. తథా స్మృత్యాదయ శ్చ. "సర్వధర్మా" నితి సర్వశబ్దే నాఽఽరాధనస్యాపి గ్రహణే తదవ్యవహితస్య "మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు. మా మే వైష్యసి" ఇతి భగవద్వచనస్యార్చనవిధాయకత్వం విఫలం స్యాత్. తత్ర హి. "మద్యాజీ భవ" ఇతి విధాయ, "మా మే వైష్య" సీతి స్వార్చనస్య ముక్త్యుపాయత్వం ప్రతిజానీతే భగవా నస్మచ్ఛరణ్యః. తత ఆరాధనే స్వస్యాఽతిశుద్ధత్వాభావా దధికారోఽస్తి వా న వేతి శఙ్కమానం విజయం ప్రతి ప్రపత్త్యైశుద్ధత్వాభావహేతుభూతసర్వపాపనివృత్తి స్స్యాత్. తత స్తదర్థ ప్రాయశ్చిత్తధర్మా న్పరిత్యజ్య మాం శరణం వ్రజే త్యుపదిశతి కరుణానిధిః.

...శక్తానాం వైఖానసానాం పాపనివృత్తిద్వారా ప్రపత్తి ... సాధయతి. ఆరాధనే ప్రాయ శ్శక్తానాంత్వారాధ ... యతి. సాఽపి ముక్తిసాధనతాం భజతే. సాక్షా దుపా ... న స్త్యైవ. నచ ప్రపత్త్యా వాకించన్య మావశ్యక ముపా ... స్య హానిః స్యాదితి శఙ్క్యమ్. ఏకస్మిన్ భగవతి పర ... కృత్వా తదితరోపాయే షూపాయబుద్ధిం విహాయ, ... కృతాయా మాకించన్య స్యోపాయా న్తరరహితస్య

... గవా న్మరీచిః: "తస్మా ద్భగవన్మాయయా మోహి ... ం సమాశ్రిత్య భక్త్యా నారాయణ ముపాసీత. తదు ... భక్తవత్సలత్వా ద్భక్తానుకమ్పయా స్వమాయాం ... తత ఆత్మా సమ్యగ్జ్ఞానం ప్రవిశతి. పశ్చా దాశ్రమ ... భగవదారాధనం కరోతి. తదారాధనేన సంసారార్ణవ ... త్మా పరమాత్మానం నారాయణం పశ్యతి. సోఽప్యపున ... లోకం ప్రాపయతి. పశ్చా త్కృతకృత్యో భవతి."

ప్రపన్నస్య భగవన్మాయాతరణానన్తరం య ద్భవతి త దాహ సమక్ స్యజ్ఞానం ప్రవిశ తీతి. ప్రథమం "నారాయణపరంబ్రహ్మ", "నారాయణపరాయణో నిర్ద్వన్ద్వః", "శ్రీమన్నారాయణ మర్చయేత్ తద్విష్ణోః పరమం పదం గచ్ఛతి" ఇత్యాది వాక్యైః ప్రాప్యస్య నారాయణస్య శేషిత్వాదిస్వరూపం, ప్రాప్తు స్స్వస్య శేషత్వాదిస్వరూపం భగవదారాధనాద్యపవర్గోపాయం పరమపదప్రాప్తిరూపఫలమ్.

అన్య చ్చ, వేద్యం సామాన్యతో జ్ఞాత్వా భగవన్త మాశ్రయతి. తత స్తత్కృపయా తదీయమాయాముక్త స్సమ్యగ్జ్ఞాన మేతి. విశేషేణ పరమాత్మనో నారాయణస్య నిష్కలసకలస్వరూపం నిరవధికకల్యాణ గుణగణాకరత్వం పరవ్యూహాదిస్వరూప మర్చాయా మహిమాన మన్య చ్చ జానాతి. "ఆశ్రమధర్మసంయుక్త ఇతి", "వర్ణాశ్రమాచారవతాపురుషేణ విపశ్చితా। విష్ణు రారాధ్యతే పన్థా నాన్య స్తత్తోషకారకః" ఇతి వచనా ద్యథాశక్తి స్వాశ్రమవిహితకర్మాణి కుర్వన్ భగవదారాధనం కరో తీతి వక్ష్య త్యయ మేవ.

త్రక్తి రోమ్రీక్షు. తదపి సమారాధనవిశేషా చ్చతుర్విధ
లోక్యసామీప్యసారూప్యసాయుజ్య ఇతి. అయ మర్థః:

సహస్రేషు తపోధ్యానసమాధిభిః
క్షీణపాపానాం కృష్ణే భక్తిః ప్రజాయతే ॥

సుకృతసఞ్చయక్షీణపాపస్య భగవదాశ్రయణప్రవృత్తి
ం సమాశ్రిత్య ప్రపద్య భక్త్యా తద్విషయకరతిభావేన
పాసీత సేవేత స్వమాయాం విమోచయ తీతి. "మా
ద్యన్తే మాయా మేతాం తరన్తి తే" ఇతి భగవదుక్తేః

బిమ్బప్రతిపాదనశ్రుతయః

సమారాధనం చతుర్విధం జపహుతార్చనధ్యానా నీతి. తేషా మర్చనం సర్వార్థసాధనం "ప్రవః పాన్త మన్ధసో ధియాయ తే మహే శూరాయ విష్ణవే చార్చత" ఇతి శ్రుతేః. అన్ధస అజ్ఞానాత్ ప్రపాన్తం ప్రకర్షేణ రక్షన్త మితి భగవద్విశేషణేన తస్యైవ సర్వపాపనివృత్తిపూర్వక ముక్తిదానేన రక్షకత్వ ముక్తమ్. మహ ఇత్యత్ర సలోప శ్ఛాన్దసః. మహసే "మహ ఇతి తద్బ్రహ్మ" ఇతిశ్రుతేః. శూరా యేత్యనేన తస్య స్వభక్తవిరోధినిరసనసామర్థ్య మసాధారణ మిత్యుక్తమ్.

స్వయంభూ శ్చతురాననో వా
ద స్త్రినేత్ర స్త్రిపురా న్తకో వా
హేన్ద్రి స్సురనాయకో వా
తుం న శక్తా యుధి రామవధ్యమ్ ॥

స్తస్య తథాత్వం సిద్ధమ్. చార్చ తేతి చకారేణ జప తే. "జపే నా౽పిచ సంసిద్ధ్యే ద్బ్రాహ్మణో నా౽త్ర స్మర్యతే. "యం సూరయో జప న్తః" ఇతి శ్రూయతే. . "సావిత్రీపూర్వ మష్టాక్షరం ద్వాదశాక్షరం వా "అగ్నౌ హోమో హుతం" ఇతి చ హోమో భగ మిత్యుచ్యతే "అమూర్తాగ్న్యాహుతిః ప్రోక్తా" తిమారాధనమ్. నృసింహతాపిన్యాం. "యతో వీరః యు క్తగ్రావా జాయతే దేవకామః" ఇతి. భగవత "పిశఙ్గరూప స్సుభరో వయోధా శ్శ్రుష్టీ వీరో జాయతే శుత్వా తస్య స్వర్ణరూపత్వం చోక్తమ్. ఉపబృంహితం ప్రతిమాం విష్ణో" రితి భగవతా విఖనసా "తత్రూపం

రేణ బ్రహ్మవిదాం బ్రహ్మోపాసకానాం మధ్యే క్రియావాన్ జపమూర్త్యారాధనసమూర్త్యారాధనధ్యానక్రియావా న్వరిష్ఠ ఇత్యుక్తమ్. ఆదౌ సర్వవిద్యాప్రతిష్ఠా మిత్యుక్త్వా మధ్యే క్రియావా నేష ఇత్యుక్తత్వాత్ పరవిద్యా నామారాధనక్రియే త్యే వా౽వగమ్యతే.

"నాయ మాత్మా బలహీనేన లభ్యో నచ ప్రమాదా త్తపసో వా౽ప్యలిఙ్గాత్। ఏతై రుపాయై ర్యతతే యస్తు విద్వా" నితి లిఙ్గరహితా త్తపస ఆత్మనో లాభో న స్యా దితి. లిఙ్గం భగవన్మూర్తిః. తపః ధ్యానం. భాగవతే ఏకాదశే "ద్రవ్యక్షిత్యాత్మలిఙ్గాని నిష్పాద్య" ఇత్యత్ర లిఙ్గం మూర్తి రితి వ్యాఖ్యాతమ్. తప ఆలోచన ఇతి ధాతో స్తపశ్శబ్దో ధ్యానపరః. లిఙ్గంవినా ధ్యానస్య దుశ్శకత్వా ల్లిఙ్గహీన ధ్యానే నాత్మలాభో న స్యా దిత్యుక్తమ్.

శ్రీశాస్త్రేచ "సదా ధ్యాతు మశక్యత్వా త్ప్రతిమాది ష్వావాహ్యా౽ర్చయేత్" ఇత్యుక్తమ్. భగవా న్విఖనా౽పి "సగుణే బ్రహ్మణి బుద్ధిం నివేశ్య పశ్చా న్నిర్గుణ మాశ్రిత్య మోక్షే నిత్యం యత్నం కుర్యాత్" ఇత్యాహ. వ్యాఖ్యాత మిద మేవం నృసింహవాజపేయి

ఇతి. "బ్రహ్మజజ్ఞం జీవం విదిత్వా నిచాయ్యేతి" జ్ఞాన
ప్రజనం విహితమ్. తథా "నిచాయ్య తం మృత్యు
త"ఇతి చ. 'చాయ్యపూజానిశామనయో' రితిధాతుః.
ప్యపి "అపిసంరాధనే ప్రత్యక్షానుమానాభ్యామ్" ఇతి.
స్యాఽయ మర్థః. "భజనేన వినా కేనాఽప్యయ మాత్మా
క్షాదిప్రమాణేన చాయ మర్థోఽవగమ్యతే" ఇత్యస్మి
నే నాఽఽరాధనస్య భగవత్స్వరూపదర్శనసాధనత్వ
భగవదారాధనక్రియైవ పరవిద్యేత్యవగమ్యతే. ముణ్డ
మూవా నేష బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠ" ఇతి ప్రకారాన్త

భాష్యే: "ఇదానీ మస్మి న్జన్మ న్యేవ మోక్షోపాయ మాహ. సగుణే బ్రహ్మణి బుద్ధిం నివేశ్యేతి. యోగీ సగుణే పూర్వోక్తలక్షణే సాకారే బ్రహ్మణి బుద్ధిం మనః ప్రథమం నివేశ్య తద్రూపం దృష్ట్వా, తద్గత మానసస్స న్నేవంవిధం పరంబ్రహ్మేతి జ్ఞాత్వా, పశ్చాత్ తదను నిర్గుణం పూర్వోక్తలక్షణాన్వితం నిరాకార మోంకారగమ్య మవ్యక్తం బ్రహ్మాఽఽశ్రిత్య మన స్సంప్రాపయిత్వా, తద్రూపం ధ్యాత్వా నిత్య మామోక్షాన్త మేవం మోక్షే యత్న ముద్యోగం కుర్యాత్. తస్య యోగిన ఇహ జన్మ న్యేవ మోక్షో భవే" దితి. తస్యాఽయ మభిప్రాయః. అత్ర గుణశబ్దోఽవయవవాచకః. సాకారే ప్రతిమారూపే

౦వేశ్య దృఢీకృత్య పశ్చా దారాధనవ్యతిరిక్తకాలే
ర్గుణస్వరూపం సర్వాత్మా౽నుసంధాయ ప్రతిదినమేవ
ంతి. ఉక్తం చైతత్ శాణ్డిల్యోపనిషది: "అథధ్యానం,
.సగుణంమూర్తిధ్యానం నిర్గుణ మాత్మయాథాత్మ్య"
విద్యోపనిషదిచ "దేహస్థ స్సకలో జ్ఞేయో నిష్కలో
దినాచ. "సర్వభూతస్థితం దేవం సర్వేశం నిత్య మర్చ
క్తిసుధోదయే ప్రహ్లాదః,

త్వా ప్రతిమాసు విష్ణుం
జ్జన స్సర్వమయం త మేవ
పాదా దమ మస్య శీర్ష్ణి
న్నివాజ్ఞో నరకం ప్రయాతి.

ముముక్షూణా రూపద్వయ మపి నిత్య మనుసంధేయ

ఏవంచ నాయికా యథా నాయకప్రసాదార్థ మత్యన్తసుఖరూపం పాద సంవహానాదికం కరోతి, తథా చేతనో౽పి ఆరాధనే ఉపాయతాబుద్ధిం త్యక్త్వా కైఙ్కర్యబుద్ధ్యా కుర్యా దిత్యభిప్రాయః. అతః ప్రపత్తా వాకిం చన్యాహనిరూపన్యూనతా న భవతి. ఉపాయాన్తరసద్భావబుద్ధి ర్హి ఆకించన్యన్యూనతాం జనయేత్.

నను ప్రపత్త్యైవ మోక్ష స్సిధ్యతి. కి మారాధనక్రమేణ ?

సత్కర్మనిరతా శ్శుద్ధా స్సాఙ్ఖ్యయోగవిద స్తథా
నార్హన్తి శరణస్థస్య కలాం కోటితమా మపి ॥

ఇతివచనేన ప్రపత్తే ర్ముక్త్యుపాయమూర్ధన్యత్వప్రతిపాదనాత్, ఆరాధనస్య పృథక్ఫలత్వాభావా చ్చేతిచే దుచ్యతే.

సత్కర్మేత్యాదివచనం యథా౽ధికారివిషయమ్. మజ్జనస్నానాది ష్వత్యన్తాశక్తస్య "మానసం విష్ణుచిన్తన" మితి భగవత్స్మరణాత్ శుద్ధత్వే ప్రతిపాదితే౽పి ప్రాయశ్చిత్తమతో భగవత్స్మరణపూర్వకావ

…రేణ కేవలం సగుణబ్రహ్మారాధనకారిభ్యో నిర్గుణ
…రహి తేభ్యస్సంభక్తనామయోగిభ్యోఽన్యయోగిభ్యో
…తమ్. విస్తర స్తు వాజపేయిభాష్యే ద్రష్టవ్యః.

…జీవాత్మా పరమాత్మానం నారాయణం పశ్యతీత్యేవ
…ః ప్రసాదా న్మహిమాన మీశమ్" ఇతి శ్రుతేః.
…భగవతా దర్శితం స్వరూపం జీవాత్మా పశ్యతీత్యర్థః.
…త్మక ర్తృక మేవ. తేన దర్శితం స్వరూపం హి పశ్య
…ప్యపునరావృత్తికం దివ్యలోకం ప్రాపయతి. స్వయ
… ప్రదర్శ్య స్వారాధకం స్వపదం ప్రాపయ తీత్యర్థః.

గాహనస్నానస్య యథా శుద్ధివిశేషాధాయకత్వం, తథా ప్రపత్తిపూర్వా రాధన స్యాఽపి. నచ ఫలవిశేషాభావః. ఆమోదప్రమోదసంమోద వైకుణ్ఠప్రాప్తిరూపమోక్షస్య తారతమ్యావగమాత్. తత్ర వైకుణ్ఠప్రాప్తి రూపసాయుజ్య మారాధనక్రియ యైవ స్యాది త్యత్ర క్రియావతో బ్రహ్మవిద్వరిష్ఠత్వప్రతిపాదికా శ్రుతిః ప్రమాణమ్. క్రియావతః ఫలవిశేష సత్త్వా దేవ వరిష్ఠత్వం ప్రతిపాదితమ్.

భగవా న్విఖనా అపి "శ్రీమన్నారాయణ మర్చయేత్" ఇత్యాహ. మరీచిశ్చ (శ్రీ జాస్త్రే) "సమూర్తార్చన మేవ కారయే దన్యథా న పరమ పదప్రాప్తిః" ఇత్యుపసంహృతవాన్.

అథాऽऽరాధకగతిప్రకరణమ్

...నా మారాధకానాం గతి ర్నిరూప్యతే. భగవతా
...ం "తద్విష్ణోః పరమం పదం గచ్ఛతీతి విజ్ఞాయతే"
...మాత్ర ముక్తమ్. స ఇహ గతిప్రకార మాహ గృహ్య
...ప్తే ప్రయాణకాలే శుక్ల మహో మాసా షడుత్తరా
...త్యేతి రిత్యనేన పథా బ్రహ్మపద మపునరావృత్త్యర్థ్యేతి"
...చిః : "అథాతోऽర్చిరాదిమార్గం వ్యాఖ్యాస్యామః.
...తుభూతనివృత్తికర్మణా పరబ్రహ్మోపాసనాత్ ప్రప
... జీవః పూర్వవ త్పాఞ్చభౌతిక ప్రళయావసానే సూక్ష్మ
...హ్నానాడి మధివసన్ బ్రహ్మరన్ధ్రం భిత్వా ప్రవృత్తోऽర్చి
...ర్చిషోऽహః. అహ్న శ్శుక్లపక్షమ్. తస్మా దుత్తరాయణ
...త స్సంవత్సరమ్. తస్మా దాదిత్యమ్. తత స్సోమం రాజా
...మృతమ్" ఇతి. విఖనస్సూత్రవృత్తికారైః శ్రీమత్సున్దర
... 'బ్రహ్మేతి భగవా న్దేవో హరి ర్నారాయణ స్మృతః"

త్యేత్యారభ్య "భగవన్తం ధ్యాత్వా మన స్సమాదధీత. అథవా, శ్రీమ
దష్టాక్షరాదిబ్రహ్మవిద్యాం గురూపదిష్టమార్గేణ జపేత్" అత్ర నారదః
"ప్రాణేషు క్షీయమాణేషు బుద్ధ్యా నిర్గతమోహయా । జప న్నష్టాక్షరం
యాతి తద్విష్ణోః పరమం పదమ్" ఇతి. తస్మా ద్వేదాన్తదేశికా శ్రీ
తాత్పర్యచిన్తామణా వాహుః : "అర్చిరాదిమార్గస్య బ్రహ్మవిద్విష
యత్వా దాహితాగ్నిత్వమాత్రేణ బ్రహ్మవిత్త్వాసంభవాత్" ఇతి.

అర్చిరాదిమార్గః కథ మత్ర ప్రతిపాద్యత ఇతిచే త్సత్యమ్. "అగ్నయో
వై త్రయీ విద్యా దేవయానః పన్థాః. గార్హపత్యఋక్ పృథివీ" ఇతి
గార్హపత్యాదీనాం దేవయానమార్గశ్రవణాత్.

అమూర్తం చ సమూర్తం చ ద్వివిధం కర్మ వైదికమ్
అమూర్తాగ్న్యాహుతిః ప్రోక్తా సమూర్తా బేరపూజనా॥ ఇతి

అమూర్తభగవదారాధనరూపత్వాత్. "మానసీ హోమపూజా చ
బేరపూజా చ సా స్మృతా" ఇతి త్రివిధోపాసనప్రతిపాదనాత్.
"యత్సూత్రాద్యన్తమధ్యేషు గీయతే హరి రవ్యయః" ఇత్యుపక్ర
మోపసంహారాదిఖణ్డేషు "నారాయణపరాయణో నిర్ద్వన్ద్వో మునిః"

యణశబ్దౌ సమానార్థకా వితి సిద్ధతే. “నారాయణపరం
త్యాపిత థైవ ప్రతిపాదితమ్. తస్మా దత్ర బ్రహ్మపద మితి
పద ముచ్యతే. అన్యలోకగతానాం పునరావృత్తిశ్శ్రవ
ః పన్థా అయనాయ విద్యతే” ఇతి. తథా భగవద్గీతా
బ్రహ్మభవనా ల్లోకాః పునరావర్తి నోఽర్జున! మా ముపేత్య
నర్జన్మ నవిద్యతే” ఇతి చోక్తత్వాత్

రాహ: “తత్ర తద్విషయాకృష్టచేతసాం దుర్గ్రహత్వా
పి అపవర్గప్రదేన బహిరుపాసనాక్రమేణ భగవ త్యన
యుక్తో “దాసోఽహం వాసుదేవ స్యేతి సంస్మ్రు”

ఇతి, “సదాఽధ్యాత్మరతో యోగీ” ఇతి, “నారాయణపరంబ్రహ్మ” ఇతి శ్రుతి రితి, “యదతీన్ద్రియ” మితి, “పరంజ్యోతిః ప్రవేశక” మితి చ శ్రీవైఖానససూత్రోక్తధర్మానుష్ఠాతు ర్బ్రహ్మప్రాప్తి రనివార్యేతి కృత్వా సఙ్క్షేపే నాఽర్చిరాదిమార్గః ప్రతిపాదితః. శ్రీభాష్యేచ “విద్యాశబ్దేన భగవదారాధన మే వోచ్యతే” ఇత్యుక్తమ్. తత్రై వాఽగ్రే “నను యోగమార్గేణ త్యక్తు మసమర్థస్య బ్రహ్మవిద స్సుషుమ్నయా నాడ్యోత్క్రమణం కథం సంభవ తీతిచే దుచ్యతే. సూత్రే, “తదోకోఽగ్రజ్వలనం తత్ప్రకాశితద్వారో విద్యాసామర్థ్యాత్, శేషగత్యనుస్మృతియోగాచ్చ “హార్దానుగృహీత శ్శతాధికయా” ఇతి వేదాన్త

బ్రిహ్మవిద్యాసామర్థ్యాత్. ఉత్తమబ్రిహ్మవిద్యానామ
తచ్ఛేషః యథేష్టవినియోగార్హం శేషశబ్దేన కథ్యతే.
న్నభగవదనుగృహీత స్సుషుమ్నయా బ్రహ్మవి ద్గచ్ఛ
" ఇతి. తత్రైవోపరి,

యోగశక్యత్వా త్కర్తుం పుష్పాదిపూజనమ్
ప్రీతికరణా న్మనసో హృదయస్య చ
సంజాయతే భక్తి ర్భక్తస్య సులభో హరిః॥ ఇతి.

యయా శక్యః " ఇతి చ రాద్ధాన్తితమ్.

ధనక్రియావాన్ బ్రిహ్మవిదాం వరిష్ఠః. ముణ్డోపనిషది
రతిః, క్రియావా నేష బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠః"ఇతి దృశ్యతే.
జ్ఞానవైరాగ్యధ్యానా న్యుచ్యన్త ఇతి కేచిత్. జ్ఞానాది
విచ్ఛబ్దవాచ్యత్వం సంభవతి. తేషాం మధ్యే క్రియావత
త్ర్య ప్రతిపాద్యతే. నచ క్రియాశబ్దే నాఽశ్రమవిహిత
తే ఏష ఇతి పరమాత్మవిషయక్రియావత ఏవ గ్రహ

మాత్మా అర్చిరాదిమార్గభూత ఇత్యర్థః. "చత్వారః పథయో దేవయానాః" ఇతి శ్రుతేః దేవయానమార్గ శ్చతుర్విధ ఇత్యారభ్య,

యే తు దగ్ధేనసా లోకే పుణ్యపాపవివర్జితాః
తేషాం వై క్షేమ మధ్వానం గచ్ఛత ద్విజసత్తమాః
సర్వలోకతమోహన్తా హ్యాదిత్యో ద్వార ముచ్యతే

ఇత్యాదినా దేవయానమార్గస్య చతుర్విధత్వం నిరూప్య, శ్రీశాస్త్రమత్రోదాహరతి "అథాఽయ మాత్మా దేహమయం జన్మ కృత్వా" ఇత్యారభ్య, "భగవన్తం నాన్యథా ప్రాప్నోతీతి విజ్ఞాయతే" ఇతి మోక్షేఽపి తారతమ్యశ్రవణాత్, బ్రహ్మవిదాం భగవదారాధకానా మగ్నిహోత్రిణా మర్చిరాదినా బ్రహ్మప్రాప్తి రిత్యాది.

లోకేషు విష్ణో ర్నివసన్తి కేచి
త్సమీప మిచ్ఛన్తి చ కేచి దన్యే
అన్యే తు రూపం సదృశం భజన్తే

యాయోగం సమాచక్ష్వ భవదారాధనం ప్రభో" ఇతి.
పశ్యతే రుక్మవర్ణం కర్తారమీశం పురుషం విశ్వయో
ః పుణ్యపాపే విధూయ నిరఞ్జనః పరమం సామ్య
" ఇతి చ భగవదారాధనక్రియావత ఏవ సాయుజ్యం

్యం పుణ్యమాసీత్" ఇత్యారభ్య "సత్పథాయస్వాహా"
తి పారమాత్మికోపనిషద్భాష్యేఽపి తథైవ ప్రతిపాదితమ్.
్య "సత్పథాయ సన్మార్గభూత స్తత్వశబ్దవాచ్యః పర

సాయుజ్య మన్యే స తు మోక్ష ఉక్తః॥

ఇత్యత్ర లోకేష్వితి బహువచనాత్ భగవల్లోకస్యాఽమోదాదిభేదోఽవగమ్యతే. "సాయుజ్య ముభయోరత్ర భోక్తవ్యస్యాఽవిశిష్టతా, ఐక్యం సార్ష్ణితా, సమానభోగవత్త్వం సాయుజ్యం సమానభోగ్యవత్త్వ" మితి విస్తరస్తు శ్రీపారమాత్మికోపనిషద్భాష్యే శ్రీవిఖనస్సూత్రభాష్యే చ ద్రష్టవ్యః. అత్రాఽయ మవసాయః. సాఙ్ఖ్యానాం యోగనిష్ఠానామామోదప్రాప్తిః, ఏకాన్తినాం ప్రమోదప్రాప్తిః, పరమైకాన్తినాం సిద్ధానాం సమ్మోదప్రాప్తిః, పఞ్చకాలరతానాం పరమైకాన్తినాం వైకుణ్ఠప్రాప్తిరూపసాయుజ్య మితి. పఞ్చకాలరతత్వం, పరమైకాన్తిత్వం

...సూత్రిణాం నిసర్గసిద్ధం, స్వశాస్త్రవిహితత్వాత్. సూత్ర
... తేషా మవిచ్ఛేదేన నారాయణైకనిష్ఠత్వా చ్చ.

...ణ "శ్రీమన్నారాయణ మర్చయేత్" ఇతి విహిత
...ఽదా వభిగమనోపాదానయోరావశ్యకతాసిద్ధిం, తదాను
...ాపేజ్యాసిద్ధిం, పశ్చా ద్భగవత్స్వరూపప్రతిపాదకశాస్త్రాను
...ధ్యాయస్య తత్స్వరూపచిన్తనస్య చాఽవశ్యకతాసిద్ధి
...వా న్భృగు ర్వ్యాసాధికారే అభిగమనాదికం విధత్తే.

...ాలేఽభిగమన ముపాదానం తతః పరమ్
...హ్నేజ్యాం చ కుర్వీత స్వాధ్యాయం చాపరాహ్ణకే
... చ సాయంకాలే తు పఞ్చకాల ఉదాహృతః ॥ ఇతి.

...తకార శ్చ ధర్మే సంభక్తాచారం బ్రూతే. మనసా
...న్తి, తత్ప్రతిపాదకాగమం శ్రోత్రేణ శృణ్వన్తి, చక్షుషా

మన్నిమిత్తకృతం పాప మపి ధర్మాయ కల్పతే
అపి మత్కర్మ విగుణం త్రాయతే మహతో భయాత్ ॥ ఇతిచ.

"యో యో జల్ప" ఇత్యాదినాఽపి యథోచిత ధర్మోఽవగన్తవ్యః. ఇత్యల మతివిస్తరేణ.

అత్ర మరీచిః "ఏతేషు దేవతాస్థానేషు విశ్రమ్య, దేవయానమార్గేణ భూరాదీన్ ప్రాప్య బ్రహ్మకటాహం భిత్వా తతో విరజాం ప్రవిశ్య కృతసూక్ష్మదేహపరిత్యాగః పూర్వోక్తవైష్ణవాణ్డం గచ్ఛతీతి విజ్ఞాయతే" ఇత్యాహ. "తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ం సదా పశ్యన్తి సూరయః" ఇతి శ్రుతిః. శ్రీవాజపేయభాష్యే మోక్షశబ్దార్థనిర్వచనే "తస్మా త్పరమానన్ద రూపిణా బ్రహ్మణా సహాఽత్యన్తావస్థాన మేవ మోక్షః" "ఆనన్దం బ్రహ్మణో రూపం తచ్చ మోక్షేఽభివ్యజ్యతే" ఇతి, "విజ్ఞాన మానన్దం బ్రహ్మ" ఇతిశ్రుతే రితి. కించ "సోఽశ్నుతే సర్వా న్కామా న్సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితా" ఇత్యాదిశ్రుతే రితి శ్రీభగవదారాధకానాం వైఖానసానాం సాయుజ్యప్రాప్తౌ బ్రహ్మణా

...తి.

...యస్త్రైకనిష్ఠస్య యా యా వృత్తి స్తదర్చనమ్
...యో జల్ప స్స జప స్త ద్ధ్యానం య న్నిరీక్షణమ్
...రాం హ్యతులం తీర్థం తదుచ్ఛిష్టం సుపావనమ్
...యాత్రం మన్త్రాగ్ర్యం తత్స్పృష్ట మఖిలం శుచి ॥ ఇతి.

...ద్ధ విహితవృత్తి రవిహితవృత్తి శ్చ దృశ్యతే. విహిత ...విహితవృత్త్యా వా భగవదారాధనోపయో గ్యుపాదానం ...

సహోఽత్యన్తానన్దాఽనుభవప్రాప్తి స్సంభవ తీతి సిద్ధమ్॥

ఇత్యారాధకగతినిరూపణమ్

అ థ మ న్త్రా ర్థ ప్ర క ర ణ మ్

అథ శ్రీవైఖానససూత్రే 'ద్వాదశాష్టాక్షరాభ్యాం పుష్పాణి దదాతి' ఇతి, "పదత్రయే నివిష్టః" ఇతి విధానేన తస్యావశ్యకత్వావగమాత్, తథా శ్రీశాస్త్రే చ తత్స్వరూపప్రతిపాదనాత్, తత్ర తత్ర వినియుక్తత్వా చ్చ, పదత్రయశబ్ద స్యాఽష్టాక్షరప్రతిపాదకత్వ మనివార్యమ్. ప్రణవసాహిత్యే నైవ స్ఫుట మష్టాక్షరత్వసిద్ధిః.

...ప మాహ మరీచిః “మన్త్రాణాం ప్రాణః ప్రణవః బ్రహ్మ
...తి బ్రహ్మ ఇతి శ్రుతిః తస్మా జ్జగ త్కృత్స్నం ప్రణవా
...గవా న్నిణవ ఇతి పఠ్యతే” ఇతి సమష్ట్యా భగవచ్ఛబ్ద
...వాచకత్వం తస్యోక్త్వా వ్యష్టిం దర్శయతి. “ప్రణవం
...కార, ఉకార, మకారా ఇతి. ఏతే యథాక్రమం ఋగ్వ
..., సత్త్వరజ స్తమోగుణాః, శ్వేతపీతకృష్ణనిభాః భూర్భు
...విష్ణుబ్రహ్మేశానాధిదైవత్యా స్స్యుః” ఇతి. అనేన య
...వేన ప్రతిపాద్యతే స ఏవ నారాయణః వ్యష్టా వపి ప్రథమ
...ఏవ సత్త్వగుణకః. అథ తదుత్పన్నో బ్రహ్మ రజోగుణకః
...ద్ర స్తమోగుణక ఇతి చోక్తం భవతి. ఆత్మబోధోపని
...ఉకారో మకార ఇతి త్ర్యక్షరం ప్రణవం త దేత దోమ్”
...క్త్వా ముచ్యతే యోగీ జన్మసంసారబన్ధనాత్ ఓంనమో
...” ఇత్యారభ్య, “బ్రహ్మణ్యో దేవకీపుత్రో బ్రహ్మణ్యో
...బ్రహ్మణ్యః పుణ్డరీకాక్షో బ్రహ్మణ్యో విష్ణు రచ్యుతః
...కం నారాయణం కారణపురుష మకారపర బ్రహ్మోమ్”

మితి. పారమాత్మ్యే “యో వేదాదిః పరమః జ్యోతిరోజ్జోతిషే స్వాహా” ఇతి. తద్భాష్యే “వేదాదిః ప్రణవః. యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్త ఇత్యాది శ్రుతేః పర ఉత్కృష్టః బ్రహ్మ శబ్దబ్రహ్మరూపీ పరమః” ఇతి. “ఓ మితి బ్రహ్మ. ఓ మితీదగ్ం సర్వ” మితి శ్రుతేః. ఇతిచోక్తమ్. వి స్తరస్తు భాష్యే ద్రష్టవ్యః.

మనుః

ఋచో యజూంషి చాన్యాని సామాని వివిధాని చ
ఏష జ్ఞేయ స్త్రివృద్వేదో యో వేదైనం స వేదవిత్॥
ఆద్యం య త్త్ర్యక్షరం బ్రహ్మ త్రయీ యస్మి న్ప్రతిష్ఠితా
సగుహ్యోన్య స్త్రివిద్వేదో య స్తం వేద స వేదవిత్॥ ఇతి.

తత్రాద్య ఓఙ్కారో భగవద్వాచకః. పారమాత్మ్యే “అం రాజిమ న్తం సకలస్య గు ప్తి” మితి. అత్రరాజిశబ్దేన లక్ష్మీ రభిధీయతే రాజత ఇతి రాజి రితి వ్యుత్పత్తేః. రాజిమ న్తం శ్రీమ న్త మిత్యర్థః. గు ప్తిం రక్షక మితి యావత్. అనేన ‘అవ రక్షణ’ ఇతి ధాతో ర్నిష్పన్నస్య అశబ్ద...

శికోపనిషది "ఓమ్ హి ఓమ్ హీ త్యేతదుపనిషదం
న్"ఇత్యారభ్య,"య ఏవం వేద తద్విష్ణోః పరమం పదం
చ ఓంకారవాచ్యో భగవాన్ నారాయణ ఏవేతి
ంశే భగవన్తం నిర్దిశ్య శివేనాయ మేవ ప్రణవవాచ్య
త్థేన శ్రీశాస్త్రేఽపి ప్రతిపాదితమ్. పారమాత్మ్యోప
బ్రహ్మశబ్దః ప్రణవః ప్రధానః" ఇత్యుక్తమ్. శ్రీవిఖనా
థా "సకళం ధ్యాత్వా ప్రణవేనసహ కుమ్భే"ఇతి ఆవా
బిమ్బావాహనే చ తస్య హృదయే ఓంకార లేఖనం
"సువర్ణవర్ణ" మిత్యారభ్య, "విష్ణుం ప్రణవరూపిణ"

ము ఇతి, మ ఇతి చ ప్రథమాన్తా. ఏవం చ అః పరమాత్మా నారా
యణ ఏవ బ్రహ్మ శివ శ్చేత్యర్థః. "స బ్రహ్మ స శివః" ఇతిశ్రుతేః.

అపిచ, అశబ్దే పఞ్చమీలోపః. అత్ నారాయణాత్ ఉః బ్రహ్మ
మః శివశ్చ జాతా విత్యర్థః. "నారాయణా ద్బ్రహ్మ జాయతే నారా
యణా ద్రుద్రో జాయతే" ఇతి శ్రుతేః. యద్వా, ఏ నారాయణే సప్త
మీలోపః. బ్రహ్మశివా స్త ఇతి".

క ఇతి బ్రహ్మణో నామ ఈశోఽహం సర్వదేహినామ్
ఆవాం తవాఙ్గసంభూతౌ తస్మా త్కేశవనామవాన్

ం మనసి నిధాయ భగవా న్మరీచిః "విష్ణుబ్రహ్మ
" ఇత్యాహ. అనేన భగవతో నారాయణస్య.

్యన్తకరిణీం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికామ్
ం యాతి భగవా నేక ఏవ జనార్దనః

ై అర్థాః ప్రకాశితాః.

ర్థో విష్ణు ర్జగదుదయరక్షాప్రళయకృ
ర్థో జీవ స్తదుపకరణం వైష్ణవ మిదమ్
ఽనన్యార్హం నియమయతి సంబన్ధ మనయో
సార స్త్రైత్మా ప్రణవ ఇమ మర్థం సమదిశత్ ॥ఇతి.

యా న్విష్ణ" ఇతి,

శరీరాజ్జప్రణవాద్యక్షరేణ తు
ణాఽఖిలాధారః పరమాత్మాఽభిధీయతే
ద్ధమూలత్వా దకారస్య స్వభావతః
రాచ్యమూలత్వా ద్బ్రహ్మణోఽపి స్వభావతః

నను, భగవత స్సర్వరక్షకత్వే స్వతస్సిద్ధే తదర్థశరణవరణారాధనాద్యైః కి మితిచే దుచ్యతే. శ్రుతిః "సూక్ష్మం సావిత్రీం స్వాయ మాదధాన స్సావిత్రీరూపం పరమం సుపుణ్యాం స్వాహా" ఇత్యుక్తవిధయా సవితృరూపీ నారాయణ స్స్వస్య సర్వప్రకాశకత్వే సత్యపి తే నాఽన్ధతమసావృతేఽన్తర్గృహే వసతః పురుషస్య యథా ఫలాయ న భవతి, తథా స్వస్య స్వతస్సిద్ధేఽపి సర్వరక్షకత్వే తే నాఽనాద్యవిద్యాతిరోహిత స్యాత్మాన మనాశ్రితవత శ్చేతనస్యాఽపి.

అతః "మా మేవ యే ప్రపద్యన్తే మాయా మేతాం తరన్తి తే" ఇతి, "సకృ దేవ ప్రపన్నాయ తవాఽస్మీతి చ యాచతే। అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ" ఇతిచ ప్రపన్నరక్షకత్వ మాహ స్వయం భగవాన్. తత శ్శ్రియఃప తిర్వ్యతిక్రంచి ద్వ్యాజీకృత్యైవ సాపరాధ మపి సంసారిణం రక్షతి. "యం దేవాః పరమం పవిత్రం భవిష్య న్త్యార్తిషు ప్రణతాః ప్రధానాః" ఇతి శ్రుత్యా "చతుర్విధా భజన్తే మా" మితి స్మృత్యా చ స్మరన్తం జనం స రక్షతీతి గమ్యతే.

ాచకసంబన్ధ స్తయో ర్థా ప్రతీయతే"

ాణవచనేన చాఽకారస్య భగవద్వాచకత్వ మవగతమ్.
చక ఇతి చ. ఏవం శ్రుతిస్మృతిపురాణైరకారవాచ్యస్య
క్షకత్వ మవగమ్యతే. "అంరాజిమన్తంసకలస్య గుప్తిం"
న్యైనరక్షకత్వాభిధాయకస్యాఽకారస్య వివృతిరూపం
తి పదద్వయం భవతి. అత స్సర్వరక్షక శ్శ్రియఃపతి
ియ మేవార్థ స్తస్యా ముపనిషది మన్త్రాన్తరేఽప్యశ్రూ
గోప్త్రే సురసాయ ధామ్నే స్వాహా"ఇతి.

చ్యతే చ ప్రపత్తిమాత్రవ్యాజత్వమ్.

నచ యదీశ్వరః ప్రపత్తిమాత్రవ్యాజేన రక్షతి కి మారాధనేనేతి శఙ్క్యమ్. ప్రపత్తిర్హి "అయం రక్ష్య"ఇతికరుణా భగవదఙ్గీకారమాత్రం సాధయతి.ఆరాధనం తు తస్య ప్రసాదం జనయతి. యద్యారాధనశక్తోఽపి ప్రపన్నస్య కి మారాధనే నేత్యుపేక్షాం కురుతే తస్య "మద్యాజీ మాం నమస్కు" రితి భగవదాజ్ఞాఽతిలఙ్ఘనప్రయుక్తన్యూనతా స్యాదేవ. యది న తథా, ప్రపన్నానా మారాధకానా మనారాధకానాం చ తుల్యత్వసంభవా దారాధనవిధాయకశాస్త్రస్య వైఫల్య మాపద్యేత.

మాం హి పార్థ వ్యపాశ్రిత్య యేఽపి స్యుః పాపయోనయః

7

వైశ్యా స్తథా శూద్రా స్తేఽపి యాన్తి పరాం గతిమ్॥

న్యాదివర్జితానాం కేవలం ప్రపన్నానాం స్త్రీణాం చ ణపూర్వకం సామాన్యేన భగవత్పదప్రాప్తి రితి, సహితానాం విశేషేణ సేతి చ ద్యోత్యతే.

ఇతి మన్త్రార్థనిరూపణమ్

థ లక్ష్మ్యాః పురుషకారత్వనిరూపణమ్

పురుషకారత్వ ముచ్యతే. " యోవా భూతే ర్భూతి న్త్రే) అనన్తరూప స్యాఽపి భగవతః అనన్తరూపా లక్ష్మీ జుష న్ప్రజామి " ఇతి శరణాగతప్రతిపాదనాత్ " లక్ష్మీ ప త్తవ్య ఇహోదితః" ఇత్యుక్తమ్.

సహా హ్యృషీకేశో దేవ్యా కారుణ్యరూపయా ర్వసిద్ధాన్తే వేదాన్తేషు చ గీయతే॥ ఇతిచ.

స్య " ఇత్యాదిమన్త్రే "వరిషాం వాకం దధా" నేతి

స్యాన్వయః. విశిష్ట స్యేత్యత్ర షష్ఠ్యర్థ ఆధేయత్వమ్. తస్యాఽద్వైతపదార్థే ఐక్యేఽన్వయః. ఏవం చ లక్ష్మీప్రతియోగికసంబన్ధవన్నారాయణనిష్ఠ మైక్య మితి శాబ్దబోధః. ఐక్యం నామ సజాతీయవిజాతీయరాహిత్యమ్. ఏతేన లక్ష్మీవిశిష్టనారాయణ ఏక ఏవ పరతత్త్వం, నతు లక్ష్మీః పృథక్పరతత్త్వ మితి ఫలితోఽర్థః. భగవా న్విఖనా అపి లక్ష్మీసహిత స్యైవ భగవతః ప్రతిష్ఠాం విధత్తే "తస్మా త్తయా శ్రియా సార్థం పూజయే త్పురుషోత్త మ" మితి.

"మా మాత్మగుప్తాం స త్త్వస్య సర్వస్య వితానరూపామ్। సజ్జూజుష స్తీం పరమాం పవిత్రాం సన్తారయ స్తీం స్వయ మప్రమత్తాం సంయోజయి త్రే) వరదాయ పిత్రే) స్వాహా" ఇతి మన్త్ర స్యాఽయ మర్థసంగ్రహః మాం విద్యారూపా మాత్మని గుప్తాం సర్వస్య స త్త్వస్య గుణస్య వితానరూపాం విస్తారరూపాం సజ్జూజుష స్తీం సత్పురుషేషు సమ్యక్ వస న్తీం పరమాం సమాభ్యధికరహితాం పవిత్రా మాపన్నివారికాం సన్తారయ న్తీం సంసారార్ణవా త్తారయ న్తీమ్,

ఏవం పత్నీవిశిష్టత్వే హ్యాభీష్టం శాస్త్రచక్షుషామ్

...కారత్వం శ్రూయతే, అతః వేదాన్తేషు చ గీయత ఇత్యు
...స్మచ్ఛరణ్య శ్రీశ్రీనివాసవేదాన్తదేశికః కృతవాన్ లక్ష్మి
...తి వేదాన్తసూత్రభాష్యమ్. తత్కథ మితిచే దుచ్యతే.

...విశిష్టాద్వైతశబ్దనిర్వచనం క్రియతే. లక్ష్మ్యా విశిష్టః
...ర్వయో ర్భానః ద్వితా. ద్వితైవ ద్వైతమ్. స్వార్థేఽణ్
...తం నామ భేదః. న ద్వైత మద్వైతమ్. లక్ష్మీవిశిష్టస్య
...ష్టా ద్వైతమ్. అస్యాऽయం శాబ్దబోధః. లక్ష్మ్యా విశిష్ట
...యాః ప్రతియోగిత్వ మర్థః. విశిష్టపదార్థః వైశిష్ట్యవానితి.
... సంబన్ధరూపః. తస్మిన్ తృతీయార్థప్రతియోగిత్వ

ప్రభాప్రభావతో ర్యద్వ దేకోక్త్యా వితరాన్వయః
ఏవ మన్యతరోక్త్యా స్యా త్సహభూత్వాऽభిధానతః
స్మరన్తి చైనాం మునయ స్సంసారార్ణవతారిణీమ్॥ ఇత్యాది.

విస్తర స్తు తద్భాష్యే ద్రష్టవ్యః.

ప్రణవస్య భగవత్పారమ్యం నిరూపితమ్. అద్య ఇహ జీవస్య పరమాత్మాధీనత్వం నిరూప్యతే. అ ఇతి ప్రథమాక్షరం చతుర్థీవిభక్తికమ్. ఆయ విష్ణవ ఇతి సంపద్యతే. కుత ఇయం సంపత్తి రితి చేత్ "ఓ మిత్యాత్మానం యుఞ్జీత" ఇతి ఆత్మసమర్పణవిధానస్థలే మన్త్రత్వేన ప్రణవస్య

సోఽనుష్ఠేయార్థప్రకాశనస్య ప్రాప్తత్వాత్, సమర్ప
తృతీయాక్షరభూతమకారప్రకాశ్యత్వాచ్చేహ భగ
త్మా సమర్ప్యతే. ఉద్దేశ్యసమర్పణీయయో స్సామా
స్యాఽనుపపన్నత్వాత్. ప్రథమాక్షరం చతుర్థ్యన్తమ్,
ర్థక మవ్యయమ్. మ ఇతి జీవవాచకః. "తత్సత్త్వోవా
. "విష్ణవే విశ్వరూపాయ" ఇతి తద్భాష్యే. విశ్వం
వే సర్వభూతాత్మనే స్వాహా దదా మీత్యాత్మసమ

సందోహ్య మాత్మనో య త్సమర్పణమ్
చతుర్థీ తత్సంప్రదానప్రదర్శినీ॥
హ్యసా వాత్మా య త్సంరక్ష్యతయాఽర్ప్యతే
ఇత్యపేక్షాయాం విష్ణవే స ఇతీర్యతే॥

ర్పణప్రతిపాదనా న్యాసవిద్యా.
హిత్వా స్వాత్మానం వసురణ్యేతి మన్త్రతః

ఇతి ప్రాహుః. ఏవ మీశ్వరస్య సర్వశేషిత్వే "అస్యా మమ చ శేషాహి విభూతి రుభయాత్మికా" ఇతి శ్రుతిశిరస్సిద్ధమ్. "మచ్ఛాస్త్రే ష్వపి మానద" ఇతి భగవద్వచనేన సర్వ ముభయో శ్శేష మిత్యవగమ్యతే. ఉభయాధిష్ఠానం చైకం శేషిత్వ మిత్యుక్తవిధయా సపత్నీకే భగవతి, సభర్తృకాయాం లక్ష్మ్యాంచ. ఏవం శేషిత్వ ముభయ త్రాఽవతిష్ఠతే. "రారాజమన్తం రతయే యజన్తు తం బిమ్బవన్తం కకుదాయ భద్రే" ఇతి మన్త్రేణ లక్ష్మీవిశిష్టస్యైవ భగవతో యజనం విధీయతే. మన్త్ర స్యాఽయ మర్థః. రారాజి రైశ్వర్యసమృద్ధరూపా లక్ష్మీ రస్య నిత్య మస్తీతి రారాజిమాన్. "భూమనిన్దాప్రశంసాసు నిత్యయోగే" ఇతి నిత్యయోగే మతుప్. "చన్ద్రాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీ" మితి శ్రుతౌ దేవ్యా హిరణ్మయత్వ ముచ్యతే. ప్రాచుర్యార్థే మయట్. తం నారాయణం రతయే క్రీడాయై బిమ్బవన్తం ప్రతిమారూపిణం కకుదాయ శ్రేష్ఠాయ, భద్రే నిశ్శ్రేయసాయ మోక్షా యేతి యావత్. యజన్తు పూజయన్త్వితి. అనేన లక్ష్మీవిశిష్టభగవదారాధన మపవర్గా యేత్యవ గమ్యతే. "శ్రియం వసానా అమృతత్వ మాయ" న్నితి లక్ష్మ్యారాధ

త్రిణేవ సాగ్నా విచ్యుతాఖ్యా సనాతనీ॥ ఇత్యాది.
త ద్రిష్టవ్యః. అత్ర తాదర్థ్యే చతుర్థీ. ఏతేన జీవో
తమ్. తేన జీవాత్మన శ్శేషత్వం, పరమాత్మన శ్శేషిత్వం
నః పరమాత్మన శ్శేష శేషిభావే స్వతసిద్ధేఽపి తదఽను
ర్జీవే దయమ్. ఉచ్యతేహి,

చ్ఛా యది తే స్వసత్తాయాం స్పృహా యది
ర్యం హారే స్స్వామ్యం స్వభావం చ సదా స్మర॥
పర శేషిత్వే శేషం సంపరిపూర్యతే
పున స్తస్మి న్నన్య త్సర్వ మసత్సమమ్॥

సస్య ముక్తసాధనత్వ ముచ్యతే. "పతిం విశ్వస్య" ఇతి భగవత స్సర్వేశ్వ
రత్వ మివ "అస్యేశానా" ఇతి లక్ష్మ్యాశ్చ సర్వేశ్వరీత్వం శ్రూయతే.
"ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానా" మిత్యాత్మేశ్వరీత్వంచ, యథా "పతిం
విశ్వ స్యాత్మేశ్వర" మితి భగవతః. అత శ్శేషిత్వం తయోః పతిపత్న్యో
స్సాధారణమ్.

పారమాత్మ్యే "పద్మా జనిత్రీ" ఇతి లక్ష్మ్యామాతృత్వం "వరదాయ
పిత్రే" ఇతి భగవతః పితృత్వం చ శ్రూయేతే. శ్రీశాస్త్రే,

శ్రీశ్రీశయో స్తు సంబన్ధ శ్చన్ద్రచన్ద్రికయో రివ
దేవ్యాః ప్రత్యుపచారన్తు దేవేన సహ పూజయేత్॥ ఇతిచ.

హణే తయో ర్లక్ష్మీనారాయణయో రుభయో ర్గ్రహణం
ః అయ లక్ష్మీవిశిష్టాయ భగవత ఆత్మసమర్పణ మత్ర

శోచ్యతే విష్ణు స్సర్వదేవేశ్వరో హరిః
విష్ణునా లక్ష్మీ రుకారేణ తథోచ్యతే
తయో ర్దాస ఇతి ప్రణవలక్షణమ్ ॥

చేతనస్య తదుభయదాసత్వం స్ఫుట మభిధీయతే.
ా ప్రథమాక్షరేణైవ జగత్పితో ర్గ్రహణే ఉకార ఏవ
స్యయోగం వ్యవచ్ఛినత్తి. తేన జీవః తయో శ్శేష
స్యేతి ఫలతి. “మకారో జీవవాచక” ఇత్యుక్తమ్.
, “మన అవబోధన” ఇతి ధాతో ర్నిష్పన్నత్వేన
జ్ఞాతృత్వరూపస్య జీవ స్యాఽభిధాయకత్వోపపత్తేః.
స్య జీవవాచకత్వేఽపి కథం తయో రహం దాస ఇతి
మ్. “దాసభూతా స్స్వత స్సర్వే హ్యాత్మనః పర
త్యుక్తే స్సర్వేషాం జీవానాం తద్దాసతయా స్వస్యాపి

మేనేత్యేవం సమీచీనబుద్ధ్యాఽత్ర వినివార్యతే
నాఽహం మమ స్వతన్త్రోఽహం నాస్మి శ్య స్యార్థ ఉచ్యతే ॥
న మే దేహాదికం వస్తు స శేషః పరమాత్మనః
ఇతి బుద్ధ్యా నివర్తన్తే తా స్స్వస్వీయమనీషికాః ॥
అనాదివాసనాజాతై రోబధై స్తై స్తై ర్వికల్పితైః
రూషితం య ద్దృఢం తత్తత్స్వాతన్త్ర్యస్వత్వధీ ర్మయా ॥
తత్తద్వైష్ణవసార్వాత్మ్య ప్రతిబోధసముత్థయా
నమ ఇత్యనయా వాచా నస్త్రా స్వస్మా దపోహ్యతే॥ ఇతి.

ఇత్థంచ ‘ఓం నమ’ ఇత్యనే నాఽహం భగవతఏవ, న మే ఇతి పర్యవస్యతి. యద్వా – “నమశ్శబ్దః ప్రదానార్థ స్స్వాహాశబ్ద ఇవేష్యతే” ఇతి నమసః ప్రదానార్థకత్వా దోంనమ ఇతి మాం భగవత ఏవ దదా మీతి స్వాత్మసమర్పణం కృతం భవతి.

అథ వ్యస్తప్రణవప్రథమాక్షరేణ “ఓఙ్కారో భగవా న్విష్ణు స్త్రిధామా వచసాం పతిః” ఇతి, “యో బ్రహ్మశబ్దః ప్రణవ” ఇతి,

...హం దాస ఇతి సద్ధ్యతి. అథవా, ...
...వర్ణేషు పరేషు లుప్తేషు మకారోఽవశిష్టః ప్రథమైక...
...తీత్యాహుః. ఏవ మహం భగవత ఏవాఽస్మీ త్యేవ...
...త మర్థం దృఢయతి నమశ్శబ్దః. ఏత దర్థః పారమాత్మ్యయ...
...చార్యైః ప్రపఞ్చితః.

...తః ప్రవృత్తి ర్యా ప్రహ్వీభావాత్మికా స్వతః
...ం పర ముద్దిశ్య త న్నమః పరిగీయతే ॥ ఇత్యారభ్య
...యం నమన స్యార్థ స్సూక్ష్మ మన్యం నిశామయ
...ఽత్మీయపదార్థస్థా యా స్వత న్త్రిస్వతామతిః॥

"...యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్త" ఇతి, "ఓ మితి బ్రహ్మ" ఇత్యాదిభిశ్చ సమస్తేన ప్రణవేన ప్రతిపాద్యమానః పురుషః నారాయణా న్నాఽన్య ఇతి తృతీయేన పదేన బోధ్యతే. "నారాయణపరం బ్రహ్మ" ఇతి పరమాత్మాభిధాయకం హి నారాయణపదమ్. ఇదం యోగరూఢం భవతి. అతో "విష్ణు ర్నారాయణః కృష్ణ" ఇత్యభివదతే నైఘణ్టికాః. భగవా న్వ్యాసనాశ్చ "నారాయణపరాయణో నిర్ద్వన్ద్వో ముని" రితి, "శ్రీమన్నారాయణ మర్చయేత్" ఇతిచాహ వాసాధికారే. అస్య ద్వేధా సమాసః నారా అయన మస్యేతి, నారాణా మయన మితి చోక్తమ్ - "ఆపో నారా ఇతి ప్రోక్తా ఆపోవై నరసూనవః। తా య దస్యాఽయనం పూర్వం తేన

...ృత ” ఇతి మనురప్యాహ. “ సృష్ట్వా నారం తోయ
...ం యేన స్యా న్నే నామ నారాయణేతి ” ఇతి, “నరా
... నారా ణీతి విదు ర్బుధాః। తా న్యేవ చాయనం తస్య
... స్మృత ” ఇతి, “ నారా స్త్వితి సర్వపుంసాం
...తః। గతి రాలమ్బనం తస్య తేన నారాయణ స్మృతః॥
...నాం సమూహః ప్రోచ్యతే బుధైః। తేషా మయన
...ాయణ ఇహోచ్యతే ” ఇతి నిర్వచనా త్పుల్లింగత్వమ్.
...ఆపో౽న్తరాత్మా ” ఇతి మన్త్రః. అస్యేదం భాష్యమ్:
... సర్వకారణభూతా ఆపః అపః ఆపసృష్ట్యర్థ మిత్యర్థః.
...ణభూతా ఇత్యభిప్రాయేణ పృథక్త్వే నోపపాదనమ్.
...వ్యసృజ భూమ్యా”మితి శ్రుతి రిత్యనేన సర్వకారణత్వ

... వతీన్ద్రియగ్రాహ్య స్సూక్ష్మో౽వ్యక్త స్సనాతనః
...మమోఽచిన్త్య స్స ఏవ స్వయ ముద్బభౌ
...య శరీరా త్స్వా త్సిసృక్షు ర్వివిధాః ప్రజాః

“సుసూక్ష్మ స్సర్వ స్సర్వేషా మన్తరాత్మా” ఇతిశ్రుతౌ సూక్ష్మత్వం సర్వాన్తరాత్మోపయోగితయా గృహీతమ్. ‘రీఙ్ క్షయే’ ఇతి ధాతుః. న క్షీయత ఇతి నరశబ్దేన పరమాత్మా౽భిధీయతే. నరసంబన్ధిచేతనాచేతన వర్గో నారమ్. తస్యా౽యన మాధారః, “సప్త కక స్సాధార స్సాధిష్ఠానో నా౽ధారః” ఇతి శ్రుతేః, “సర్వభూతనివాసో”సీత్యుక్తేశ్చ. ‘ఇణ్ గతౌ’ ఇతి ధాతుః. ఈయతే౽నేనేతి అయనశబ్దే కరణవ్యుత్పత్త్యా సాధకతమం కరణ మితి గతిసాధకత్వాత్ నారాయణ ఉపాయ ఇతి. ఈయతే౽సా విత కర్మవ్యుత్పత్త్యా స ఉపేయ ఇతి చానుసన్ధేయమ్. తస్యోపాయత్వోపేయత్వావగమాత్ తదుపయోగినః పరత్వసౌలభ్యాదయో గుణా శ్చానుసన్ధేయాః. నార మయనం స్థానం యస్యేతి బహువ్రీహౌ తస్య సర్వాన్తరవ్యాపకత్వం, నారాణా మయన మితి తత్పురుషే బహిర్వ్యాపకత్వం చ బోధ్యతే. “అన్త ర్బహి శ్చ త త్సర్వ” మితి శ్రుత్యా నారాయణశబ్ద స్యా౽భిహితార్థకత్వం జ్ఞాప్యతే. అన్తర్వ్యాపకత్వం నామ “యచ్చ కించి జగ త్యస్మి” న్నితిశ్రుత్యుక్తవిధయా యత్ర యత్ర ఇదం తత్ర తత్ర స నా స్తీతి యథా వక్తుం న శక్యతే తథావ స్థి

సజ్జా౽డా తాసు వీర్య మపాసృజత్
భవ ద్ధైమం సహ స్రాంశుసమ ప్రభమ్

త్త త్కారణ మవ్య క్త మిత్యాదినా నారాయణశబ్ద
రణత్వం స్మర్య తే. ఏ తేన తస్య హేయగుణరాహిత్య
త్యరూప ముభయలిఙ్గ మపి ద్యోత్య తే. "నిష్కళజ్యో
్ని నిరాఖ్యాత స్శుద్ధో దేవ ఏకో నారాయణ". ఇతి
చ్యస్య శుద్ధత్వ దేవత్వ శ్రవణాత్. దీవ్యతి కళ్యాణగుణై
ః. ఈయత ఇతి కర్మవ్యుత్పత్త్యా తస్య సర్వవ్యాపకత్వ
తేన సర్వవ్యాపకత్వోపయోగిసూక్ష్మత్వం ద్యోతితమ్.

త్వమ్. బహిర్వ్యాపకత్వం నామ యత్ర నేదం తత్రాపి స్వస్య వర్త మానత్వమ్. "విభు ర్విభూనాం విభవోద్భవా" యేతి విభూనాం వ్యాపకానాం కాలాదీనాం మధ్యే౽తిశయితవిభు రితి తేషాం బహిర్వ్యాప్తి ర్నేతి తథోక్తమ్.

నరిష్యతి న నశ్యతీతి వ్యుత్పత్త్యా నరశబ్దవాచ్యజీవస్య నిత్యత్వం సిద్ధమ్. నారశబ్దేన జీవసమూహ ఉక్త ఇత్యభిహితమ్. తేన జీవా బహవ ఇత్యవగమ్యన్తే. "నిత్యో నిత్యానాం చేతన శ్చేతనానా మేకో బహూనాం యో విదధాతి కామా" నితి శ్రూయతే. (శ్రీశా స్త్రే) చ

బహవ స్తేఽపి నిత్యా ” ఇతి నిత్యానా మపి జీవానాం
ం విశేషణీభూతశరీరసంబన్ధప్రయుక్తమ్.

రేణ భగవత స్సర్వే కళ్యాణగుణా శ్శబ్దతోఽర్థత శ్చ
వన్తి. ప్రతిపాదితా శ్చైతేన పారమాత్మ్యోపనిషది
న్తే. అకారస్య 'అవ రక్షణ' ఇతి ధాతో ర్నిష్పన్నత్వా
త్. పారమాత్మ్యే "సర్వస్య గోప్త్రే సురసాయ ధామ్నే"
రక్షణవిషయ స్యాఽనిర్దేశాత్, సఙ్కోచే మానాభా
్యవిషయత్వం గమ్యత ఇతి వాచ్యమ్ తథా సర్వథా
పకారరక్షకత్వాదికం చ, రక్షణస్య కరుణా ప్రయుక్త
కారుణికత్వం, సర్వరక్షకత్వాపేక్షితసర్వజ్ఞత్వం, శక్తి
క్షకత్వాసంభవాత్ సర్వశక్తిమత్త్వం, తత్తదవసరం
త్తే ర్నిరర్థకత్వా దవసరప్రతీక్షకత్వం, సర్వరక్షకత్వస్య
ప్రపత్త్యాదికం వ్యాజీకృత్య రక్షణ ముచితమ్. అన్యథా
్యాపత్తేః తతో యత్కిఞ్చి ద్వ్యాజీకృత్య రక్ష తీతి
పేక్షత్వం, రక్షకత్వాభిధాయినా నామ్నా ప్రతీతత్వా

మునయోఽనుపశ్యన్తి” ఇతిమన్త్రేణ ప్రతిపాదితమ్. రక్షకత్వా దాత్మన స్తదర్థకత్వా చ్చాత్మహవిరుద్దేశార్థత్వం “తత్సత్త్వో వా విష్ణు రుద్యోగః” ఇతిమన్త్రే ణోక్తమ్. “యో వేదాదిః పరమః పరో బ్రహ్మ” ఇత్యాదిమన్త్రే శ్రీమదష్టాక్షరప్రతిపాదన మస్తీతి తద్భాష్యే ప్రపఞ్చితమ్. కి మధికేన? మన్త్రరాజేఽస్మి న్నిశిష్యానుసన్ధేయా స్సర్వే స్వరూపగుణాః పారమాత్మ్యోపనిషది స్పష్టమభిహితాః. దిఙ్మాత్రం ప్రదర్శ్యతే “యో బ్రహ్మశబ్దః ప్రణవ” ఇతి మన్త్రే “ఓమి త్యేత” దిత్యారభ్య “ఏతదాలమ్బనం జ్ఞాత్వా బ్రహ్మలోకే మహీయతే” ఇతి శ్రుత్యన్తరోక్తవిధయా ప్రణవానుసన్ధానపూర్వక మాత్మసమర్పణం కుర్వతాం ప్రాప్యం స్థానం య త్తత్ప్రాపకత్వం తస్యోక్తమ్.

జీవస్వరూపాణి, అనన్యార్హశేషత్వ, మనన్యోపాయత్వ, మనన్య భోగ్యత్వ మితి. పరమాత్మస్వరూపాణి సర్వశేషిత్వం ముక్త్యుపాయత్వ ముపేయత్వం చేతి. లక్ష్మీస్వరూపాణి, ఏకోనశేషిత్వం పురుషకారత్వ ముపేయత్వం చేతి.

, నారాయణాయై వాహ మిత్యర్థక ప్రణవప్రతి
పిత్వం, "యో బ్రహ్మశబ్దః ప్రణవ" ఇత్యాది
త్మకత్వప్రతిపాదనాత్ మకారేణ జీవవాచకేన సర్వేషా
హణా దకారవాచ్యస్య తస్యానన్యశేషత్వం, "తన్ని
" యేతిమన్త్రేణ తథాత్వం బోధితమ్.

క్ష్మవాచకతయా "మకారస్తు తయో ర్దాస" ఇతి
పిత్వం "వక్షోవసత్యస్య" ఇతి మన్త్రేణ తథాऽవగ
పిత్వా త్సమాభ్యధికరాహిత్యం "య స్యోపరిత్వం

"యో వా త్రిమూర్తి" రిత్యత్ర నారాయణస్య "సృష్టిస్థిత్యన్త
కరణీ" మిత్యాద్యుక్తవిధయా త్రిమూర్త్యాత్మత్వం, "కఃకోశ మజ్జే"
ఇత్యత్ర "సోऽభిధ్యాయ శరీరా త్స్వా" దిత్యాద్యుక్తవిధయా
స్రష్టృత్వం, "యం యజ్ఞై" రిత్యత్ర మన్త్రరాజ మిమం జపతాం
స్వరూపదర్శకత్వం, "య స్యాత్మా" నిత్యత్ర భగవత స్స్వపదం ప్రతి
ముక్తప్రాపణప్రకారనిరూపణపూర్వకతద్ధురన్ధరత్వం, "యస్య వా
భయా" దిత్యత్ర సూర్యాదినియన్తృత్వం, "ద్వా వేతా" వితి
చేతనాచేతనోపసంహారకత్వం, "యో వా ఆయు" రితి రుద్రాప
న్నివారకత్వం, బ్రహ్మాదీనామపి పరమగతిత్వం, "సత్యం సత్త్వం సత్వ

తిమార్గత్వం, “సత్యో జ్యోతి” రిత్యత్ర “సత్యో
త చ సత్యసంకల్పత్వం, “సజ్జుష స్త్విజా” మితి
త్యే చేతి సర్వేధర్మా ఉపపన్నాః. శరణాగతిసేవనయో
మేఽపివ ర్తమానసామీప్యేవ ర్తమానసద్భావేనసజ్జుషన్
జామిశరణంప్రపద్యే ఇత్యర్థోఽవగన్తవ్యః. ఏతేనలక్ష్మ
ముక్తమ్. ఇహ సజ్రిహాతః “శ్రీమాన్ గోప్తా శేషీ సమా
ం సర్వశరీరప్రాప్య స్సేవ్య శ్చ సాధుభి ర్భావ్య”
యుక్తానా ముక్తిః. “ఆపో వా ఆప” ఇతి మన్త్రి వేద
. ఉపబృంహితం చైతత్ “వేదో నారాయణ స్సాక్షా”
స్వరూపస్య తస్య నిఖిలవేదసారభూతాష్టాక్షరరూపత్వం
తథాఽపి,

స్య మశేషేణ వాఙ్మయం వేద వైదికమ్
వ్యాపకముఖ్యాయ మన్త్రాయ మహతే నమః॥
హి భగవా న్దేవ స్సాక్షా న్నారాయణ స్స్వయమ్
రేణ రూపేణ ముఖేషు పరివర్తతే॥ ఇతి.

ద్భూతాః” ఇతివ్యాసవచనేన నరశబ్దస్య తదభిధాయకత్వావగమాత్.
అతఏవ “జహ్ను ర్నారాయణో నర” ఇతి నామసు గృహ్యతే.

నరసంబన్ధినో నారా నర స్స పురుషోత్తమః
నయ త్యఖిలవిజ్ఞానం నాశయ త్యఖిలం తమః॥
నరిష్యతి చ సర్వత్ర నర స్తస్మా త్సనాతనః
నరసంబన్ధిన స్సర్వే చేతనాచేతనాత్మకాః॥

ఈశితవ్యతయా నారా ధార్యపోష్యతయా తథా
నియామ్యత్వేన సృజ్యత్వప్రవేశభరణై స్తథా
అయతే నిఖిలా న్నారా న్వ్యాప్నోతి క్రియయా తథా
నారా శ్చాప్యయనం తస్య తై స్తద్భావనిరూపణాత్ ॥

నారాణా మయనం వాస స్తే చ తస్యాఽయనం సదా
పరమా చ గతి స్తేషాం నారాణా మాత్మనాం సదా॥ ఇతి.

భగవతా విఖనసా సూత్రేఽర్చనా న్తే “ద్వాదశాష్టాక్షరాభ్యాం
పుష్పాణి దదా” తీతి విహితమ్. తేనాత్మసమర్పణ మభిహిత మిత్యవ

...ను నిగమా న్తరూప'' మితి మన్త్రే "సురతం భవా''
...భోగ్యత్వ ము క్తమ్. "అబ్జోజుష న్తః'' ఇతిమ న్త్రే భగవ న్త
...ం పతన ము క్తమ్. తస్య నాభికమలా ద్బ్రహ్మజననంచ.
... సకలస్య గుప్త్యై స్వాహా'' ఇతిమ న్త్రేణ లక్ష్మీవిశిష్టస్య
...కత్వ ము క్తమ్. "లక్ష్మ్యాసహా'' ఇత్యత్ర తథా ప్రతిపాది
...షు చ గీయత ఇత్యు క్తమ్.

... నరసూనవ'' ఇతి "నరా జ్జాతా'' నీత్యత్ర చ నరశబ్దో
...్యః ప్రతిపాదిత ఇతి శక్యమ్. "ఆపో నారాయణో

గమ్యతే.

వదన్తి హ్యభియుక్తాః : "మూలమ న్త్రేణ స్వాత్మానం దేవాయ నివేద్య ''ఇతి. ప్రణవతృతీయాక్షరమకారే " అనో లోపోఽవగమ్యః'' తేన మా మితి ఫలతి. అకారవాచ్యాయ నారాయణా యైవ మాం నమః దదా మీతి. నమశ్శబ్దః ప్రదానార్థ ఇతివచనాత్. పునస్తన్త్రేణ నమ ఇతి న మమేత్యర్థః. ఏతే నాఽన్యయోగవ్యవచ్ఛేదార్థక ఏవశ బ్దార్థ స్స్పష్ట ముక్తో భవతి. అపిచ, " ఓం నమ ఇతి '' అహం భగవతో న మమ ఇతి స్వాత్మన స్తత్స్వత్వ, మన్యదీయత్వాభావ స్తత్పార తన్త్ర్యం చాభిహితాని. తతో నారాయణాయే త్యతఃపరం తదాను

వేయ మితి క్రియాపద మధ్యాహృతమ్. యది జన్మ
ధనాదికైఙ్కర్యం ప్రార్థితం భవతి "న విష్ణ్వారా
తే జన్మనః ఫల" మిత్యుక్తేః, "నారాయణ మర్చ
పరమం పదం గచ్ఛతి" ఇతి చ శ్రీ వైఖానసానాం
ధ్యాఽఽరాధనస్య ఫలతయా, ముక్త్యుపాయతయా చ
మ్. పరంతు, తత్రోపాయత్వానుసన్ధానం నకా
త్వానుసన్ధానేఽపి తేనాతితరాం ప్రసన్నః పరమ
పాపయ తీత్యుక్తమ్.

పాదాయ పాదితే స్వాహా" ఇతి మన్త్రే పాదపతన
పాపకత్వప్రతిపాదనాత్ కి మారాధనప్రార్థన యేతి
యే యజన్తు తం బిభ్యువన్తం కకుదాయ భద్రే
) సర్వోత్కృష్టనిశ్శ్రేయసరూపపరపదప్రాప్తయే యజ
శ్రూయతేఽన్యత్ర చ యజనే రతస్య మోక్ష
ర్వకం తత్) పరమధర్మత్వమ్. "నాన్యఃపన్థాఅయ
. ఉపబృంహితంచ "ఏష మేసర్వధర్మాణాం ధర్మోఽధి

నామ ఉపచారః. స ఉత్తమమధ్యమాధమభేదేన త్రివిధః. శ్రీశాస్త్రే మరీచిః "ఆసనస్వాగతాఽనుమానపాద్యాచమన" ఇత్యారభ్య "ఇతి ద్వాత్రింశ దుపచారా ఏతే. నృత్తగీతసంయుక్త ముత్తమోత్తమమ్" ఇత్యాదినా ఏకోనత్రింశదష్టావింశతిత్రయోదశాష్ట షట్ త్రిద్వ్యేకభేదే నోపచారభేద మాహ. ప్రణామమాత్ర మేకోపచారః. ఏతేషు స్వశక్త్యను గుణం ప్రపన్నే నాఽఽరాధనే నారాధనీయో జగదీశ్వరః ముఖ్యకల్పాధి కారిణా. నాఽనుకల్ప ఆశ్రయణీయః.

అయనశబ్దస్య బహవోఽర్థా స్సన్తీతి కృత్వా భగవా న్విఖనా స్సూత్రోపక్రమే ప్రాహ "నారాయణపరాయణో నిర్ద్వన్ద్వో ముని" రితి నారాయణః పర మయనం పరమా గతి ర్యస్యేతి. అన్యే పూర్వోక్తా అర్థా స్సర్వేఽనుసన్ధేయాః.

నను బ్రహ్మాద్యై రప్యారాధనస్య నిరపరాధం కర్తు మశక్యతయాఽప రాధసంభవా ద్భగవతః కథం ప్రీతి స్సంపద్యే తేతిచే త్సత్యమ్.

అజ్ఞానా దథవా జ్ఞానా దపరాధేషు సత్స్వపి

సద్భక్త్యా పుణ్డరీకాక్షం స్తవైరర్చే న్నరస్సదా'' ఇతి.
''స్తువ న్తః క'' మితి, ''కిం జప న్ముచ్యతే జన్తు
త్'' ఇతి ప్రశ్నః న కేవలం జపమాత్రవిషయః, పరం
అతఏవ ''త మేవ చార్చయ న్నిత్యమ్'' ఇత్యా
తే. కించ, ''సంజుష వ్రజామి'' ఇతి శరణాగతి
తి ప్రీణనం ప్రతిశ్రుతమ్. లక్ష్మీవిశిష్టం భగవ న్త మారా
ర్థః.

స్మిన్నారాధనం ప్రతిశ్రుతమ్. త చ్ఛక్తస్య సంపద్యేత,
త్ ప్రతిజ్ఞాభఙ్గ స్స్యా దితిచే దుచ్యతే. ఆరాధనం

ప్రాయశ్చిత్తం క్షమ స్వేతి ప్రార్థ నై కైవ కేవలమ్

ఇత్యుక్తే రారాధనే తాదృశశఙ్కా న కార్యా. అపరాధశా న్తికరమన్త్రా శ్శ్రీశాస్త్రే ఉచ్యన్తే ''క్షమామన్త్రం ప్రవక్ష్యే'' మిత్యారభ్య

ఉపచారాపదేశేన కృతా నహరహ ర్మయా
అపచారా నిమాన్ సర్వాన్ క్షమస్వ పురుషోత్తమ!

ఇత్యుక్తమ్. భగవాన్ క్షమావదగ్ర్య ఇతి బాదరాయణేన భగవతో నామసు ''క్షమిణాం వరః'' ఇత్యుక్తమ్. ''దోషో యద్యపి తస్య స్యాత్'' ఇతి నాథేన చాభిహితమ్. తథా దేవ్యాచ ''న కశ్చి న్నాప

మ్. ఉచ్యతే చాభియుక్తైః "కి మసహ్యం క్షమావ
త్రినా భవేత్యారభ్య భగవతా మద్యాజీ భవేత్యా
త్ర తాఽపరాధసంభవశఙ్కాం కుర్వన్తం పార్థం
మాం నమస్కురు" ఇతి. అనేన సర్వా నపరాధా
యేతి ప్రతిశ్రుత మితి ప్రత్యాయతే. భగవా న్విఖనా
విధాయ తదన్తే "ప్రణామం కుర్యా" దిత్యాహ.
ర్క్య మారాధకే నాపరాధినా భావ్యమ్. యథాకథంచి
పరాధానాం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రణామ ఏవ.

రాయైవ స్వమహ మథ మహ్యం న నివహో
శాం నిత్యానా మయన మితి నారాయణపదమ్
హోఽస్మై కాలం సకల మపి సర్వత్ర సకలా
స్థా స్వావిస్స్య ర్మమ సహజకైఙ్కర్యవిధయః॥ ఇతి

త్యతే. భగవతాఽపి "మయ్యావేశ్య మనో యేషా"
దామి బుద్ధియోగం తం యేన మా ముపయాన్తి తే"
ముకతమా మతా" ఇతిచ సాపరాధకానాం యుక

స్స్య దితి ప్రార్థనాయాం సత్యాం కి మిష్టప్రాప్తిప్రార్థనయా "యథో దపానకరణా త్క్రియతే న జలామ్బరమ్। తథా హేయగుణధ్వంసా దవ బోధాదయో గుణాః" ఇతి వచనాత్. అయ మర్థః ఆత్మనః పాప రాహిత్యాదయో గుణా స్స్వతస్సిద్ధాః. తేత్వవిద్యాకర్మవాసనయా ప్రతి బద్ధాః. తాదృశప్రతిబన్ధనివృత్త్యా విమలా భవేయుః. యథా క్వచిజ్జలో త్పత్తయే ఖనిత్వా మృత్తికా ఉత్సాదనీయాః తేన జలావస్థితయే ఆకాశం స్వయ మేవ స్యాత్ యథావా మణిషు మృజయామలే వ్యపేతే ప్రభా స్వయం ప్రకాశతే.

తథాచ అస్య మన్త్రరాజస్య బహవోఽర్థా ఆచార్యై స్స్వప్రమాణం ప్రతిపాదితాః. తే విస్తరభయా న్న లిఖ్యన్తే. శ్రీవిష్ణుబలికర్మణి "ఓం భూః పురుషాయ నమ" ఇతి ప్రణామో విహితః. అనేన "అథ పురుషో హ వై నారాయణ" ఇతి శ్రుతేః పురుషశబ్దేన నారాయణోఽభిహిత ఇత్యష్టాక్షర ముక్త మిత్యాహు రాచార్యాః. తథాయో హేతి "నారా యణపరం బ్రహ్మ" ఇతి శ్రుతేః పరబ్రహ్మశబ్దేన నారాయణః ప్రతి పాదితః. వేదాదిశబ్దేన ప్రణవో గృహీతః. సాంహోశబ్దేన నమ ఉక

. స్వారాధనస్య సుశకత్వ మపి గీయతే. "పత్రం
ోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి" ఇతి
తతచ్ఛేషభావోఽహం నిజకర్మభిః
రమమత్వాభ్యా మభిభూతోఽ ప్యతః పరమ్॥
త్వానుసన్ధానపూర్వతచ్ఛేషవృత్తికః
ంస మిత్యనుం భావం వ్యనక్తి నమ ఇత్యదః॥ ఇతి.

న మమ స్యాం" ఇతివా, న మమ కించిత్ స్యాత్
న్వయవశాత్ ప్రకృతిసంబన్ధాదిరూప సర్వానిష్టనివృత్తి

మిత్యష్టాక్షరం నిష్పన్నం భవతీతిచ తత్ర,

ఓంకారో భగవా న్విష్ణు స్త్రిధామా వచసాం పతిః
తదుచ్చారణత స్తే తు వినాశం యాన్తి రాక్షసాః

ఇత్యాది ద్రష్టవ్యమ్.

అష్టాక్షరమహామన్త్రేణాఽష్టవిధా న్యనేకాభీష్టాని సిధ్యన్తి.

మద్భక్తజనవాత్సల్యం పూజాయాం చానుమోదనమ్
మత్కథాశ్రవణే భక్తి స్స్వరనేత్రాఙ్గ విక్రియా

...రాధనే యత్నో మమార్థే డమ్బవర్జనమ్
...స్మరణం నిత్యం యచ్చ మాం నోపజీవతి
...విధా హ్యేషా

...ప్రియనిగ్రహదయాక్షమాజ్ఞానతపోధ్యానసత్యాని అణి
...శిరసా అష్టౌ శృఙ్గారాదయః, తేభ్యః పరశ్చా న్తిరస శ్చ
...ష్టసఙ్ఖ్యాకా న్యష్టాని జ్ఞేయాని "య స్సాత్మా"
...వా యస్య" ఇతిచ మన్త్రయో ర్ముక్తానాం పరమ
... ఉక్తః. తద్భాష్యే కాశీతకశ్రుతిప్రకార శ్చ లిఖితః.

ఇతి మూలమన్త్రార్థనిరూపణమ్

అథ ద్వయమన్త్రార్థ ప్రకరణమ్

...వితను తే కృతకృత్యకత్వా
...మేడితో దిశతి య శ్చ కృతార్థభావమ్

అస్య మన్త్రస్యోద్ధారణసిద్ధత్వా త్తాన్త్రికత్వమ్. ఉద్ధారప్రకార స్తు వక్ష్యతే. యద్యపి శ్రీవైఖానసానాం వైదికమన్త్రేణ ప్రపత్తిప్రతిపాదన మస్తి, తథా౽పి "సర్వేషాం తాన్త్రికం తు వా" ఇతి బ్రాహ్మణానా మపి తాన్త్రికవిధానా దుత్తరఖణ్డస్య లక్ష్మీవిశిష్టనారాయణనమస్యారూపవిశేషప్రతిపాదకత్వా చ్చ ద్వయమన్త్రో౽ప్యావశ్యకః.

శ్రీశాస్త్రే చానన్దసంహితాయాం,

> వైఖానసం చ బ్రహ్మణ ముపానీయ హరి స్స్వయమ్
> విఖనోమునయే పూర్వం సావిత్రీ ముపదిష్టవాన్॥
> ద్వయం చ మూలమన్త్రాదీన్ సాఙ్గాన్మోక్షప్రదాన్ శుభాన్
> అధ్యాపయ న్మునిశ్రేష్ఠమ్.

ఇత్యుక్తప్రకారేణ పూర్వాచార్యై రనుష్ఠితత్వా చ్చ భార్గవేశ శ్చ చ్ఛరణమన్త్ర ఉద్ధృతః. యథా "ఆయాతు" ఇత్యస్య మూలమన్త్రస్యోద్ధార ఉచ్యతే.

ఆయాతుశబ్దః ప్రథమం భగవా నితి తత్పరమ్॥ ఇత్యారభ్య

...తాం భజతి సంసృతికాళరాత్రేః
...సహాయశరణాగతిమన్త్ర ఏషః॥

...'యో వా భూతే'' రితి మన్త్రభాష్యారమ్భే దృశ్యతే.
...జ్జుష'' న్నితి భగవదారాధనాధ్యవసాయపూర్వకం
...గతిః ప్రతిపాదితా. యథా శ్రీగీతాయాం '' మద్యాజీ
...'' ఇతి స్వారాధనవిధిపూర్వకం ''మా మేకం శరణం
...తా శరణాగతి ర్నిర్దిష్టా. ''యోవా భూతే''రితి వైదిక
...ర్మివిశిష్టస్య ప్రపత్తిః ప్రతిపాద్యతే తథా శ్రీమన్నా
...తి తాన్త్రికమన్త్రేపి.

త మజం పుణ్డరీకాక్షం భగవన్తం తతః పరమ్
తత స్తు శరణం శబ్దః ప్రపద్యేతి తతః పరమ్॥ ఇతి.

శ్రీమన్నారాయణేత్యారభ్య ప్రపద్యే ఇత్యన్తం ప్రథమఖణ్డః. అనేన శరణవరణం క్రియతే శ్రీమతే ఇత్యారభ్య నమః ఇత్యన్త ముత్తరఖణ్డః. అనేన సమర్పణం భవతి. ఏవం ద్వయో స్సంభవాత్ ద్వయ మిత్యస్య నామే త్యాహుః.

శ్రీవిష్ణుబలికర్మణి ''తద్విష్ణో'' రితిమన్త్రేణ హోమో విధీయతే. తే నాత్మనివేదనం కృతం భవతి.

...త్వా స్వాత్మానం విష్ణా వమలతేజసి
...తన్మనా శ్శాన్త స్తద్విష్ణో రితి మత న్త్రః

...తే. విఖనస్సూత్రే తద్ధోమాన్తే అతోదేవాదినాఽఽ...
... తదన్తర్గత స్తద్విష్ణో రితి మన్త్రః "తద్విష్ణో రితి ...
... పురుషేణవా" ఇత్యాదినా భగవదారాధనం విధీ...
...త్యాఽస్య మన్త్రే స్వాఽఽత్మనివేదనవినియోగావగ...
...కభరన్యాస శ్చ కృతో భవతి. యత్రయత్ర విష్ణు...
...భిధీయతే తత్ర తత్ర లక్ష్మ్యా శ్చాఽభిధానం సిద్ధ...
..."అస్యేశానా జగతో విష్ణుపత్నీ" ఇతి "త్వయా చ...
...జగ ద్వ్యాప్త" మితి,"ప్రభా ప్రభావతో ర్యద్వ దేకోక్తా...
...తిచ శ్రుతిస్మృతిభ్యః, "అంరాజిమన్తం" ఇతిమన్త్రే...
... విష్ణోః రాజిశబ్దవాచ్యలక్ష్మ్యా శ్చ నిత్యయోగ ఉక్తః...
...ష్ణు" రితిమన్త్రేణ ప్రతిపాదితోర్థః ద్వయో త్తరఖణ్డార్థా...
...త సత్త్వశబ్దేన జీవజాత ముచ్యతే "యత్సత్వం స హరి...
... ద్విష్ణుః "ఇషఇచ్ఛాయాం విష్ఙ్వ్యాప్తౌ విశ ప్రవేశే...

వీర" మిత్యత్ర వీరశబ్దో విష్ణుపరః. నృసింహతాపిన్యా "ముగ్రం వీర" మితిమన్త్రే వీరశబ్దస్య భగవత్పరత్వా త్తత్ర తన్నిర్వచనస్థలే "యతో వీరః కర్మణ్య" ఇత్యాదిశ్రుతి ర్దృశ్యతే. పరమపురుష రక్షణా ద్రాకా. యద్వా సతాం రక్షణాత్. లక్ష్మీతన్త్రే "రాజ్ఞ్యహం రక్షణా త్సతా" మితి "మా మాత్మగుప్తా" మితిమన్త్రే ప్రశయేపి భగవతా లోకైశ్వర్యాయ లక్ష్మ్యావాహనం నిగద్యతే. "యం చిన్త యన్తః" ఇతిమన్త్రే భగవత ఇవ లక్ష్మ్యా శ్చిన్తనం కుర్వత్సు తస్య పరమాత్మనో భోగ్యతా కథ్యతే. ఏతన్మన్త్రార్థప్రపఞ్చ స్తద్భాష్యే ద్రష్టవ్యః. ద్వయే మన్త్రే తథా ప్రాప్యప్రాపకవిశేష స్స్ఫుటం ప్రతి పాద్యతే. యథా, "యో వా భూతే" రితిమన్త్రే తథాహి "సావా నన్దం ప్రత్యానన్ద" మితిలక్ష్మ్యా ఆనన్దస్వరూపస్య భగవత ఆనన్దరూపత్వ ముక్త్వా వ్రజామీ త్యుక్తమ్. ఏతేన భగవతో లక్ష్మ్యా స్సన్తత మవి నాభావ ఉచ్యతే. అతో ద్వయే శ్రీమచ్ఛబ్దో విశేషణతయా నారా యణ స్యాభిహితః. తతో వ్రజా మీతి వ్రజధాతో స్సకర్మకతయా కర్మణోఽపేక్షితత్వాత్, పూర్వం యచ్ఛబ్దేన గృహీతస్య నారాయ

...తుచతుష్టయం విష్ణుశబ్దప్రకృతి మాచష్టే. ఉద్యోగ
...త ఇత్యాది రర్థో భాష్యే ద్రష్టవ్యః. నారాయణ
...తస్మి న్మన్త్రే సన్తి. తతః ద్వయస్య పూర్వఖణ్డార్థః
..." రితిమన్త్రే ఉత్తరఖణ్డార్థః "తత్సత్త్వా"
...న్తవ్యః. "యో బ్రహ్మాణం విదధాతి" ఇత్యాది
...పద్మనేమీం శరణ మహం ప్రపద్యే" ఇతి శ్రుత్యాచ
...మేః ప్రపత్తిః ప్రతిపాద్యతే. "రాకా మహా"
...కాఖ్యదేవతాపరతయా ప్రసిద్ధత్వేఽపి శ్రీపారమా
...ష్టత్వా ల్లక్ష్మీపరతయా భాషితమ్. "దదాతు

ణస్య కర్మత్వం సిద్ధ్యతి. తేన లక్ష్మీవిశిష్టం నారాయణం వ్రజామీత్యుక్తం భవతి. ఏవం వ్రజామీత్యుక్తోర్థః "శరణం ప్రపద్యే" ఇత్యత్ర ప్రతిపాద్యతే. వ్రజధాతువత్ పద్ధాతు రపి గత్యర్థకః. గత్యర్థధాతూనాం జ్ఞానార్థకత్వ మవగమ్యతే.

అథ "సత్యాయ స్వాహా" ఇతి స్వాహానమశ్శబ్దా వేకార్థకా విత్యుక్తమ్. సత్యశబ్దేన పరమాత్మా నారాయణ ఉచ్యతే. తత్రైవ పూర్వం లక్ష్మీవిశిష్టత్వం య దుక్తం త దత్రాఽప్యనుషజ్యతే. తేన "శ్రీమతే నారాయణాయ నమః" ఇతి సిద్ధ్యతి, "సచ్చ త్యచ్చాభవత్" ఇతి

...ర తస్య చిదచిచ్ఛరీరత్వ మభిహితమ్. "నరా జ్జాతాని
...నా నారాయణస్య తథాత్వ మేవ ప్రతిపాదితమ్.

...శ్చోపాయత్వే ఉపాయద్విత్వాపత్తి రితి శఙ్క్యమ్.
...త్. తేన లక్ష్మీవిశిష్టో నారాయణ శ్శరణ్య ఇత్యను
...వసత్యస్య" ఇతి మన్త్రే), వాకం దధా నేతి దేవ్యాః
...క్తమ్. శ్రీశబ్దస్య బహుధా వ్యుత్పత్తి రుచ్యతే. యథా

...శ్రయణీయాఽస్మి శ్రూణామి దురితం సతామ్
కరుణాం వాచం శ్రీణోమి చ గుణై ర్జగత్
...స్సర్వభూతానాం రమేహం సర్వకర్మణామ్ ॥

...రానుసారేణ యదుక్తం శ్రయన్తీతి భగవదాశ్రయణం
"వక్షో వస త్యస్య" ఇతి శ్రూయతే. శ్రావయ తీతి
...రూప్యతే. తథా నిరుక్తిః "వరిష్ఠాం వాకం దధానా"
"శ్రీ రిత్యేవ చ నామ తే భగవతీ బ్రూమః కథం
...ఇతి, "శ్రీరసి యతః" ఇతి చాభియుక్తై రభిధీయతే.

శ్రీమన్నిత్యత్ర మతుపా దేవ్యా భగవన్నిత్యయోగః కథితః. శ్రూయతే చ "వక్షోవసత్యస్య" ఇతిమన్త్రే నైరన్తర్యే ణాఽస్యా స్తద్వక్షోవాసః.

ఈశ్వరస్య గుణేషు బహుష్వపి విశిష్య శరణాగత్యుపయుక్తాః వాత్సల్యస్వామిత్వసౌశీల్య సౌలభ్యసార్వజ్ఞ్యసర్వశక్తిత్వ సత్యసఙ్కల్పత్వ పరమకారుణికత్వ కృతజ్ఞత్వ స్థిరత్వ పరిపూర్ణత్వ పరమోదారత్వాదయ అనుసన్ధేయాః. వాత్సల్యం నామ "దోషో యద్యపి తస్య స్యా త్సతామేత దగర్హిత" మిత్యుక్తరీత్యా ఆశ్రితాపరాధదృష్టిం వినాఽఙ్గీకారానుగుణార్ద్రవచ్చిత్తత్వమ్.

"స ఏకైకః" ఇతిమన్త్రే "పాతః పాదాయ పాదితే" ఇత్యుక్తమ్ ఇహచ "చరణౌ" ఇతి తత్ర పాదగ్రహణమ్. ఇహ చరణగ్రహణం చ భగవత్సర్వదివ్యమఙ్గళవిగ్రహోపలక్షణమ్. సమస్తే ష్వనుసన్ధేయేషు తస్య పరత్వం దివ్యమఙ్గళవిగ్రహవత్త్వం చ విశిష్యాఽనుసన్ధేయమ్. తస్మిన్నేన మన్త్రే "ఏకైకః" ఇతి తస్య పరత్వం చ ప్రతిపాదితమ్.

...ప్రాప్యతోపయుక్తాః "ఆశా స్సమస్తాః ప్రతరస్"
...భక్తాభీష్టదాయీ భగవదనుసారేణ వాస ఉక్తః.
...సర్వచేతనాఽచేతనానాం గ్రహణే సత్యపి పృథక్
...తేన దేవ్యా స్సమస్తవస్త్వన్తరవ్యాప్తి స్సిద్ధ్యతి.

...జగత్సర్వం పుణ్యాపుణ్యే కృతాకృతే
...చ సర్వత్ర మహాలక్ష్మీః ప్రకీర్త్యతే॥ ఇతి.

భగవతా విఖనసాఽపి "సగుణే బ్రహ్మణి బుద్ధిం నివేశ్య" ఇతి సూత్రితమ్. సగుణత్వం విగ్రహవత్త్వ మిత్యుక్తమ్. తేన ప్రతిష్ఠావిధౌ విగ్రహలక్షణం చాఽభిహితమ్.

"నిత్యసిద్ధే తదాకారే తత్పరత్వేచ పౌష్కర। యస్యాఽస్తి సత్తా హృదయే తస్యాఽసౌ సన్నిధిం వ్రజేత్". ఇత్యుచ్యతే "పద్మాఽస్య వక్షః పరమ" ఇతిమన్త్రే వక్షోగ్రహణం నిఖిలవిగ్రహోపలక్షణమ్. అస్య భాష్యమ్, పద్మా లక్ష్మీః అస్య పూర్వంప్రతిపాదితస్య శ్రీ వేఙ్కటేశస్య వక్షః వక్షసి విభక్తివ్యత్యయః. పరమః అర్చావతారే వరప్రదానాదిషు సమాభ్యధికరహితఇత్యాది. అస్మా న్మన్త్రాత్ పూర్వం "రయిః

...మన్త్రచతుష్టయం శ్రీవేఙ్కటాచలవాసిభగవత్పర
...మ్. ఏవం "యో దోష శ్చతురః" ఇతిమన్త్రే చ
...దన మస్తి. నారాయణస్య సర్వజ్ఞత్వాదికళ్యాణ
... ప్రథమం లక్ష్మీవత్త్వ మనుసన్ధేయమ్. య దుక్త
... ముపలక్షణ మితి తన్మన్త్రమ్. శ్రీవైఖానసే తర్కకాణ్డే
...మ్,

...మపదం విష్ణో స్థ్సాన మానన్దపూరితమ్॥ ఇత్యారభ్య
...సంపూర్ణం లక్ష్మీలక్షణసంయుతమ్
...న మనన్తాఖ్యం భగవచ్ఛబ్దశబ్దితమ్॥ ఇతి

...పరమస్య వాసః" ఇతిశ్రుతౌ పద్మాశబ్దేన లక్ష్మీ
...మన్త్రః శ్రీనివాసపర ఇతి స్ఫుట మవగమ్యతే.
...మకలక్ష్మీపతిత్వప్రసిద్ధేః. మన్త్రకల్పే,

...టితఖడ్గం కాలమేఘాభిరామమ్
...కరాక్షం పద్మయా దీప్యమానమ్

మిత్యవగన్తవ్యమ్. ఉచ్యతే చ "సులభో హ్యుత్తరోత్తర" ఇత్యర్చారూపస్య సర్వసులభత్వమ్.

అర్చాత్మనాఽవతీర్ణం మాం జానన్తోఽపి విమోహితాః
కృత్వా దారుశిలాబుద్ధిం గచ్ఛన్తి నరకాయుతమ్

ఇత్యర్చావజ్ఞాయాం దోషోఽభిహితః.

న స్మరత్యపకారాణాం శత మప్యాత్మవత్తయా
కథఞ్చి దుపకారేణ కృతే నైకేన తుష్యతి ॥ ఇతి,
ఋణం ప్రవృద్ధ మివ మే హృదయా న్నాపసర్పతి॥ ఇతి,
అణ్వ ప్యుపకృతం భక్తైః ప్రేమ్ణా భూర్యేవ మే భవేత్ ॥ ఇతి,
పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి
త దహం భక్త్యుపహృత మశ్నామి ప్రయతాత్మనః ॥

ఇతి చోక్తీనా మర్చావతారే సుతరా ముపపత్తిః. ఉక్తవిధోపకారస్య పరవ్యూహాదివిషయే న తథోపపన్నతా. కించ,

చతుర్విధా భజనే మాం జనా సుకృతి నోర్జున!

సమూహా ప్రాప్య మప్రాప్య మన్యే
ముపగతో౽హం ప్రాఞ్జలి ర్వేఙ్కటేశమ్

మివ తస్యా మాతృత్వ మపీహోక్తమ్.

పరే లోకే శ్రియా సార్ధం జగత్పతిః
రచిన్త్యాత్మా భక్తై ర్భాగవతై స్సహ॥

రమపదనివాసిపరమాత్మాన ముపాయత్వేన నిర్దిశ్య
'' ఇతి శరణవరణాపేక్షయా శ్రీవేఙ్కటాచలే౽ర్చా
గ్రహవిశిష్టశ్రీమన్నారాయణస్య శరణవరణం సులభ

ఆర్తో జిజ్ఞాసు రర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ!

ఇతిభగవదుక్తవిధయా ర్తినివృత్తీచ్ఛాయా తం వేఙ్కటేశం ప్రపన్నానామనిష్టనివృత్తి రనుభవసిద్ధా. ఏతేన ముముక్షుతయా తం ప్రపన్నానాం మోక్ష స్సిద్ధ్యేదితి విశ్వాసేనాపి మహతా భావ్య మితి చావగమ్యతే. క్వచి దనిష్టనివృత్తివ్యభిచార స్త్వనుమతప్రారబ్ధకర్మవిషయతయా నేయః. పారమాత్మికయభాష్యే పాపస్య ప్రారబ్ధాప్రారబ్ధత్వాదిభేదప్రపఞ్చో ద్రష్టవ్యః. “ఉపపన్న స్తల్లక్షణార్థోపలబ్ధే ర్లోకవత్” ఇతి సాంపరాయాధికరణస్థసూత్రస్య “విష్ణూపాసననిష్ఠానా” మిత్యాదిభాష్యే భగవ స్తం ప్రపన్నానా మిహాభీష్టసిద్ధివ న్మోక్షసిద్ధి రిత్యాదికం ప్రపఞ్చితమ్.

"రూపా భూతే" రితి యచ్ఛబ్దేన పూర్వేషు మన్త్రేషు పరబ్రహ్మ పరమాత్మాదిశబ్దైః ప్రతిపాదితో నారాయణో గృహీతః. "భూతే ర్భూతి" రితి ఐశ్వర్యరూపాయా లక్ష్మ్యా ఐశ్వర్యరూపః "భర్తా నామ పరం నార్యా భూషణం భూషణా దపి" ఇతి పరమభూషణత్వాత్. అనేన తస్య శ్రియఃపతిత్వ ముక్తమ్. "సా వాऽనన్దం ప్రత్యానన్ద" మిత్యానన్దరూపస్య తస్య సా లక్ష్మీ రానన్దరూపేత్యర్థః. తేన తయో ర్నిత్యయోగః ప్రతిపాదితః. య త్తదో ర్నిత్యసంబన్ధాత్ తమిత్యధ్యాహర్తవ్యమ్. ఏవంచ శ్రీమన్నారాయణ మితి పర్యవస్యతి. "సఞ్జుషన్" సేవిష్యమాణః "వ్రజామి" "సత్యాయ" పూర్వోక్తవిశేషణవిశిష్టాయ "సత్యం జ్ఞాన మనన్తం బ్రహ్మ" ఇతి "నారాయణపరంబ్రహ్మ" ఇతిచ శ్రుతే ర్నారాయణాయ స్వాహా నమ ఇత్యర్థః. యద్వా పాఠక్రమా దర్థ క్రమస్య బలీయస్త్వాత్ "సత్యాయ స్వాహా" ఇతి స్వాత్మసమర్పణం కృతమ్. తతో "వ్రజా" మీతి ప్రపత్తి రిత్యనుసన్ధేయమ్. "సఞ్జుషన్" ఇత్యత్రైవ ద్వయోత్తరఖణ్డార్థ స్స్థిత ఇతి పక్షాన్తరాపేక్షయా తదర్థస్య "సత్యాయ స్వాహా" ఇత్యత్ర ప్రతిపాదన మస్తీతి పక్ష శ్శ్రేయాన్.

దనం ప్రపత్తిం తాం ప్రయుజ్జే ఇతి వచనా
మ్మర్థే కృతే ద్వయో స్త్రరఖణ్డార్థభూతాత్మనిక్షేపశ్చాత్ర
తే.

త వర్తమానసామీప్యే లటశ్చ్రతా దేశః. సేవిష్యమాణ
మాన ఇతి యావత్. వ్రజామి ఆరాధనే భగవన్తం
రాధసహానపూర్వకం రక్షితారం జానా మీత్యర్థః.
మా త్తరఖణ్డః ఫలపర ఇతి పక్షా న్తరోక్తార్థ స్సిద్ధ్యతి.
ారో త్తరఖణ్డయోరుక్త ఉపాయః, ఫలంచ "యోవా
) ప్రతిపాద్యత ఇత్యవగన్తవ్యమ్. ఉపాయఫలయో
త్వాత్ ద్వయ మితి నామే త్యాహుః.

"నారాయణాయ నమ" ఇతి, "సత్యాయ స్వాహా" ఇతిచ ద్వయో
స్స్వరూపత్వాత్ తదా "సజ్ఞుషన్" సమ్యగారాధనేన ప్రీణయిష్య
న్వ్రజా మీతి శ్రీవైఖానసానాం స్వసూత్రే ఆరాధనస్యముఖ్యతయావిహి
తత్వాత్ స్వాత్మసమర్పణప్రపత్తిపూర్వక మారాధన ముపాయతా
బుద్ధిం వినా భగవత్ప్రీతయేఽత్య న్తప్రియరూపం కార్య మిత్యనే నాఽవ
గమ్యతే. వదన్తి చాఽభియుక్తాః,

ఆరాధయ న్హరిం భక్త్యా గమయిష్యామి వాసరాన్॥ ఇతి.

అత్రాఽనుక్తం శ్రీపారమాత్మీయభాష్యే ద్రష్టవ్య మితి.

ద్వయమన్త్రార్థనిరూపణమ్

చరమశ్లోకార్థప్రకరణమ్

...స్తవే " వైఖాన స్సామగాయనః దేవకీనన్దన " ఇతి
...సంపఠితమ్. తత్ర పూర్వాపూర్వనామానుసారేణోత్త
...ం ప్రాయో దృశ్యతే. " వైఖానః " విఖనసూన్రత
...ామగాయనః " వైఖానససామ్నా గీయత ఇతి
...సం పూర్వేహాన్ సామ భవతి "ఇతి శ్రుతిః. విఖనసా
...నస మితి వ్యాఖ్యాతమ్. " దేవకీనన్దనః " తాదృశ
... పరమాత్మా దేవక్యాం జాత ఇతి జ్ఞాపయితుం తద
...తమ్. హరివంశే అక్రూరాగమనే నన్దగోపవసతివర్ణనే
... ర్కృన్త్రై) ర్ధ్యాయమానే హుతాశనే" ఇతి దృశ్యతే.
...మ్రశీపారమాత్మికోపనిషదాదయః. తేషాంవిఖనసా
...శిష్య భగవతః ప్రియా ఇతి తదధిష్ఠితస్థలే త్రైహోమ
...వా ఆశ్రేయా ఇన్ద్రస్య ప్రియా ఆస " న్నితి పరమే
... మేషాం శ్రూయతే. స సర్వేశ్వరః శ్రీభాగవతే

కుర్వ న్యుద్ధోన్ముఖే ష్వపి బన్ధుషు స్నేహేన స్వధర్మవిముఖాయ సఖ్యే శరీరాత్మభేదాద్యుపదేశేన యుద్ధప్రవర్తనం వ్యాజీకృత్య సంసారార్ణవ నిమగ్నచేతనసముద్ధరణాయ సర్వవేదాన్తసార ముపాదిక్షత్.

తత్ర కర్మయోగజ్ఞానయోగభక్తియోగేషూపదిష్టేషు "యోగినా మపి సర్వేషాం మద్గతే నాన్తరాత్మనా। శ్రద్ధావా న్భజతే యో మాం స మే యుక్తతమో మత " ఇతి భక్తియోగస్య శ్రైష్ఠ్యం ప్రతిపాద్య, భక్తే రనుష్ఠేయత్వం విధత్తే. "మన్మనా భవ" ఇత్యత్ర "మద్యాజీ భవ" ఇతి స్వారాధనం విధాయ "నమస్కురు" ఇతి నమస్కారాత్మక మాత్మనివేదన మపరాధక్షమాపణం వా విధత్త ఇతిబోధ్యమ్. భగవా న్విఖనాశ్చ అర్చనాన్తే "ప్రణామం కుర్యా" దిత్యాహ. అథాఽఽరాధ నస్య యథావిధి కర్తు మశక్యతాం స్వస్య తదారాధనార్హతాసంశయం చ కుర్వత స్తస్యాశయం విజ్ఞాయ సర్వజ్ఞః ప్రాహ:—"సర్వధర్మా " నితి. "సఖే అర్జున మద్యజనం యథావిధి కర్తుం శక్యాపాదకా యే ధర్మా స్తాన్ ప్రథమ మనుష్ఠాయ తదనన్తర మహంయజనీయ ఇతి మామంస్థాః.

...శ్వాగుప్తయే" ఇత్యుక్తత్వాత్ విఖనః ప్రార్థితః.
...యణ శ్శ్రీమాన్ శ్రీరాఘవనికేతనః
...– ముత్సృజ్య హ్యాగతో మధురాం పురీమ్॥
...ర్యజ్య–విసర్జనప్రతిపాదనాత్ పూర్ణావతార ఇత్యవ

...ుతః సాధూనాం పరిత్రాతా దుష్టానాం హన్తా౽
...కః పాణ్డవదౌత్యేన భక్తసౌలభ్యం, వస్త్రాపహరణ
...దీరక్షణేన శరణాగతజనవాత్సల్యం చ ప్రాచీకశత్.
...యస్య సారథ్యకర్మణా౽౽శ్రితవిధేయత్వం ప్రకటీ

తే హి చిరసాధ్యాః. అత స్తాన్ సర్వాన్ పరిత్యజ్య ఇతి. అథ మద్యజనాధికారప్రతిబన్ధకీభూతాని యాని పాపాని శఙ్కసే తేషాం ప్రాయశ్చిత్తరూపా యే ధర్మా విహితా స్తాం శ్చ సర్వా న్పరిత్యజ్య మా మేకం శరణం వ్రజ ఇతి.

నను, ప్రపత్తివిధి రయం సర్వవర్ణసాధారణః. తథా సతి సర్వధర్మా నిత్య స్యోక్తో౽ర్థో న సంగచ్ఛతే. "ద్విజాతి రతన్ద్రితో నిత్యం గృహా" ఇత్యాదినా ద్విజానా మేవా౽౽రాధనవిధానేన శూద్రాణా మారాధనాధికార ప్రతిబన్ధకపాపప్రాయశ్చిత్తరూపధర్మప్రసక్త్యభావా దితిచే దుచ్యతే.

ః క్షత్రియై ర్వైశ్యై శ్శూద్రై శ్చ కృతలక్షణైః
శ్చ సేవ్య శ్చ పూజనీయ శ్చ మాధవః॥ ఇతి.

బ్రాహ్మణైః పూజనీయః హవిర న్త మారాధ్యః.
శ్చాఽర్చనీయః అర్ఘ్యా న్త మారాధ్యః. "అర్ఘ్యా న్త
హవిర న్తం చ పూజన" మితి వచనాత్. శూద్రైః
ర్థం యోజనీయమ్. ఏవం శూద్రాణాం భగవత్సే
కార ప్రతిపాదనా త్తత్ప్రతిబన్ధకపాపప్రాయశ్చి త్త
వ స్తీతి తత్పరిత్యాగో క్తి రుపపద్యతే.

ర్మా నితి సర్వేషా మాశ్రమధర్మాణాం స్వరూప
ఇతి మన్యతే. త దసత్. తాన్ పృచ్ఛామః సర్వ
శక్యానాం చ ధర్మాణాం గ్రహణం మన్యధ్వే,
కేవల మితి. అశక్యానా త్యాగ స్యాఽభిధానం
సంభవా త్తదభిధానం వ్యర్థం స్యాత్. అథశక్యానాం
మన్యధ్వే తర్హి,

ఇతి వాచ్యమ్. తేషూపాయత్వబుద్ధిం వినా భగవదారాధనబుద్ధ్యాఽను
ష్ఠానే తాదృశదోషాసంభవాత్, ఉచ్యతే చాఽభియుక్తైః,

శ్రుతిస్మృత్యుదితం కర్మ యావచ్ఛక్తి పరాత్మనః
ఆరాధనం త్వనాసాద్య సోర్ధ్వపుణ్డ్ర శ్చ తర్పయేత్ ॥ ఇతి.

అథ యది సర్వధర్మశబ్దేన భగవదారాధనరూపపరమధర్మస్యాఽపి
గ్రహణ ముచ్యతే, తర్హి పూర్వ మవ్యవధానేన స్వపదప్రాప్తిముఖ్యో
పాయతయా భగవతాఽభిహితం స్వయజనవిధాన మనుపపన్నం స్యాత్.
కించ, "క్రియావా నేష బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠ" ఇతిశ్రుతేశ్చ ప్రకోప
స్స్యాత్.

నచ, "శరణం మాం ప్రపన్నా యే" ఇతి ధ్యానయోగవివర్జితానా
మపి ప్రపన్నానాం భగవత్పదప్రాప్తికథనా దారాధనధర్మోఽపి త్యాజ్య
ఇతి వాచ్యమ్. తేఽపి త్యపిశబ్దేన ధ్యానారాధనాదికంకుర్వతాం కైముతిక
న్యాయతః పరమపదప్రాప్తిసిద్ధేః ప్రత్యాయితత్వాత్. "అనారాధిత
గోవిన్దై స్స్థానం నాఽవాప్యతే పర" మితి, "యాన్తి మద్యాజినోఽపి

స్వకం కర్మ నిత్యం కుర్యా దతన్ద్రితః
న్యథాశక్తి ప్రాప్నోతి పరమాం గతిమ్ ॥
శ్రీశాస్త్రే సూత్రే "ఆశ్రిమధర్మసంయుక్తో భగవదా
తి.
చారవతా పురుషేణ విపశ్చితా
ధ్యతే పన్థా నాన్య స్తత్తోషకారకః ॥ ఇతిచ,
ర్యోపాయా న్తరానుష్ఠానస్య భగవదేకోపాయతాయాం
రోపాపాదకత్వా త్సర్వధర్మస్వరూపత్యాగః కార్య

మా"మితి, "మత్కర్మకృత్ మత్పరమో మద్భక్త స్సఙ్గవర్జితః। యస్సమా మేతి పాణ్డవ" ఇత్యత్ర మత్కర్మకృచ్ఛబ్దేన మా ముద్దిశ్య య స్స్వాశ్రమవిహితకర్మాణి కరోతి స మత్కర్మకృ దిత్యర్థకేన సద్వారకారాధనకృ దుక్తః. తే నైవ మదీయార్చనాధికారీత్యర్థకే నాఽద్వారకారాధనకృ దభిహితః. ఏవ ముభయవిధారాధనకారిణ స్స్వపదప్రాప్తి ర్నిర్దిష్టా. అత స్సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్యేతి స్వరూపత్యాగో న విహితః.

అపితు, "సఙ్గం త్యక్త్వా ఫలం చైవ స త్యాగ స్సాత్త్వికో మత" ఇత్యుక్త స్సాత్త్వికత్యాగ ఉక్తః. సహి భగవతః ప్రసాదాయ కల్పతే "ధాతుః ప్రసాదా న్మహిమాన మీశ" మితి శ్రుతేః.

పరాధేఽపి చేతనే సర్వేశ్వరస్య నిగ్రాహ్యత్వబుద్ధిం
త్తిం జనయతి. తతః కైఙ్కర్య మేవ తం ప్రసాదయతి.
త్స్నః కృపయా పర్యపాలయ" దితి నిగ్రహానివృత్తి
త్ర ముక్తమ్.

రాధవిషయం, నిరపరాధే ప్రపత్తిమాత్రేణ స
వాచ్యమ్. "న కశ్చి న్నాపరాధ్య" తీతి సర్వేషా
త్.

ఘూనాం చ గురూణాం చాఽపి చాగసామ్
త్తి రేకైవ సద్యః ప్రశమకారణమ్॥

కశాన్త్యా కరణత్వ ముక్తమ్.

తా శ్శ్రద్ధా స్సాఙ్ఖ్యయోగవిద స్తథా
ణస్య కలాం కోటితమా మపి॥

రవశ్యక ర్తవ్యతాయై తత్ప్రశంసాపరమ్. అతః
తో భగవా న్ప్రసీద తీతి జ్ఞేయమ్.

మా మేవ పరం శరణం వ్రజ, యథాఽహం శరణీకృత స్సర్వశక్తిమత్త్వా త్సద్య ఏవ మదారాధనాధికారప్రతిబన్ధకపాపాని వ్యపోహ్య తవ శోక మపనేష్యామి, న తథాఽన్యే ధర్మాః. తత్పాపప్రాయశ్చిత్తతయా కృతానా మపి కృచ్ఛ్రాచరణాదీనాం ఫలం మదధీన మేవ. తస్మా త్తదాచరణా దపి మత్ప్రపత్తి రేవ సుక" రేత్యర్థః.

నను, తర్హి పాపప్రాయశ్చిత్తతయా కృచ్ఛ్రాదివిధానం విఫలం స్యాత్, ప్రపత్తిమాత్రేణ సర్వపాపక్షయసంభవా దితిచే దుచ్యతే. "జన్మా న్తరసహస్రేషు తపోధ్యానసమాధిభిః। నరాణాం క్షీణపాపానాం కృష్ణే భక్తిః ప్రజాయత" ఇతి, "బహూనాం జన్మనా మన్తే జ్ఞానవాన్మాం ప్రపద్యత "ఇతి చోక్తవిధయాఽనేకజన్మసిద్ధసుకృతానా మేవ భగవద్విషయజ్ఞానసమ్భవాత్. తాదృశసుకృతరహితజనవిషయే తథావిధప్రాయశ్చిత్తవిధానం సాఫల్య మశ్నుతే. శ్రూయతే హి, "తేన పవిత్రేణ శుద్ధేన పూతాః। అతిపాప్మాన మరాతిం తరేమ" ఇతి. "యంయజ్ఞై" రితి మన్త్రే "పరమం పవిత్ర" మితి పవిత్రయతీతి పవిత్రః.

పరాధా న్వలమ్బం వినా క్షపయతి, న తథాఽన్యో
గవతా విఖనసా ప్రపన్న స్త్యైవాఽరాధనేఽధికార
మే విష్ణుబలిరూపవైదికప్రపత్తి ర్విధీయతే. శారీ
సంరాధనే ప్రత్యక్షానుమానాభ్యా " మితి సూత్రి
" ప్రపత్త్యాదిమార్గరతో జీవ " ఇతి, " తదారాధ
నం నారాయణం పశ్య " తీతి, " మాం వసుదేవ
ర్తమానం సర్వసులభం శరణం పరమోపాయం
కృష్ణం ధర్మం సనాతన " మితి, అహ మేవ పరమ
మదితరాన్ సర్వాన్ ధర్మాన్ పరిత్యజ్య మా మేకం

అన్యోఽయ మర్థః ప్రతీయతే: " మాం ప్రతి ఏకం ముఖ్యం శరణం మదధిష్ఠితం స్థానం వేఙ్కటగిరిం వ్రజ. యద్వా మాం మదభిన్నం శరణం తం గిరిం వ్రజ'' ఇతి. పాద్మే,

అయం కదాచి ద్దేవానాం శ్రీనివాస ఇవాఽబభౌ
శ్రీనివాసగిరిం ప్రాహు స్తస్మా ద్దేవా దివౌకసః ॥

ఇతి వేఙ్కటాచలస్య భగవద్రూపత్వ ముక్తమ్. తత్రైవ,

కలిదోషపరీతానాం నరాణాం పాపచక్షుషామ్
వేఙ్కటేశా త్పరో దేవో నాఽన్యస్య శ్శరణం భువి ॥ ఇతి.

...టాదా) వర్చారూపేణ వర్తమాన స్త్వాం సర్వ
...ష్యామి. పాద్మే,

...వేం పాపహః కట స్తదాహ ఉచ్యతే
...హో యస్మా ద్వేఙ్కటాచల ఇత్యభూత్॥ ఇతి.

...య శ్రీమత్సేతుదర్శన మివ శ్రీశైలగమన మపి. బృహ
... వీరసింహావలోకనాఖ్యపాపయశ్చిత్తగ్రన్థే తూదా
... యథా "జపేత్ స్తోత్రాదిమన్త్రాంశ్చ సేతురామే
...ర్వతే క్షణా చ్చాపి గౌతమీస్నానతోఽపివా। ముక్తో
... పాద్మే,

... చ్ఛియావాసా చ్ఛబశక్త్యా చ యోగతః
...శైల ఇత్యేత న్నామ చాఽస్య గిరే ర్భవేత్॥ ఇతి.

...మోపనిషది "రయిః కకుద్మాన్" ఇతి మన్త్ర

ఇతఃపరం "రాకా మహా" మిత్యేకో మన్త్రః పద్మాఖ్యలక్ష్మీపరః. అగ్రే "పద్మాఽస్యవక్షా" ఇతి పద్మాశబ్దేన దేవీగ్రహణాత్. తతః "వేదాఽహా మేత" మితి మన్త్రః శ్రీవేఙ్కటేశం పురుషసూక్త ప్రతిపాద్యం ప్రకాశయతి. తద్భాష్యే,

స్వామిపుష్కరిణీతీరే సర్వా న్తర్యా మ్యధోక్షజః
సహస్రశీర్షా పురుష స్సహస్రాక్ష స్సహస్రపాత్॥

ఇతి పురాణవచన ముపబృంహణతయా దర్శితమ్.

అథ "దిగ్దోపా"ఇతిమన్త్రః. అత్ర "వరతే వరదాయ కస్మై" ఇత్యస్తి. తద్భాష్యే "యైనెవ దంష్ట్రాగ్రసముద్ధృతా ధరా" ఇత్యారభ్య "నతాస్మి తస్మై వరదాయ పుంసే" ఇతి పాద్మస్థవేఙ్కటగిరిమాహాత్మ్యప్రకరణవచనం దర్శితమ్. తతః "పద్మాఽస్య వక్షా" ఇతి దేవ్యా నామ గృహీతమ్.

కిఞ్చ "రయిః కకుద్మా" నితి మన్త్రే దేవస్య పితృత్వవ దిహ

కా న్తం మన్త్రాష్టకం శ్రీవేఙ్కటేశపరం మితి భాష్యే
"వికటాయ పిత్రే" ఇతి వికటశబ్దేన వేఙ్కట
రణతయా "అరాయికాణే" ఇతి శ్రుత్యన్తర మపి
ము రితి ఐశ్వర్యరూపత్వ ముక్తమ్. తతో అరాయీతి
తి సంబుధ్య, వికటగిరిం గచ్ఛ ఇత్యుపదిశ్యతే.
శ్వర్యస్థానం గన్తవ్య మిత్యుపదేశ స్సఙ్గచ్ఛతే. అత్ర
మితి నష్టస్య భూయః కర్తృత్వ మభిహితమ్. తత్ర
నేత్రవన్తం సంబోధ్య గచ్ఛే త్యుచ్యతే. ఏతేన నష్టం
దిత్యుపదేశ స్సిధ్యతి. ఇదం నష్టానాం సర్వేషాం పున
ణమ్. అత్ర కకుద్మా నితి తత్ర గిరిమితి.

"కర్మాఙ్గరూప" మితి భగవతో మహాసౌన్దర్య మభిహితమ్. అస్యో
పబృంహణం "స్వామిపుష్కరిణీతీరే కోటికన్దర్పరూపవాన్" ఇత్యాది.
అథ "రయీణాం పతి" మిత్యారభ్య "గురు" మితి భగవతో
వేఙ్కటేశస్య శ్రీవైఖానసగురుత్వం దర్శితమ్. "అహ మేవగురు స్తేషా"
మిత్యాది భగవద్వచనే తథాఽవగమాత్.

తతః "రాయాం పత్రే"ఇతి మన్త్రః. అత్ర శ్రీవేఙ్కటేశస్యాఽర్చా
రూపత్వ మావిష్కృతమ్.యద్వా "మా మేకం శరణం వ్రజ"ఇతి శ్రీవేఙ్క
టాద్రౌ "వేఙ్కటేశాత్పరో దేవో నాస్త్యన్య శ్శరణం భువి"ఇతి వచనా
దేకం శరణతయా వసన్తం మాం వ్రజ ప్రపద్య స్వేత్యర్థః.యథా"సఙ్ఘుష

...మ శ్రీనివాసో నాహం ధ్యేయో మునీశ్వర!
...ం తత్ర వల్మీకే వర్తతే శుభే॥
...వాసస్య తత్పూజాం కురు సన్తతమ్॥

...వ్యచనేన శ్రీవైఖానసమహర్షి స్తత శ్శిష్యాదిం
...ం శ్రీరజ్గదాసేన సజతో యథాభగవన్నిదేశం
...మారాధయన్ శ్రీరజ్గదాసాహృతైః పుష్పైః కదా
...సమయే గన్ధర్వసున్దరీదర్శనేన రేతఃస్ఖలనా దశుద్ధి
...ష్పాణి విసృజ్య స్నాత్వా పునః పుష్పాణ్యాహృ
...స మాహ శ్రీవైఖానసః.

...హ్యతిక్రాన్త శ్చక్రపాణే ర్మహాత్మనః
...వా న్చల! విలమ్బం శూద్రనన్దన!
...నిశార్దూలే శూద్రపూజావిలోపనమ్

వేజ్కటేశమాహాత్మ్యప్రతిపాదకపురాణవచనేన శ్రీకృష్ణస్య వైఖానసారాధ్యత్వప్రతిపాదనాత్. ఇహ గోపాలరూపేణ భగవతా వైఖానసమహర్షిం ప్రతి వైఖానసానాం శ్రీనివాసో ముఖ్యతయాఽఽరాధనీయ ఇత్యుపదేశ స్తేషాం శ్రీనివాసప్రియత్వ ముద్భావయతి. అన్యత్ర చ తస్య తత్ప్రియత్వ ముద్భావ్యతే. వారాహే శ్రీవేజ్కటాచలమాహాత్మ్యే

విధివ త్స్నాపయామాసుః పూర్ణకుమ్భై ర్మనోహరాన్
దిగ్బలిం విధివ చ్చక్రు ర్వైఖానసతపోధనాః॥ ఇతి,

స్వామిపుష్కరిణీతీరే పశ్చిమే లోకపూజితే
తదాద్యాస్తే శ్రీవరాహో మునీన్ద్రై రభిపూజితః
వైఖానసై ర్మహాభాగై ర్బ్రహ్మతుల్యై ర్మహాత్మభిః॥ ఇతి.

పాద్మే,

ఏతద్రూపం ప్రతిష్ఠాప్య శుద్ధయా శిలయా నృప!

వి(పేన్దే) స్థితి తూష్ణీం చ పాదజ
శ్యాది) మువాచ పరయా గిరా॥ ఇతి.

శోఽపి శ్రీనివాసః పరమాత్మా శ్రీవైఖానసానాం
ుతి స్వయ మేవ వదతి శ్రీభగవా నిత్యవగమ్యతే.

'నాహం ధ్యేయ'' ఇత్యుక్తత్వాత్ వైఖానసానాం
్య ఇతి శక్యమ్.

వా నాస్తే శుకస్య వరదో హరిః
సంయుక్తః కృష్ణో భక్తార్తినాశనః
ష్మనిగణై ర్నిత్య మారాధితోఽ మలైః॥ ఇతి.

వైఖానసై ర్మహాభాగై రర్చాపయ నరాధిప॥ ఇతి.

బ్రహ్మపురాణే శ్రీవేఙ్కటాచలమాహాత్మ్యే సప్తమాధ్యాయే దిలీప ఉవాచ.

తేన నామ్నా ప్రసిద్ధోఽసౌ భగవా న్హరి రీశ్వరః
కింలక్షణ శ్చ తత్రాస్తే తన్మే బ్రూహి తపోధన॥

దుర్వాసా ఉవాచ.

శ్రీనివాసాహ్వయో దేవ శ్శఙ్ఖచక్రధరో విభుః
శాన్తభావం సమాపన్నో మృగయోద్దామలోచనః॥

...తే వామకరా ద్వరముద్రాం చ దక్షిణాత్
...ాభూభ్యాం దృశ్యతే మృగయు ర్యథా
...జ్కా-శః పీతకౌశేయశోభితః॥ ఇత్యారభ్య
...ద్విజవర ఆసీ ద్వైఖానసో నృప !
...చో శ దేశే యా హరిద్రానదీ శుభా
...తే ప్రీత్యా హరి ర్గోపాలవేషవాన్
...చో శేన ధృతవర్మాభిధేన చ
...రూపస్య దర్శనార్థం కలౌ యుగే
...తు యో భూమా పురా వైవస్వతాన్తరే
...తారస్య కథాం శ్రుత్వాఽతికౌతుకాత్
... తద్రూపదర్శనాహ్లాదకామతః
...స్వీయరూపాణాం తథా ప్రత్యక్షతాం గతః
...ద్విజ స్తత్ర తపసా త మతోషయత్
... ప్రీతిమా న్విష్ణు స్తస్య స్వప్నే హరి స్స్వయమ్
...య శ్రీనివాసో నాఽహం ధ్యేయో ద్విజో త్తమ!

"ఏక మేవాఽద్వితీయం బ్రహ్మ" ఇతి శ్రుత్యు క్తవిధయాఽపృథగ్భూతయా దేవ్యా విశిష్టత్వా దేకం శ్రీనివాసరూపిణం మాం శరణం వ్రజేతి. "పద్మాస్యవక్షా" ఇతిమన్త్రే దేవస్య శ్రీనివాసత్వ మభిధీయతే. అస్య పరమపురుషస్య వక్షః ఉరసీత్యర్థః. పద్మా వస తీతి శేషః సుపుణ్యః పరమః పురుషః పద్మేతి జనిత్రీతి చ షష్ఠ్యర్థే ప్రథమా అస్య జగతో జనిత్రా పద్మయా వాసః వాసస్థాన మిత్యర్థః. ఏతేన వేఙ్కటాద్రివాసీ పరమాత్మా అన్వర్థ శ్రీనివాసనామే త్యుక్తం భవతి. పరమస్యేతి పద ద్వయమ న్త్రపర ముత్కృష్టం వాసః స్థానం, సహస్రనామాధ్యాయేపి "శ్రీవత్సవక్షా శ్రీవాస" ఇత్యాది. శ్రీశాస్త్రే "శ్రీవత్సాఙ్కో హరి స్తస్మా ద్యస్మా చ్ఛ్రీ ర్వక్షసి స్థితా" ఇతి, "మా మాత్మగుప్తా" మితి చరమమన్త్రస్య భాష్యే "వరదాయ పితే స్వాహా" ఇతి వరద శబ్దేన శ్రీనివాస ఉక్తః. పితృశబ్దేన తస్య సర్వరక్షకత్వ ముక్త మిత్యాది పరిష్కారే దర్శితః. భగవతా శితాచార్యేణ "తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్య" ఇతి శ్రీనివాసరూపస్య స్వస్య ప్రపత్తి రుపదిశ్యతే. శ్రీపారమాత్మ్యోపనిషది సప్తమానువాకే శ్రీనివాసపరతయాఽభి

...ర్యో యస్య జీవస్య తేన ధ్యేయ స్స ఏవ హి
...సనయా తే తు ము క్తిం యా న్తి న సంశయః
...నివాసస్య తవ యోగ్యా ద్విజో త్తమ!
...ం తతో గచ్ఛ శ్రీనివాస స్స్వయం హరిః
...రణీతీరే రమయా సహ మోదతే॥

...మ్. తత స్స్వప్నా న్తరే తస్మై భగవతా వేఙ్క-
... జానుమాత్రే శ్రీనివాసప్రతిమాస్థిత్యాదికం, తత్ర
...దికం చ ప్రతిపాద్యతే. అనేన చ శ్రీవైఖానసేభ్య
...యభగవదుపదేశ స్సూచ్యతే. “ మా మేక ” మితి

హి త “ వేదాహ మేత ” మితి మన్త్రే పురుషం మహాన్త మితి తస్య పరమపురుషత్వ ము క్తం “ యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ ” ఇతి. శ్రీవామనపురాణే వేఙ్కటేశమాహాత్మ్యే విశ్వరూపం పశ్యతా వాయునా స్తూయతే:

ఏక స్త్వం పురుష స్సాక్షా దాద్యో మాయాసమన్వితః॥ ఇత్యారభ్య
సహస్రశిరసే తుభ్యం పురుషాయ నమో నమః ॥

పృథివీ పూరితా పద్భ్యా మాకాశం మూర్ధభి స్తవ
బాహుభి శ్చ దిశో వ్యాప్తాః ॥ ఇత్యాదినా
పశ్యామి దేవేశ తవైవ దేహే చరాచరాణీహ గతాగతాని ॥

...త్రిపిముఖాం శ్చ దేవాన్
...వాసా జగత్ప్రివృత్తి రుక్తా.

...త్వంవదతి "దిగ్దోషా యస్య" ఇతి మన్త్రః. అత్ర
... స్వాహా" ఇతి కస్మై పరబ్రహ్మణే ఇత్యర్థః. కం
... ఇతి శ్రుత్యన్తరాత్. పాద్మే "నతా స్మై తస్మై
... ఇతి "అహం త్వాం సర్వపాపేభ్య" ఇతి, "కృష్ణం
...మితి, "ధర్మో ధర్మవి దుత్తమః" ఇతిచ నిత్యసిద్ధ
... వా ఏష లోకానా మజరో మహాత్మా" ఇతి
... సర్వధర్మఫలభూతో ధర్మపర్యాయవృషాహ్వయగిరి

... స్తప స్తేపే ధర్మోఽపి స్వాభివృద్ధయే
...ము ర్వృషాద్రిం తం మునయో వేదపారగాః॥

...సర్వశక్తిమాన్ "పరాఽస్య శక్తి ర్వివిధైవ శ్రూయతే"
... మదారాధనార్థ తాం ప్రతిబధ్నన్త్య ... ప్రశ్లేషః

"వైదికం బ్రాహ్మణానా న్తు రాజ్ఞాం వైదికతాన్త్రిక" మిత్యుక్తేః మిశ్రేణ విధినా మా మారాధయ. తేనాఽహం ప్రీత స్త్వపరాధాన్ సోఢ్వా తుభ్యం పరం పదం దాస్యామి మా శుచ ఇతి.

నను "మద్యాజీ" ఇతి యజనం విధీయతే. తత్ కింరూప మితిచే దుచ్యతే. ప్రీతిమారాధనరూప మేవ "యాన్తి మద్యాజినోఽపి మా" మిత్యుక్త్వా తదవ్యవధానేన "పత్రం పుష్ప" మితి పత్రాద్యుపహరణ ప్రతిపాదనాత్.

శ్రీవేఙ్కటేశప్రతిమానిర్మాణం శ్రుత్యా చ ప్రతిపాద్యతే. "అద్భ్య స్సంభూతః పృథివ్యై రసా చ్చ" ఇతి గూఢం శిలాసంభవత్వ ముక్తమ్. విశ్వకర్మణః ఇతి త్వష్ట్రా బిమ్బనిర్మాణ మభిహితమ్. ఏతదుప బృంహణం శ్రీపాద్మే శ్రీవేఙ్కటాచలమాహాత్మ్యే,

ఏత ద్రూపం ప్రతిష్ఠాప్య శుద్ధయా శిలయా నృప!
తస్మై దేహ్యఖిలా న్భోగాన్ పూర్ణో భూత్వా సుపుష్కలాన్ ॥

ణేభ్యః కరిష్యమాణేభ్య శ్చ పాపేభ్యః "మోక్ష
త్పత్తి రేకైవ సర్వః ప్రమకారణమ్" ఇతి
పేభ్యః ప్రపత్త్యా "ప్రాయశ్చిత్తం క్షమ స్వేతి
" మిత్యపరాధక్షమాపణ ప్రార్థనయా చ కరిష్య
భ్యో మోక్షయిష్యా మీత్యర్థః. "మా శుచః"
రాధనయోగ్యతా స్యాత్. కథంవా_పరాధం వినా
రాతి చిన్తయా శోకం మాకురు. మాం ప్రపన్న
ధికారం లబ్ధ్వా "మద్యాజీ మాం నమస్కురు"
మా మారాధయ మాం ప్రాప్స్యసీ త్యభిప్రాయః

వైఖానసై ర్మహాభాగై రర్చాపయ నరాధిప! ॥ ఇతి.

తత్రైవ

తతః పూర్ణమనా రాజా దివ్యం త్వష్టార మాహ్వయత్
దేవం నిర్మాపయామాస మనసా విశ్వకర్మణా ॥ ఇతి.

శ్రీవరాహే

ఆహు స్త్వాం సగుణం కేచి న్నిర్గుణం జ్ఞానమాత్రకమ్
కేచి దిత్యేవ కేచిత్తు స దిత్యేవచ కేచన
దివ్యావయవసౌన్దర్యం నిత్యవిగ్రహయోగినమ్

దస్మాక మపి తన్మత ముత్తమమ్
సమాణభూయిష్ఠం త న్నతాః స్మ జగద్గురుమ్॥ ఇతి

బృంహణవచనైశ్చ శ్రీనివాసస్య ఆదిమూర్తిత్వప్రతి
ధనం వైదికమన్త్రైః కార్య మితి కృత్వా సర్వత్ర
ానసవిధినా తద్విధీయతే. తథాహి పాద్మే,

ప్రయామాసుః పూర్ణకుమ్భా న్మనోరమాన్
వ చ్చక్రు ర్వైఖానసతపోజనాః॥ ఇతి.

అష్టమాధ్యాయే,

ద్విజవరే దత్వా పాకం విధాయచ
చ నైవేద్యం స్వయం భుఞ్జీత దేవ చ॥ ఇతి

చ శ్రుత్వా కృత్వా ప్రాకార మేవ చ
ానస మునిభి ర్వైఖానసకులోద్భవైః॥ ఇతి.

చ రావణో లోకకణ్టకః। అచిరా త్తం వధిష్యామి సత్య మిత్యవధార్య తా"మితి మూలభూతా ద్వేఙ్కటేశా ద్దీపా ద్దీపా ఇవ శ్రీరామకృష్ణాద్య వతారాః. అత ఏవ "తమేవ శరణం గచ్ఛ", "ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి" ఇతి, "తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్య" ఇత్యాదినా చ స్వేతరస్య కస్యచిత్ ప్రతిపాదనం, "ఉత్తమః పురుష స్త్వన్యః" ఇతి ప్రతిపాద్య "యస్మా త్క్షర మతీతోఽహ" మిత్యాదిప్రతిపాదనం చ సఙ్గచ్ఛతే.

కైఙ్కర్య స్యాఽవశ్యక ర్తవ్యత్వ ముచ్యతే వారాహే
యేనయేన ప్రకారేణ కృత్వా దేహం దృఢం బుధః
కైఙ్కర్య మేవ కుర్వీత నిత్యం నైమిత్తికం బుధః॥
కైఙ్కర్య మేవ కుర్వీత వేఙ్కటేశస్య సర్వదా
స్వరూప మాత్మనో యస్మా త్కైఙ్కర్యం శేషిణో హరేః॥ఇతి.

శ్రీశాస్త్రే ఆనన్దసంహితాయాం భగవన్తం ప్రతి విఖనోవచనమ్,
సదా త్వదనుజీవిత్వా త్సదా త్వత్సన్నిధిస్థితేః

భి శ్నాన్తై ర్నారాయణపరై ర్విప్రై రపూజయ
యణపరాయణో నిర్ద్వన్ద్వో ముని'' రిత్యాహభగవా
గవద్వచనమ్ ''కారయిత్వా ప్రతిష్ఠాప్య విప్రైర్వైఖా
జయే ద్వివిధై ర్భోగై స్తోణ్ణమా న్రాజస త్తమః''ఇతి.

ప్రతిష్ఠాదీన్ వ్యావర్త్య శ్రీవైఖానససూత్రిణో నిగమ
ర్యోఽపి ద్రష్టవ్యమ్. శ్రీరామాద్యవతారాణాం చ
జ్యోతిశ ఇత్యవగమ్యతే. శ్రీవారాహే సప్తదశా
మాహాత్మ్యే భగవద్వచనమ్. ''హత ఏవ దురాత్మా

అపచారో హ్యనన్తో శ్చ భవ న్త్యేవ న సంశయః॥
ఆరాధనానాం సర్వేషాం విష్ణో రారాధనం పరమ్
తథాఽ ప్యారాధనం కర్తుం భీతోఽస్మి కరుణానిధే ॥ ఇతి.

అథ భగవద్వచనమ్,

వైఖానస ! త్వ మేవాత్ర మదారాధనకృ ద్భవ
త్వచ్ఛిష్యా శ్చ ప్రశిష్యా శ్చ పూజాం కుర్వన్తు మామికామ్॥
వైఖానస! మునిశ్రేష్ఠ మదారాధనకర్మణా
స్వకర్మలోపసంత్రాసం మా కురు త్వం మహామునే ! ॥
న్యూనాతిరేకతో యాని కాలభేదేన వా క్వచిత్

ర్యైవ కర్మాణి సదా మత్కృతకర్మణః॥
మాత్రేణ సంతుష్టోఽహం సదా మునే॥ ఇతిచ.

ధ్యాయే "శ్రీనివాస స్త్వం గతి" రితిసచ్ఛబ్దేన
న్తే. ఇద మభిప్రేత్యైవాభిజనేన శ్రీవైఖానససంభవ
ఏవ మభిధీయతే.

లక్ష్మీశసపర్యానిరతాత్మనామ్
నసాఖ్యానాం సంభవోఽత్ర నిరూప్యతే॥ఇతి.

త స్సార్వం యథాభాగం పుత్రః పితు రపేక్షతే.
సః కైఙ్కర్యం పరమాత్మన" ఇతి సాపరాధ
ర్యత్వే నోచ్యతే.

"విష్ణో రారాధనం సర్వదేవతార్చనం భవతి"
శ్రీవైఖానసానా మిహాముత్ర చ సర్వార్థసిద్ధి శ్రీని
త్యవగమ్యతే.

స్వసూత్రవిహితభగవదారాధనం వినా దేవతాన్తరసమర్చనపరాణాం వైఖానసానాం "యథా సముద్రసంభోద్రై స్స ఏవ లిప్త మేత్యుపభోగ్యతామ్॥ తథైవ హి మనుష్యాణాం భక్తై స్సంభావితో హరి" రిత్యత్ర భక్తశబ్దేన శ్రీశాస్త్రవిదో వైఖానసా ఉచ్యన్తే. తై స్సంభావిత స్సకలీకరణపూర్వక మావాహిత ఇత్యర్థః. "యథా హ్యరణ్యాం వ్యాప్తో వహ్ని ర్మథనాత్సన్నిహితో భవతి తథైవ ధ్యానమథనేన భక్తస్య హృది విష్ణు స్సన్నిహితో భవతి" ఇత్యుక్తవిధయా సకలీకృత్య క్వచి ద్భావన మావాహనమ్. భక్తభావనయా దయాళు స్సర్వశక్తిమాన్ క్వచి త్సన్నిహితో మనుష్యోపభోగ్యో భవతీత్యర్థః. "సర్వాతిశాయి షాడ్గుణ్యం సంస్థితం మన్త్రబిమ్బయో" రితి బిమ్బే సంపూర్ణతయా సాన్నిధ్య ముచ్యతే.

ఆరాధకానాం భగవద్దివ్యమఙ్గళవిగ్రహే వర్తనప్రకారోఽభిధీయతే.

సతీవ ప్రియభర్తారం జననీవ స్తనన్ధయమ్
ఆచార్యం శిష్యవ న్మిత్రం మిత్రవ ల్లాలయే ద్ధరిమ్॥

ప్రాప్త మైశ్వర్యం యత స్తం తోషయా మ్యహమ్
ారాధయామి త్వాం తవ బద్ధో౽య మఞ్జలిః॥
ార వా మా వా మయి వజ్రం పురన్దర !
త్సృజ్య గోవిన్ద మన్య మారాధయామి భోః॥

్వ స్వవస్థాసు శ్రీమన్నారాయణైకపరత్వం శ్రీవిఖన
ద్ధమ్. "నారాయణం పరిత్యజ్య హృదిస్థం పర
్యమర్చయతే దేవం పరబుద్ధ్యా స పాపకృత్" ఇతి
ాం నారాయణేతరార్చనం నిషిధ్యతే. కింపున

స్వామిత్వేన సుహృత్త్వేన గురుత్వేన చ సర్వదా
పితృత్వేన తథా భార్యో మాతృత్వేన చ మాధవః॥
యథా యువానం రాజానం యథా చ మదహస్తినమ్
యథా ప్రియాతిథిం రోగ్యం భగవన్తం తథా౽ర్చయేత్॥ఇతి,

యథా చ పుత్రం దయితం తథైవోపచరే ద్ధరిమ్॥ ఇతిచ,

ప్రారబ్ధేతరపూర్వపాప మఖిలం ప్రామాదికం చోత్తరమ్
న్యాసేన క్షపయ న్ననభ్యుపగతప్రారబ్ధఖణ్డం చ నః

త్తరపాప్మనా మజననా జ్ఞాతేఽపి తన్నిష్కృతేః
తి శిక్షయా వ్యనఘయన్ క్రోడీకరోతి ప్రభుః॥ ఇతి.

భగవదపరాధశాన్తయేఽనుతాపేన పాపానుగుణ్యేన
. తదశక్తస్య గాయత్ర్యాదిజపః. తత్రాఽప్య
మకీర్తనమ్. ఇదం భగవతా వ్యుపదిశ్యతే "సతతం
మిత్యాదినా. శ్రూయతేచ "అస్య జానన్తో నామ
విష్ణో సుమతిం భజామహే" ఇతి ముక్తికోపనిషది
వాఽపి మన్నామభజనాత్కపే! సాలోక్యముక్తి
కాన్తరాదిక"మితి. "భద్రం కర్ణేభి శ్శృణుయామ
తా భద్రశబ్దవాచ్యభగవచ్ఛ్రవణాదిక ప్రార్థనాఽ
ం వీర" మిత్యాదిమన్త్రే "నృసింహం భీషణం
వ్యక్తోపనిషది "భీషణ మిత్యాహ భీషా వా
దేతి' ఇత్యారభ్య "భద్ర మిత్యాహ! భద్రః ఖల్వయం
తి శ్రియానిత్యం జుష్టత్వాద్భగవతో భద్రశబ్దవా
మిత్యరః. అత ఏవ రామభద్రః, బలభద్ర ఇత్యాది

నచాత్ర స్తవస్య పరమధర్మత్వప్రతిపాదనాదర్చనస్య భగవద్ధర్మే ష్వముఖ్యత్వం శఙ్క్యమ్. "స్తవైః" ఇతి తదర్చనే స్తోత్రబాహుళ్యమాత్రస్య వివక్షితత్వాత్. అత ఏవ శ్రీభాగవతే "యజ్ఞైః సంకీర్తనప్రాయై ర్యజన్తి హి సుమేధస" ఇతి స్తోత్రబహులై రర్చనై రితి వ్యాఖ్యాతమ్. అత్రచ పూర్వం తమేవ చార్చయ న్నిత్య మర్చనస్య ప్రథమగ్రహణం తన్ముఖ్యత్వ మవగమయతి. "ధ్యాయన్ స్తువన్" ఇతి ధ్యానాదేః పశ్చాద్గ్రహణం తదఙ్గత్వం బోధయతి.

నను "ధ్యాయన్ కృతే యజన్ యజ్ఞై" రిత్యాదినా కృతే ధ్యానస్య, త్రేతాయాం యజనస్య, ద్వాపరేఽర్చనస్య, కలౌ కీర్తనస్య చ ప్రశస్తత్వం ప్రతిపాద్యతే. తత్ కుతోఽర్చనస్య కలౌ ప్రశస్తత్వ మితి చే దుచ్యతే. కలౌ త్రిభాగైకభాగావశిష్టే పాపభూయిష్ఠతయా సర్వే వర్ణాశ్రమధర్మా హీయేరన్.తదానీం తే ర్చనానధికారిణ స్స్యుః. తేషాం కీర్తనం కేవలముత్తారక మితి కృత్వా తథోక్తమ్. తత్పూర్వం తు యథాశక్య మర్చనం తదఙ్గతయా కీర్తనం చావశ్యకార్యమ్. అన్యథా "స్తువన్తః కం క మర్చన్తః" ఇతి ప్రశ్నః "త మేవ చార్చయ న్నిత్య" మిత్యా

తే. అయం శ్రుత్యర్థః "శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోః"
హితః. "యజన్తాః పూజకా స్సన్తః", "భద్రం
న పూజనం దర్శనం చ భగవద్విగ్రహవిషయ మిత్య
ాన్మౌళిపర్యన్తం పశ్యతః పురుషోత్తమమ్ । పాతకా
ంపున శ్శ్వపపాతకమ్" ఇతి "స్థిరై రఙ్గై స్తుష్టువాగ్ం
సేన భగవత్స్తోత్రప్రవణతా ప్రార్థ్యతే. ఇద ముపబృం
ఁ సర్వధర్మాణాం ధర్మోఽధికతమో మతః। యద్భక్త్యా
వై రర్చే న్నర స్సదా" ఇతి.

ద్యుత్తరం చ న సఙ్గచ్ఛతే. భగవదాఽఽరాధనకరణాకరణయోః ఫలప్రత్య
వాయా వుచ్యేతే శ్రీహరిభక్తిసుధోదయే.

ఆరాధనం దుష్కర మిత్యు దాస్తే
యః క్షీణచిత్త స్స వినష్ట ఏవ
అవిఘ్నసిద్ధ్యై శరణం త మేవ
గత్వాఽర్చయే ద్య స్స విముక్త ఏవ॥ ఇతి

ఏతేన భగవన్తం ప్రపన్నస్య పరం నిరన్తరాయం నిరన్తరం తద
ర్చనం సిధ్యతీ త్యుక్తం భవతి. అతః "సర్వపాపేభ్యః మదారాధన

...పాపేభ్యః "మోక్షయిష్యామి" ఇత్యభిహితోఽర్థః సఙ్గ
ఏవంచ "మద్యాజీ భవ" ఇతి భగవద్విహితం తదా
...భి రవశ్య మాదేహావసాన మనుష్ఠేయ మితి సిద్ధమ్.
...రూపయజనం సుమేధసాం కార్య మితి ప్రోచ్యతేచ
...లా కృష్ణం త్విషా కృష్ణ " మిత్యాదినా. ఇతి సర్వం

ఇతి చరమశ్లోకార్థనిరూపణమ్.

హరిః ఓమ్

తత్సత్.